

STENOGRAFSKE BELEŠKE

NARODNE SKUPŠTINE

KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

GODINA 3

BEOGRAD 1934 GODINE

KNJIGA 2

XIX REDOVNI SASTANAK

NARODNE SKUPŠTINE

KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

DRŽAN 26 FEBRUARA 1934 GODINE U BEOGRADU

PRETSEDAVALI :

PRETSEDNIK

Dr. KOSTA KUMANUDI

POTPRETSEDNICI

Dr. AVDO HASANBEGOVIĆ

i

Dr. KOSTA POPOVIĆ

Sekretar

MILAN MRAVLJE

Prisutni g. g. Ministri: Pretsednik Ministarskog saveta Nikola T. Uzunović, Ministar bez portfelja dr. Albert Kramer, Ministar socijalne politike i narodnog zdravlja Ivan Pucelj, Ministar bez portfelja dr. Dragutin Kojić, Ministar prosvete dr. Ilija Šumenković, Ministar pravde Božidar Maksimović, Ministar bez portfelja dr. Grgur Budislav Andelinović, Ministar trgovine i industrije i zastupnik Ministra šuma i rudnika Juraj Demetrović, Ministar vojske i mornarice, armijski general Dragomir Ž. Stojanović, Ministar finansija dr. Milorad Đorđević, Ministar građevina i zastupnik Ministra poljoprivrede dr. Stjepan Srkulj, Ministar inostranih poslova Bogoljub Jevtić, Ministar unutrašnjih poslova Živojin Lazić i Ministar fizičkog vaspitanja naroda dr. Laveslav Hanžek.

POČETAK U 8,15 ČASOVA

S A D R Ž A J :

Pre dnevnog reda: 1 — Čitanje i usvajanje zapisnika XVIII redovnog sastanka;

2 — Saopštenje o potvrđenim zakonima: o izmenama i dopunama u Zakonu o isplati ratne štete, u Uredbi 7% investicionog zajma, u Pravilniku o finansijskoj likvidaciji agrarnih odnosa u Bosni i Hercegovini i u Zakonu o finansijskoj likvidaciji ošteta za beglučke zemlje u Bosni i Hercegovini;

3 — Saopštenje interpelacija narodnih poslanika: dr. Milana Metikoša na Ministra saobraćaja o radu i zloupotrebama u zvaničnoj dužnosti Simovića Miladina, činovnika Finansijskog otseka; dr. Milana Metikoša na Ministra saobraćaja o radu korumpiranih činovnika Ignje Novakovića i Andrije Čaplara; dr. Milana Metikoša na Ministra finansija o otežanju točenja

pića gostioničarima na crkvenim slavama; dr. Milana Metikoša na Ministra finansija o regulisanju penzija staro-penzionera; dr. Milana Metikoša na Ministra saobraćaja o radu činovnika i zvaničnika Direkcije državnih železnica u Zagrebu; dr. Milana Metikoša na Ministra trgovine i industrije o zaštiti ulagača kod novčanih zavoda;

4 — Pitanje narodnog poslanika dr. Stjepana Bačića na pretsednika Narodne skupštine o položajima narodnih poslanika u banovinskim odnosno samoupravnim štedionicama.

Govornici: Pretsednik Narodne skupštine dr. Kosta Kumanudi.

Dnevni red: Pretres izveštaja Finansijskog odbora o predlogu budžeta državnih rashoda i prihoda sa predlogom Finansijskog zakona za 1934/35 godinu.

Govornici: Izvestilac većine dr. Ante Kuntarić (dva puta), izvestilac manjine Miloš Dragović, Ministar finansija, dr. Milorad Dorđević, dr. Slavko Sećerov, dr. Milan Metikoš, dr. Stevan Ćirić, Alojzij Pavlić (dva puta), dr. Bogoljub Kujundžić, dr. Bogumil Vošnjak, dr. Nikola Kešeljević, dr. Miloslav Stojadinović i dr. Živan Lukić.

Претседник др. Коста Кумануди: Отварам XIX редовни састанак Народне скупштине. Изволите чути записник претходне седнице.

Секретар Милан Мравље прочита записник XVIII редовног састанка.

Претседник др. Коста Кумануди: Има ли примедба на записник? (Нема.) Примедба нема, записник је примљен. Изволите чути једно саопштење.

Секретар Милан Мравље (саопштава): Г. Министар финансија доставља Скупштини за њену архиву један потврђен примерак Закона о изменама и допунама у Закону о исплати ратне штете, у Уредби о 7% инвестиционом зајму, у Правилнику о финансијској ликвидацији аграрних односа у Босни и Херцеговини и у Закону о финансијској ликвидацији оштете за беглучке земље у Босни и Херцеговини.

Претседник др. Коста Кумануди: Ово саопштење прима се на знање. Изволите чути интерпелације.

Секретар Милан Мравље (саопштава): Г. др. Милан Метикош, народни посланик, упућује интерпелацију на г. Министра саобраћаја о раду и злоупотребама у званичној дужности Симовића Миладина, чиновника Дирекције државних железница у Осиеку. (Види прилог);

Г. др. Милан Метикош, народни посланик, упућује интерпелацију на г. Министра саобраћаја о раду корумпираних чиновника Игње Новаковића и Андрије Чаплара. (Види прилог);

Г. др. Милан Метикош, народни посланик, упућује интерпелацију на г. Министра финансија о отежању дочења пића гостионичарима на црквеним славама. (Види прилог);

Г. др. Милан Метикош, народни посланик, упућује интерпелацију на г. Министра саобраћаја о регулисању пензија старо-пензионера. (Види прилог);

Г. др. Милан Метикош, народни посланик, упућује интерпелацију на г. Министра саобраћаја о раду чиновника и званичника Дирекције државних железница, Загреб. (Види прилог);

Г. др. Милан Метикош, народни посланик, упућује интерпелацију на г. Министра трговине и индустрије о заштити улагача код новчаних завода. (Види прилог).

Претседник др. Коста Кумануди: Ове ће се интерпелације доставити надлежној господи Министрима.

Народни посланик г. др. Стјепан Бачић упутио ми је питање, да ли ми је познато да народни посланици г.г. др. Живко Петричић, Милован Грба, Карло Ковачевић и Фердо Шега заузимају положаје у бановинским односно самоуправним штедионицама. Господо, то ми није познато. То питање које ми је ненадлежно упућено спада у надлежност Верификационог одбора и ја сам га тамо и спровео. Кад будем добио извештај Верифика-

ционог одбора, ја ћу га саопштини Народној скупштини.

Прелазимо, господо, на дневни ред. На дневном реду је претрес извештаја Финансиског одбора о предлогу буџета државних расхода и прихода са предлогом Финансиског закона за 1934/35 годину. Има реч извештац већине г. др. Кунтарић да прочита извештај.

Извештац већине др. Анте Кунтарић чита извештај Финансиског одбора. (Види прилог).

Претседник др. Коста Кумануди: Има реч извештац г. Милош Драговић да прочита извештај.

Извештац мањине Милош Драговић прочита одвојено мишљење чланова Финансиског одбора о предлогу буџета државних расхода и прихода за 1934/35 годину. (Види прилог).

Претседник др. Коста Кумануди: Има реч Министар финансија г. др. Милорад Ђорђевић.

Министар финансија др. Милорад Ђорђевић: Господо народни посланици, ово је по трећи пут, како се састајемо и приступамо овоме крупном и значајном државном и народном послу. Предлог буџета за 1934/35 год., који сам у име Краљевске владе имао част поднети Народној Претставници на решење и одобрење изгледа, на први поглед, да привлачи мањи интерес него што је то био случај са буџетима који му претходе, које је донела ова иста Народна скупштина и које тој истој Народној скупштини поднео исти Министар финансија. Можда је то баш и због те околности, што је то по трећи пут рад исте Скупштине и истог Министра финансија. Тај мањи интерес за предлог буџета за 1934/35 год. може се, на први поглед, закључивати и по извесним објективним моментима, по томе на чему је то тај предлог буџета не разликује у многоме ни по својој величини, ни по својој унутарњој структури од буџета који му претходе. У ствари, господо, то су само површне импресије.

Овај предлог буџета садржи у себи нарочити интерес због тога, што собом претставља једну нову етапу у раду на сређивању наших државних финансија. Као сваки трудбеник, који после извршеног посла, коме се је предао свом душом и свим својим мислима и бићем, осети унутарњу потребу да у једном моменту стане и премене, да се окрене за собом, да погледа шта је урадио, да баци поглед на пређени пут, тако, господо, мислим да ни овога пута, пре него што уђемо у мериторну расправу и анализу предлога буџета за 1934/35 год., неће бити на одмет да и ми бацимо један такав, макар и летимичан поглед на прошлост, на ону прошлост која је испуњена нашим заједничким напорима, да видимо шта смо урадили, да проценимо резултате и, ако је могуће, извучемо закључак: да ли ти резултати у себи садрже успех или неуспех.

Потребно је то, господо, нарочито ради тога, што, као и претходна два буџета, и овај буџет почиња на истим основима наше финансијске политике. И кроз њега, као и кроз претходна два буџета, провлачи се једна основна идеја, једна мисао вођиља, а то је да буџет буде правилна и озбиљна основа државног финансирања, да буде основна полуга за сређивање државних финансија, да се сређивањем државних финансија створе услови за ред у државној администрацији, за очување и подизање државног кредита и, као резултанта свих тих настојања, да се очува нетакнута вредност нашег народног новца. Цео претходни рад на овим

основним принципима претставља у ствари две етапе наших напора, да наше државне финансије очувамо на висини, да пребродимо кризу. Овај предлог буџета треба да претставља трећу етапу наших настојања. Методе које се изражавају кроз две претходне етапе у вођењу наших државних финансија, нису варирале. Као што сам у више наврата имао прилике да са овога места нагласим, ти методи нису се састојали у неким експериментима, у импровизованим експедијенсима, — они су тражили своју подлогу у класичним методама, које су до сада у небројено прилика у разним земљама довели до резултата, а то су: штедња, редукција расхода до крајњег могућег минимума, а паралелно с тим, уколико то привредне прилике земље допуштају, изналагање нових прихода, искоришћење нових фискалних извора, који су дотле остали неискоришћени.

Мислим да је допуштено да одмах нагласим, да смо се ми служили много више првом методом: сталном консеквентном редукцијом расхода, прилагавањем расхода стварним привредним могућностима земље, него оном другом методом, ударања нових намета, изналагања нових фискалних извора. Да то илустријем са неколико цифара. Већ у другој половини 1931 године, наше државне финансије добиле су један снажан удар, прво обуставом репарационих примања по Хуверовом мораторијуму, која је обуставила лишила наш државни буџет прихода преко 400 милиона динара и, затим, самом појавом кризе, која се свом силом разбуктала крајем 1931 године и пламтела целом 1932 годином, смањујући волумен послова, убијајући поверење, доносећи сваког дана све тежа и тежа разочарења, из којих су могле резултирати све веће муке за одржавање буџетске равнотеже, за нормалан и срећан рад на државним финансијама. Нормално наш буџет за 1931/32 годину не би се свршио дефицитом, да није било оних спољних узрока, који су се јавили у току саме буџетске године. Тада већ, господо, није се од стране наше владе оклевало ни један час, и тако рећи истовремено са појавом тих узрока који су могли довести буџетску равнотежу у питање и пореметити добар ред у нашим државним финансијама, од стране владе предузете су целосходне мере, да се ефекат те спољне опасности која се појавила за наш државни буџет, ако не потпуно елиминише, а оно бар свеле на најмању могућу меру. Одмах, 31 августа 1931 године, тадашња влада извршила је редукцију расхода по буџету који је важио за укупно 740 милиона динара. Та редукција протезала се на личне и материјалне расходе. На личне већим делом, процентуално између 5—6% зато, што је то била већ друга редукција ових расхода, јер је први пут извршена 1 априла 1931 године. Можда није потребно, господо, ни да нарочито наглашавам, перспективе какве су се јавиле приликом доношења нашег буџета за 1932/33 годину. Тај буџет је износио 11 милијарди 323 милиона динара. Он нам данас изгледа веома велики. Тада он није могао бити мањи с обзиром на оне нормалне услове, од којих зависи величина једнога буџета, па ипак тај буџет од 11 милијарди 323 милиона динара претстављао је ефективно смањење према претходном буџету, за 2 милијарде 800 милиона динара. То је најодлучнији, најмасивнији потез у редукцији државних расхода, који је, као што сам нагласио, био основа свих настојања др-

жаве да буџет остане у равнотежи.

У извршењу тога буџета није се ни једног часа престало са оним напорима, који су били извршени и при изради самог тог буџета. У току извршења, тако рећи свакодневно, вршена је редукција расхода, и имало се стално пред очима, да се расходи могу и морају вршити само у границама стварног државног примања.

Министар финансија морао се равнати према стварно убраним приходима у току буџетске године. И тај буџет извршен је тако, да је по њему показана на крају стварна уштеда, т. ј. стварно је у трошено мање, него што је било одобрено у појединим партијама и позицијама за преко једну милијарду, укупно једну милијарду и 111 милиона динара. Под каквим је условима, међутим, тај буџет извршаван, довољно је да вам само напоменем, да смо извршавању тога буџета, из априла 1932 г., приступили са обртним капиталом од цигло 19 милиона динара. Како је ваљало радити, како је ваљало довијати се, биће вам потпуно јасно ако вас потсетим још само, да је сваког првог у месецу Министру финансија било потребно нешто преко 400 милиона динара само за личне принадлежности. Ми смо приликом доношења тога буџета предвидели и извесне фискалне олакшнице. Сетићете се, да се је тада сматрало оправданим и потребним, с обзиром на тежину кризе, која се осећа највише у редовима нашег земљорадничког staleжа, да се одлуче олакшнице од 20% укупног задужења земљарине. Осим тога донета је била једна друга мера растерећења, донето је укидање трошарине на вино и ракију. Није било међутим, могуће остати само при томе. Због редукције прихода у току извршења буџета, ваљало је тражити нове изворе, и ти су извори били нађени делимиче при доношењу самог буџета у изменама и допунама закона о таксима, а већим делом у току извршења буџета у августу месецу 1932 г.: у изменама и допунама закона о државној трошарини, где је повећана трошарина на шећер и заведена трошарина на електричну струју, у изменама и допунама закона о порезу на пословни промет, којим су стопе тога пореза подвојене. Морали су бити коришћени ванредни буџетски приходи са специјалним наменама, као ковање сребрног новца, од кога се очекивала једна ванредна добит за државу у суми од 450—500 милиона динара. Али је та добит, као што вам је познато, била искоришћена за ликвидирање државних обавеза из ранијих година. У току те буџетске године Влада је морала тражити од Народног претставништва још један нов напор, предлагајући закон о накнадним и ванредним кредитима у децембру 1932 г., који је такође служио за покриће расхода садржаних у том законском предлогу. Ту је био предвиђен и један нов намет, завођење ванредног доприноса, који је имао додуже социјални карактер, јер је имао служити директно за покриће расхода за јавне радове, који су били предвиђени тим законом. Осим тога предвиђена је била и реформа порезе на нове зграде, и изједначење судских административних такса са таксама код редовних

Ефекат није био значајан, али се није могао занемарити, укупно 74 милиона динара. Сви ти напори, вршени у правцу компресије расхода и у правцу искоришћавања нових фискалних прихода, (на крају рачунске 1932/33 године) нису, нажалост, могли дати као резултат потпуну буџетску равно-

тежу. Завршни рачун за ту буџетску годину показује дефицит од 733 милиона динара. Ми можемо бити срећни, што тај дефицит није био већи. Он је могао бити већи и био би несумњиво већи с обзром на тежину удара кризе, која се баш у току овог буџетског периода осетила, да се није од стране Краљевске владе сталним, систематским и конзеквентним настојањем у свакоме тренутку и током извршења тога буџета једнако мислило и радило да тај дефицит, ако га већ буде, буде бар што мањи. Ваља напоменути да је и овај дефицит од 733 милиона динара по буџету за 1932/33 годину у ствари само књиговодствени. Он се већ данас, управо већ крајем рачунске 1932/33 године, т. ј. концем августа 1933 године, није осетио ни у коме односу према државном газдинству и народној привреди. Јер наше настојање паралелно с тим да се избегне буџетски дефицит, било је исто толико управљено и томе да се све обавезе, које су у томе буџету створене — напомињем да су раније буџетске обавезе биле ликвидирале добитком од ковања новца — ликвидирају до конца августа 1933 године. И, господо, са малим изузетком, који се може објаснити више административним него финансијским разлозима, било је тешкоћа и запрека чисто административне природе, што поједине обавезе нису биле ликвидирале; али гро државних обавеза ликвидирао је већ концем августа 1932/33 године. Ми смо, дакле, завршили ту прву етапу у сређивању наших државних финансија, у отклањању свих недаћа које је криза донела, са резултатом са којим релативно можемо бити задовољни. Ушли смо у буџетску 1933/34 годину без оног великог и страшног баласта, који нас је притискивао када смо ушли у ранију буџетску годину. Други један резултат још значајнији и интересантнији за буџетску 1933/34 г. — који можемо сматрати задовољавајућим, јесте тај — говорим вам са познавањем ствари, јер се њим писам почео бавити тек онда кад сам постао Министар финансија — што ни једна ранија буџетска година, ни у времену најбоље конјунктуре и највећег просперитета после рата, није била завршена са бољим резултатом. Све буџетске године биле су завршене, ако не са дефицитом, који се показује по књигама, а оно са знатним сумама неисплаћених државних обавеза из ранијих година.

Вама је добро познато, господо, да су државне обавезе из ранијих година у неку руку биле ракрана у нашим државним финансијама. Оне су у Народној скупштини и раније биле често пута предмет разговора и дискусије, па и предмет одобравања специјалних ванредних извора, који су требали да послуже за ликвидацију тих обавеза. Да вас опоменем само на закључење специјалног зајма од 22 милиона долара, закљученог 1928 године, чији је интегрални износ, од нешто преко 1. милијарде дин. имао бити по слову самог закона искористићен искључиво за ликвидацију обавеза из ранијих година. И тада, господо, у 1928 г. у моменту закључења тога зајма, било је тих обавеза из ранијих година, које су се вукле из свих претходних буџета. Несумњиво, дакле, да су нам перспективе за извршење буџета за 1933/34 годину биле нешто повољније, да не кажем ружичастије, прво, зато, што није било толико тога тешког баласта из прошлости, на пример обавеза из ранијих година, а затим, на другом месту, што је тај буџет био стварно мањи. Буџет за 1933/34 годину одобрен је у износу од 10 мили-

јарди 438 милијона динара. Он је показао, према претходном буџету, смањење од нових 885 милиона. То је други моменат у којем се снажно манифестовао тај напон у компреси расхода. У том буџету већ смањење расхода било је извршено у главном на материјалним расходима. Тада се, по мало као и овога пута, сматрало да значајни политички и социјални обзир не допуштају да се у редукцији личних расхода иде даље, пошто се већ пре тога у три маха: првог априла 1931 г., првог септембра 1931 г. и првог априла 1932 године вршила редукција личних припадљности, и она је код извесних службеника, жали Боже, код наших службеника, досегнула проценат између 25 и 30%. Смањење је извршено највећим делом код расхода војске, код расхода саобраћаја, тамо где се оно могло извршити и где се од чега имало отсећи, јер су ти буџетски раздели, као што је познато, били највећи. Не треба да напомињем да се и у току извршења тога буџета, који је још на снази, радило и ради по истом принципу, истим начином, да се ни једнога тренутка није губила из вида потреба штедње, и да се тако рећи свакодневно врши компресија расхода.

Тај наш рад, господо, то наше свакодневно пословање у државним финансијама је, као што знате, отворена књига. Ту нема ничега скривеног. Државна финансијска администрација резултате свог пословања приказује сваког месеца у потпуности, резултате књиговодствене, а не статистичке, у особеним прегледима, из којих се види, колико је на коју врсту државних потреба, по коме буџетском разделу утрошено, и колико је од које врсте државних прихода убрано у државну касу. Последњи извештај, који ви имате и који је предан јавности, садржи податке за првих девет месеци у току буџетске године, и ти подаци не дају црну слику. Далеко од тога. Они дају слику сасвим повољну и сасвим задовољавајућу, јер показују пре свега, да је за тих првих 9 месеци код буџета опште администрације, који се покрива, као што знате, чисто фискалним приходима, остварен чист вишак прихода од 557 милијона динара, да је код буџета државних привредних предузећа, показан чист вишак од 360 милиона, да су, осим тога, по једном и другом буџету извршене компресије које иду до једне милијарде, то јест да су рестрингирани кредити, да је обустављено вишење расхода и у границама оних сума, које су у буџет унете и одobreне.

Господо, најелементарнија лојалност налаже, да олмах учиним једну резерву поводом ових цифара. Оне су провизорне и оне, свакако, неће такве бити на крају рачунске односно буџетске године. Гро наших расхода према нашој административној структури, према нашој административној организацији, према условима, под којима се врше државне набавке, пала увек баш у последње месеце буџетске године. И ми смо већ и прошле и ове године ушли у тај период, кад државни расходи расту и нажалост, у исто време у период, кад државни приходи падају. Сем тога, ви знате, да по нашем рачновоодственом систему расходи по обавезама уредно створеним у току једне буџетске године, могу се вршити све до конца т. зв. рачунске године, т. ј. до конца августа месеца. Биће још знатан део расхода по буџетској 1933/34 години, који ће бити правилно законски ангажовани до краја буџетске године, т. ј. до краја марта, али који ће имати за-

конског рока да буду извршени до краја рачунске године. Колико ће стварно изнети ти расходи и колико ће још до конца буџетске године бити стварно убрано прихода по буџету за 1933/34 годину, разуме се, данас још је немогуће рећи. Једно, међутим, можемо са сигурношћу предвидети а то је да ће повећање расхода с једне стране, умањени приходи с друге стране, учинити да овај вишак, који се данас према књиговодственим подацима за првих 9 месеци показује, неће остати оволики, можда ће потпуно ишчезнути, можда ће потпуно бити абсорбовани вишком расхода у току наредних месеци, можда ће се на крају, у дефинитивном резултату, чак појавити извешан дефицит.

То је све ствар предвиђања. Само ја мислим да ћете нам у томе погледу учинити поверење, према резултатима досадашњих напора, да ће настојања Краљевске владе и у тим наредним месецима бити продужена са циљем да дефицит, и то ако га буде, на концу рачунске 1933/34 год. буде што је могуће мањи. Ја мислим да нас стварност, да нас будућност неће демантовати ако већ сада устврдимо, да тај дефицит по буџету зз 1933/34 годину, и ако га буде, неће ни у коме случају бити онолики колики је био књиговодствени дефицит за буџетску 1933/34 годину. Другим речима, та друга етапа на путу сређивања наших финансија, боље рећи отклањања свих тешкоћа, које су се у сваком тренутку сусретале на овом трновом путу, који смо ми имали да пређемо кроз овај најтежи период у нашој економској историји, да ће тај резултат бити повољнији него што је био на крају оне прве етапе.

Господо, како ценити тај резултат? Како га ја ценим, ви сте то чули, а како ћете га ви ценити, то је ваша ствар. Ја мислим само да нећете узети за недопуштено ако напоменем, да при процени напора и настојања у једном послу ове врсте не треба узети за мерило неки апсолутни, апстрактни критериум. Такав критериум је, пре свега логички, тешко наћи а сем тога он, у крајњој линији не би ничему служио. Има логички само релативни критериум као могућ да се процене ти резултати и да се ти резултати окарактеришу, али успех или неуспех једне финансијске политике у једном овако тешком периоду треба гледати релативно, а гледајући релативно треба се окренути лево и десно. Треба помислити на ситуацију другде, где, може бити, тешкоће и нису толике по самој суштини ствари, по опсежности проблема који су се имали решавати, по економској структури дотичне земље, па се ипак свакодневно види, да се јавна управа тамо сусреће са тешкоћама које су у нашој земљи, Богу хвала, остале до сада потпуно непознате.

Водите рачуна, господо, да наши лични расходи који преставају 50% целокупног нашег буџета, нису никада бил доведени у питање. Сви ти лични расходи, у суми која нешто прелази 400 милиона динара, свакога месеца алиментирају нашу домаћу потрошњу, иду директно у привреду свакога месеца. Каква би ситуација била, привредно говорећи, да само једнога месеца, а да не помињем 3—4 или 5—6 месеци, та значајна и замашна сума, не изиђе из државне касе да би ушла у руке привреде?

Преко тога, има још неких 200—300 милиона који по другом основу, по основу материјалних расхода, излазе свакога месеца из државне касе и улазе у привреду. Ја нећу помињати политичке реперкусије које би такво стање могло изазвати. Ви

ћете свакако проценити то лако, свакако лакше него ја, и због тога апелујем на вас, да у оцењивању ових резултата помишљате и на те политичке реперкусије које би други, гори и тежи резултати у нашим државним финансијама за ово време могли имати.

Господо, нису се напори Краљевске владе и Министра финансија кроз цео тај мучни период огледали само у правцу рада на буџету, у правцу настојавања да се буџетска равнотежа одржи и очува. Ви знате, господо, да смо ми у томе периоду у нашем финансијском пословању завршили и други значајан моменат, без обзира да ли се је он могао сматрати као успех или неуспех. Један који је, несумњиво, најтежи везан, са овим напорима, чињеним у правцу одржавања буџетске равнотеже, јесте закључење наших аранжмана са иностраним повериоцима у сврху олакшања вршења наше апутетске службе по нашим спољним зајмовима. О тим аранжманима смо говорили; није потребно да и овога пута улазимо у детаље; што сам их међутим поменуо, то је зато да подвучем — отклањајући при томе сваку личну претензију — да је иностранство правилно ценило наше напоре, да државне финансије очувамо на висини, да државни буџет одржимо у реду. И зато смо тим аранжманима добили олакшице, које до сада ни једна дужничка земља ни приближно није у истом опсегу добила. Несумњив доказ да нас иностранство цени као исправне и ваљане дужнике, који воде рачуна о томе како газдују у својој земљи. (Одобравање и плескање).

Господо, финансијска администрација је у неку руку писмен суд целог државног апарата. Од њеног исправног и правилног функционисања зависи добрим делом не само рад у ресору, него и рад целог државног апарата. Та администрација, може се слободно устврдити, основни је мотор, који ставља у покрет цео државни апарат. Раду те администрације, њеном уређењу, побољшању услова за њено пословање ми смо посвећени у току целог овог периода највећу пажњу. И данас има несумњивих знакова који то побољшање показују. Наше државно књиговодство је ажурно, у том погледу наша држава стоји може бити на првом месту међу европским земљама. Ви знате, господо, да смо већ поднели Народном претставништву два завршна рачуна, завршне рачуне за 1930/31 и за 1931/32 годину. Пословање по свима фискалним гранама у државном књиговодству потпуно је ажурно; доказ тачних књиговодствених података, који се нашој јавности пружају у току сваког месеца за протекли месец и протекли период од почетка буџетске године. Значајан и велики напор, који је и лајку лако да процени, јер као и у обичној кући, само ако се води рачуна, кад се зна шта се прими а шта се троши, може бити реда, може бити напретка.

У нашој пореској администрацији извршене су значајне промене; постигнуто је несумњиво побољшање, и само том побољшању у пореској администрацији може се приписати да је данас и порески морал бољи, да су резултати у наплати знатно више задовољавајући — него што су били у ма коме периоду. Том ће значају још више допринети одредба, која је недавно прихваћена о оброчном плаћању пореских дугова. Ја сам тада приликом дискусије закона, у коме је садржана та одредба, подвукао нарочито значај те одредбе погледом на ту

тенденцију за вођења реда, већег реда у пореској администрацији, поред друге добре стране што ће пореским обвезницима бити лакше, што ће они бити заштићени од сваке евентуалне шикане, јер ће знати тачно колико у којој години имају да плате.

Све у свему, ова друга етапа, из које улазимо у трећу етапу, коју претставља предлог буџета за 1934/35 годину, показује боље перспективе, даје нама, одговорним факторима за управљање државним финансијама, једно унутрашње осећање, веће спокојство и мир, него што је било оно са којим смо улазили и приступили извршавању претходног буџета.

Да пређем сад, господо, на предлог буџета који ће бити предмет ваших расправа и ваших решавања. Он износи у укупној цифри 10 милијарди 171 милион динара. Технички он се не разликује од ранијег нашег буџета и он је састављен из буџета опште државне администрације и буџета државних привредних предузећа.

И ова глобална цифра од 10 милијарди 171 милион рашчлањава се на 6 милијарди 914 милиона укупних расхода по буџету опште државне администрације, покривених истом том сумом фискалних прихода и вишковима прихода државних привредних предузећа, и на суму од 3 милијарде 256 милиона расхода државних привредних предузећа покривених приходима тих истих предузећа у том износу и преко тога још сумом од 385 милиона, оном сумом, која се као чисти вишак прихода државних привредних предузећа прибија фискалним приходима и служи за покривење расхода опште државне администрације.

И при израђивању овог буџетског предлога, ми нисмо имали претензије да проналазимо по други пут Америку. И овога пута ми смо се руководили истим идејама, којим смо се руководили при изради предлога буџета за раније године. Штедња у расходима, реално предвиђање прихода, настојавање да се по сваку цену обезбеди буџетска равнотежа у тим ранијим предлозима буџета, то је наше врховно настојање, које је нашло изражаја и у овом буџетском предлогу. Радећи тај буџетски предлог, Влада је пошла од тога да тај буџетски предлог не може ни у ком случају бити већи од буџета за 1933/34, који је сада на снази, него само мањи. Узимајући за полазну тачку данашњи буџет, Влада је била утврдила цео низ компресија, које се на тим врстама расхода имају извршити. Какве су резултате дале те компресије? Расход опште државне администрације од 6 милијарди 914 милиона мање од данашњег буџета опште државне администрације, а тај буџет у ужем смислу, прави буџет, мањи је за 75 милиона. Буџет привредних предузећа од 3 милијарде 256 милиона мањи је од данашњег буџета за 191 милион. Укупни напор компресија изражава се у цифри од 275 милиона. Међутим, у упоређивању једног и другог буџета ваља водити рачуна и о извесним нужним корекцијама. Овогодишњи предлог буџета опште администрације садржи и извесна повећавања, аутоматска повећавања, која су морала доћи до изражаја у нашем предлогу буџета, јер без тога, тај предлог буџета не би био на реалној и позитивној бази. То је повећање на пензијама у суми од 185 милиона, које одговара фактичном стању ствари, повећање, које, и да није унето у предлог буџета, не би значило умањење расхода за државу, јер се тај расход врши аутоматски, без обзира на то да ли има кредита

или не. Друго је повећање од 50 милиона динара по закљученим уговорима за грађење железница садржано у буџету расхода Министарства саобраћаја.

Ако, дакле, елиминишемо та аутоматска повећања да би само проценили тај напор компресије расхода по појединим разделима, онда је стварно смањење предлога буџета за 1934/35 годину, према буџету за 1933/34 годину, 511 милиона динара. Оно је мање него што је био смањен буџет за 1933/34 годину према претходном, још знатно мање него што је било смањење нашег првог заједничког буџета за 1932/33 годину према оном за 1931/32. Ствар природна, јер има једна граница у одређивању висине буџета, која се не може прећи. Величина буџета је одређена, као што вам је познато, на првом месту обимом државног апарата, величином потреба тога апарата, а на другом месту стварним могућностима привредних, величином платежне моћи народне. Кад се утврђује буџет, мора се водити рачуна о оба та фактора: ни један ни други не може бити занемарен.

Господо, и да вам нисмо поднели буџет са овим смањењем од 511 или, узмимо, 250 милиона, да смо га оставили онаквог какав је био онај за 1933/34 год. имали би објективних разлога, којима би могли и тај буџет бранити. Јер, знате да ни један од тих основних елемената, од тих битних услова од којих зависи величина буџета, није стварно ни много променило обим државног апарата: он је остао исти. Обим тога апарата, жалибоже, није могао бити смањен. Стање у привреди на крају 1933 године није битно промењено према стању на крају 1932 године: оно је стационарно, може се рећи. Извесни статистички подаци показују неко мало олакшање, али ипак стање за државне финансије није промењено него је остало онакво исто какво је било и 1932 г. Влада је међутим, желећи да до краја приведе у дело своје настојање да величина државних плаћања буде у потпуном складу са стварном платежном моћи земље и народа, учинила и овога пута један значајан напор, извршујући ту компресију од 511 милиона динара, идући редом по разним категоријама расхода и вршећи компресију у процентима, који варирају од 5 до 50%. Има у овоме буџету кредита који су према кредиту у буџету за ову 1933/34 годину смањени за пуних 50%.

Прво питање, које сваки од вас и сваки заинтересовани свакако себи поставља при процењивању величине и нарочито ваљаности једнога буџета јесте, у данашњим приликама, да ли је буџет велики, да ли не би могао бити још мањи. Ја, господо, нећу и овога пута на дугачко инсистирати на свима оним моментима и аргументима, који се могу наводити у одбрану тезе, зашто један буџет није мањи него што је. Ви знате врло добро да израда буџета није дело чисте и просте импровизације. Буџет није дело фантазије Министра финансија, него је рачунски акт, који има великим делом, облигатно, аутоматски, да региструје издатке који резултирају из позитивних закона. Да би се то изменило, треба мењати те позитивне законе, треба мењати, можда, целокупну организацију државну, треба провентилирати, претрести целокупан наш огромни законодавни арсенал. Какав је то посао, не треба нарочито говорити.

Ја мислим да ћемо се ипак добро разумети у процењивању тога питања, да ли је буџет ипак ве-

лики, да ли он није могао бити мањи, ако га анализирамо, ако га расчланимо на све његове компоненте и сваку од тих проценимо.

Од ове укупне суме од 10,171.000.000. динара, на личне расходе укупно долази 5,117.000.000 динара, на материјалне остатак од 5,053.000.000 динара. Чињеница је да се у овоме буџету показују први пут лични расходи већи него материјални. Процена личних расхода приказује се са 50,35%, а материјалних са 49,62%. До те промене дошло је због оног масивног повећања кредита пензија од 185 милиона динара.

Проблем личних расхода код нас је од највећег значаја за државне финансије. И да би се нашло решење тога проблема, да би се покушало тражити решење, ваља га расчланили на његове компоненте. На шта се плаћа ових 5,117.000.000 динара? Плаћа се прво на број чиновника који постоје, плаћа се на име висине њихових припадљности. Број чиновника је 207.000 у укупној цифри. Али нису то чиновници у ужем смислу речи, нису то господа, да народски кажем. Међу њима су и сви жандарми, подофицири у војсци, којих има укупно око 37.000. Међу њима су и сви радници, уписани у привредним предузећима, међу њима је и све неразврстано особље, сав помоћни персонал, дневничари, контрактуални итд. итд.

Из прегледа, који имате, ви ћете видети тачну репартицију те суме од 207.000. У тај број активних државних чиновника долази 60.000 државних пензионера и 70.000 инвалида, личних и породичних. Укупна та цифра од 5 милијарди 117 милиона, она се распоређује на број од 330.000 државних платеника. Можда је тај број велики, можда би се он могао смањити ако се приступи коренитој реформи администрације, промени система и начина пословања, ако се нека надлежност укину или споје. Данас, господо, при решавању о томе питању мора се водити рачуна и о другим обзирима, а не само о чисто финансијским. Мора се водити рачуна о обзирима економским, политичким и социјалним, и то су били обзир којима се руководио и ваш Финансијски одбор, који је у своме извештају, који сте јутрос чули, нагласио да није могао insistирати на смањивању броја, на стварању новог пролетаријата, који би био избациван на улицу без икаквих средстава за егзистенцију.

Што се тиче другог питања, питања величина припадљности, редовне законске припадљности, оне које се исплаћују огромном броју државних службеника, претежно већини и од којих претежна већина чиновника једино и искључиво живи, те припадљности нису претеране, оне су знатно ниже него што су и код земаља, за које се не може рећи да су економски и финансијски од наше земље јаче. Те припадљности су према првобитним законским основама, према којима су утврђене, као што рекох, до сада у три маха редуциране и оне ће бити у извесној, не нарочито значајној мери редуциране и са ступањем на снагу овог буџета, јер, као што је познато, у § 17 предлога финансијског закона предвиђено је овлашћење за наплату једног ванредног доприноса од 1% на укупне припадљности већине државних платеника.

Финансијски одбор задржао је своју пажњу нарочито на другој једној појави, на појави споредних примања буџетских или ванбуџетских. У

то се није улазило, и желело се да се та споредна примања која постоје као привилегија само једног незнатног броја чиновника, редуцирају и по потреби укину. То становиште Финансијског одбора поклапало се у потпуности и са становиштем Краљевске владе, и зато је Краљевска влада у познатом амандману, — који је у целости прочитан мало час пред вама, у извештају Финансијског одбора, — предложила за себе овлашћење да може подврћи ревизији све прописе којима су нормирана та специјална примања и те споредне припадљности.

Ми морамо бити начисто одмах, да цео тај рад финансијски неће донети неке нарочите и особите резултате. Ми не можемо очекивати, да ћемо на тај начин постићи уштеду на стотине милиона динара. Далеко од тога. Та одредба данас донесена у изузетно тешким временима, кад огромна маса чиновништва живи само са својим редовним припадљностима, има претежно морални а затим социјални карактер. Из текста тога амандмана, ви сте видели, да је Влада тражила овлашћење, да из уштеда које буду постигнуте из ревизије специјалних додатака, хонорара, награда и других споредних примања државних службеника искористи, да да нова упослења новим кандидатима који месецима па и годинама чекају на упослење у државној служби. (Бурани аплауз.) Проблем није прост, ни једноставан. Ја сам прикупио податке, да би се тачно ориентисао о томе питању о укупном броју тога младога света који је свршио школу, а који данас лута улицама и тражи да добије и најскромније запослење. Број није такав, да нас може оставити потпуно равнодушним. Код свих Министарстава има данас 1722 молбе младића са факултетским квалификацијама који чекају упослење; 2290 молби младића са стручном спремом који су свршили неку стручну школу и који чекају то исто, а има младића са гимназијском матуром 1165, тако да укупно до сад има их свега 5187. Том питању, питању упослења тога младога света Влада је посветила своју пажњу, и посветиће је и у будуће, јер то ће за њу бити агенс, да овом послу, да ревизији споредних примања и редуцији награда и хонорара и свих осталих примања приступи са енергијом, да би овај велики и крупан проблем што ефикасније решила. (Бурани аплауз.)

Овај амандман т. ј. уоквирено овлашћење, јер тек на основу тога амандмана имају се разрадити поједина питања и израдити поједине уредбе, у колико влада до данас за њих није имала потребна овлашћења. Тај посао радиће се са крајњом обзиривошћу, јер ту не можемо поступати револуционарно, него морамо се трудити, да будемо праведни према свима и свакоме, а нарочито да избегавамо да се на једној страни учини правда, а да се на другој страни учини неправда. Зато та овлашћења биће искоришћена тако, да уредбе које буду донете, буду систем промишљеног рада, рада у коме ће доминирати на првом месту социјални моменат, а тиме кажем, да ће доминирати осећање праведности и да ће жеља, да се буде праведан према целом свету, бити истакнута на првом месту.

Господо, ако узмемо, као што је за сада узео и Финансијски одбор да у нашем предлогу буџета ова цифра од 5 милијарди и 117 мил., предвиђена на име личних расхода, претставља суму која и ако

велика ипак мора бити ту — јер онај који је упуслен код државе мора бити плаћен, а друго што претежни крупни интереси не допуштају да се у масама баце на улицу државни службеници — ако дакле ту цифру од 5 милијарди 117 милиона сматрамо као цифру која не може бити подложна дискусији, као цифру која аутоматски мора ући у буџет, онда ћете видети да нама остаје још прилично уска маржа, по којој смо се могли кретати желећи да постигнемо што веће уштеде у нашем државном буџету. Јер, господо, није то само цифра од 5 милијарди и 117 милиона динара, која аутоматски треба да нађе свога изражаја у државном буџету. Има и других сума. Ту су државни дугови, обавезе које се не могу елиминисати и кршити једнострано. Држава, у интересу свога угледа и кредита, мора извршити те обавезе, а те обавезе нису садржане само у укупној суми у разделку државних дугова, таквих државних обавеза има још растурих по свима буџетским разделима, као например унутрашња служба кредита од 400 милиона динара по буџету Министарства војске и морнарице за потребе земаљске одбране, ануитет за грађење државних железница или за отплату јужних железница у буџету Министарства саобраћаја, тако да укупно обавезе те врсте, које аутоматски долазе, износе у предлогу буџета за 1934/35 годину 1 милијарду 701 милион динара. У такву категорију обавеза и расхода долази и гро расхода привредних предузећа. У оној цифри за личне расходе ми смо рачунали и личне расходе ових предузећа; али њихови материјални расходи морају се третирати по једном другом критеријуму, а не по критеријуму материјалних расхода по буџету опште државне администрације. Ту су највишим делом расходи од којих зависи остварење прихода, и њихово елиминисање значило би или обуставу рада у тим предузећима или смањивање тога рада, смањивање рентабилности и свих оних користи директних или индиректних, које та предузећа треба да пружи. Тих расхода чисто привредних, који са фискалних оптерећењем немају никакве везе, има код саобраћаја у суми од 1 милијарде 097 милиона динара, рачунајући ту и поште и железницу и Поштанску штедионицу и Речну пловидбу. Код Министарства шума и рудника ти расходи износе 219 милиона динара. Монопол и остале установе којима рукује Министар финансија, као што су Беле и Тополовац, фабрика шећера на Чукарици, болнице и хигијенске установе 89 милиона динара и остале привредне установе 63 милиона динара. Ако дакле узмемо збир свих тих расхода највећим делом аутоматских и облигатних, онда је укупан збир од 3 милијарде 644 милиона динара. И ако тај збир одбијемо од укупног износа материјалних расхода садржаних у предлогу буџета у суми од 5 милијарде 053 милиона онда нам остаје у ствари свега 1 милијарда 409 милиона као простор на коме се Министар финансија могао кретати у својим настојавањима да врши компресију расхода. Све остало долази у буџет скоро независно од тога, шта Министар финансија хоће или неће, шта му је мило или није мило, то мора бити унето, јер без тога целокупни апарат не може функционисати у колико се тиче привредних предузећа, односно држава не може вршити плаћања у колико се тиче државних обавеза. А шта значи у суштини и шта претставља ова цифра остатка од 1 милијарду 409 милиона

динара? Господо, то је у ствари сума која служи за подмирење свих оних државних потреба, кроз које се изражава држава као јавноправна институција. Ту су садржане потребе Врховне државне управе, потребе нашег правосудја, наше просвете, потребе за чување унутарње безбедности земље и сви материјални расходи жандармерије, потребе за редовно одржање војске и све друге културне и социјалне потребе, кроз које се манифестује делатност државе. Ето, господо, кад се тако анатомски анализира, посматра овај предлог буџета и кад се дође до овога остатка који, као што малочас рекох, претставља тај простор у којем се Мин. финансија више или мање може слободно кретати, онда видимо да овај буџет није претерано велики и да би можда мањи буџет озбиљно укочио нормално функционисање држав. апарата. Има једна граница, господо, на којој се мора стати. Зашто нам је интересантно то питање величине буџета? Интересантно је због намета, због величине фискалног оптерећења које тај буџет садржи или које тај буџет собом носи. Оно господо, овога пута није веће али на жалост није ни мање него што је било прошле године. Од ове укупне цифре расхода, фискална оптерећења претстављају у ствари само дажбине намете који се огледају у непосредним порезима, посредним порезима и разним приходима, рачунајући у посредне порезе: таксе, трошарине, вишкове монополских прихода и царине. Од укупне суме буџета опште администрације од 6 милијарди 914 милиона, ваља одбити вишак прихода државних привредних предузећа 385 милиона, рачунајући тако стварно оптерећење по основу државног буџета према овом предлогу износи 6 милијарди 529 милиона, т. ј. на главу становника 466 динара. Слика, разуме се није потпуна, јер уз то оптерећење долази и оптерећење самоуправним дажбинама, које износе 1.473.000.000, т. ј. 101 динар по глави становника. Укупно оптерећење, представљено глобалном цифром од 8.002.000.000, а по глави становника 577 динара, није варијало према прошлој години, можда ће, ако Бог да, бити нешто ниже идуће године, али значајно је и карактеристично, да је оно код свих европских земаља било веће, сем фискалног оптерећења Бугарске. Све друге земље у Европи, — а значајно је нарочито да и све земље, које се могу логично упоредити по својој економској и финансијској снази с нашом државом, имају веће фискално оптерећење, него што га има Југославија. Однос тога оптерећења према укупном националном приходку, у вези са овим предлогом буџета, није такође промењен. Тај однос изражава се са 22—23%, рачунајући укупни национални доходак са не више од 35.000.000.000 динара, онај део доходака који се уновчава, и онај део доходака који се торши у домаћем газдинству. Господо, у том погледу ми не стојимо лошије, него остале европске земље. У свима тим земаљама, тај однос између укупног фискалног оптерећења и укупног националног доходака неповољнији је, него што је случај код нас. Вероватно је да ће за вас бити од интереса да чујете неколико цифара, које показују укупну величину буџета разних земаља: Наш буџет износи 10.171.000.000 динара; буџет Мађарске, мање по пространству и по броју становника, износи 13.418.000.000; буџет Румуније, у динарима, разуме се, 15.334.000.000; буџет Бугарске 3 милијарде и 924.000., скоро 4.000.000.000. Аустрија има

укупан буџет од 23.702.000.000.

То су већ цифре, господо, које скоро својом величином и интересантношћу искључују могућност упоређења са оном скромном цифром, која се изражава у нашем буџетском предлогу.

Господо, друго једно питање од нарочитог значаја код претреса буџета јесте: да ли и ови, и овако одмерени буџетски расходи, могу бити покривени приходима, који су предвиђени. О приходима и о тежњи Владе, да ти приходи у буџетском предлогу буду одмерени тако, да потпуно одговарају реалности, да омогуће један потпуно здрав и реалан живот, било је говора приликом претреса оних специјалних закона садржаних у ономе недавно примљеном финансијском програму.

Ја се нећу овога пута много задржавати на томе већ ћу се ограничити да нарочито нагласим, да су предвиђања прихода у овоме буџетском предлогу вршена са крајњом опрезношћу, да смо ту водили рачуна не само о ефективности наплати у буџетској 1932/33 години већ ефективности наплати у последњим месецима до самог момента израде буџетског предлога. Настојали смо, дакле, у интересу реалности предвиђања, да тај период наплате, период извршења буџета, приближимо колико је могуће више периоду за који ћемо да вежемо нови буџет и да према томе елементу вршимо предвиђања.

Да пређемо на саму анализу појединих категорија прихода и да цифарски прикажемо предвиђене суме у томе буџетском предлогу, одвело би ме можда и даље него што би нам време допуштало. Међутим, немојте ми замерити што ћу се ту позвати на оцену која је у томе погледу дата од стране више чланова Финансијског одбора приликом претреса буџета прихода, а нарочито од стране чланова који су себи дали озбиљна труда да проуче суме прихода и да детаљно испитају услове остварљивости тих прихода. Њихов је суд за процену реалности буџета прихода у 1934/35 години био повољан и мислим да ћете и ви у тој околности наћи разлога да верујете да се у томе погледу буџету прихода за 1934/35 годину не би имало много што-шта приговорити. Са колико смо пажње, са колико искрене тежње приступили овоме послу да направимо буџет реалан, доказ вам је цео онај финансијски програм, доказ вам је сва она љута борба, све оне големе тешкоће, које смо одлучили да претходно пребродимо па тек онда да приступимо овоме послу.

Господо, ја сам нагласио да је овај буџет рађен у једном, у привредном погледу, стационарном стању и док су прилике овакве ми се надамо да ће тај буџет, овако смањен, са овако предвиђеним приходима, моћи бити извршен. Међутим ми смо се равнали при изради буџета према приликама онаквим какве су оне резултирале из предходне жетве и претходне конјуктуре. Буџет ће бити извршиван под условима које ће створити она конјуктура, она привредна ситуација која буде владала у току 1934 године. Каква ће бити та ситуација, тешко је рећи унапред. У нашој земљи, као што знате, кључ ситуације је увек у приносу наших главних земаљских производа и још више у условима уновчења тих производа. Услови уновчења тих прихода, међутим, за нас као извозничку земљу нису, жалибоже, у нашим рукама: они зависе од међународне трговинске ситуације, зависе од ме-

ђународне трговинске политике. Да ли ће та ситуација и та политика у наредној години бити боља и повољнија у смислу уновчења наших главних земаљских производа, од кога зависи општи трговински промет, општа трговинска ситуација, то је за данас немогуће казати. У томе погледу ви од Владе и Министра финансија не можете очекивати одређену изјаву. Ту је Министар финансија остављен свима евентуалностима, свима флукутацијама, које време и промене конјуктуре собом доносе. Можете, међутим, имате права, да од Владе и од Министра финансија очекујете да се будном пажњом у вођењу државних финансија, у извршењу државног буџета, мотре на све те промене у ситуацији, да марљиво и брижљиво процењују стварну моћ народа и да целокупан свој рад, у овоме домену државних послова, прилагођавају тој платежној моћи народа.

Господо, завршујући, ја имам част да у име Краљевске владе пред вама изјавим, да ће се Влада у овоме погледу у току извршења буџета за 1934/35 годину добро старати да изврши своју дужност до краја, да обезбеди извршење буџета под што нормалнијим условима. А кад кажем: под што нормалнијим условима, разумем ту: под условима који ће изражавати у потпуности то прилагођавање државних расхода, управљање финансија уопште, па и привредне политике, стварној платечној моћи народа. (Одобравање и плескање). Влада ће и у току године продужити своју политику свакодневног старања да државни расходи буду у сагласности са стварном могућношћу прихода. Влада ће учинити све што до ње стоји да очува буџетску равнотежу, уверена да тиме најбоље служи оној светој ствари потпуног консолидовања прилика, потпуног завођења реда у нашој држави. (Бурно одобравање и плескање).

Претседник др. Коста Кумануди: Има реч г. др. Славко Шећеров.

Др. Славко Шећеров: Господо народни посланици, претрес и примање буџета за једну годину претставља најважнији парламентарни акт не само код нас него у свима земљама. Буџет задире у интересе и животе свих оних који примају, као и оних који дају држави. И зато га треба са највећом искреношћу и најширом озбиљношћу претресати, оценити га и према томе гласати „за“ или „против“. И овај предлог буџета за 1934/35 годину може се оцењивати са гледишта финансијског, привредног, социјалног и политичког. Ако га ценимо са гледишта финансијског, тада морамо да се зауставимо на речима и изјавама г. Министра финансија којима је он приказао борбу и све напоре Краљевске владе за одржавање буџетске равнотеже и за стабилну вредност новца.

Ја ћу гледати да вам са неколико речи прикажем резултат те борбе као и мотиве који су нас навели да вам предложимо даље извесне мере, за које сматрамо да ће бити корисне, да те напоре заврше и доведе до потпуног успеха. Досадашњи напори за одржавање буџетске равнотеже огледају се у сталном смањењу расхода, који су се само за две последње буџетске године завршили са смањењем од 3 милијарде 800 милиона динара, а исто тако у сталном повећању прихода које се врши из године у годину. И ако је, господо, то несумњиво тако, ипак та борба била је мало — нећу да кажем онемогућена — али отежана оним наслеђем

које је Министар финансија и пређашња Краљевска влада добиле од буџета за 1931/32 годину а то је буџетски дефицит, који је износио, и о коме је Министар финансија говорио, неких 620 милиона динара. И, сасвим природно, и ако се имало ванредних прихода, ипак услед ове нечуване привредне и аграрне депресије, и буџет за 1932/33 годину није могао да се заврши равнотежом него се завршио дефицитом од 733 милиона динара. И овај дефицит, о коме је опширно говорио г. Министар финансија, и ако не спречава извршење расхода овогодишњег буџета, ипак му даје извесних потешкоћа, и због тога је био приморан да тражи од Народног претставништва да се повећају приходи још у току ове буџетске године. А значај тих предложених фискалних закона по изменама и допунама Закона о непосредној порези, Закона о трошарини и Закона о таксама јесте и тај да се набаве приходи који ће колико толико осигурати и боље изравњати онај дефицит, који би се евентуално могао појавити у току извршења овог буџета. И ако се административна компресија расхода врши се пуноом озбиљношћу, ми у томе одајемо пуно признање и Краљевској влади и г. Министру финансија, али ипак изгледа ми да то сужавање расхода административним путем не може да уклони извесне расходе све дотле, докле правне основе не буду измењене. И кад бацимо летимичну слику на садашње извршење буџета како нам се оно приказује и стварно наплаћене приходе и стварно остварене расходе, тада излази да смо за ових 9 месеци текуће буџетске године имали око неких 6 милијарди 909 милиона динара прихода, а вероватно да можемо очекивати у току још последње четврти око 2 милијарде 300 милиона тако да на крају буџетске године са евентуалним новим приходима, који се могу очекивати од нових, пореских, трошаринских и таксених и који ће се наплаћивати до краја рачунске године, могу достићи око 9 и по милијарди динара. И зато остаје извесна маржа, која, може бити, неће моћи бити покривена, а опасност ове непокривене марже, као што сте чули, и сам је г. Министар нарочито нагласио.

Господо, у сваком случају ми смо ближи буџетској равнотежи у овој години по што смо били у прошлим годинама. Тежња Финансијског одбора је била да будемо ближи правој, истинској буџетској равнотежи за идућу годину, ближи него што смо и ове године. Ја ћу бити слободан да вам због тога објасним извесне предлоге који су с тим у вези. Предлог за буџетску 1934/35 ближи је у равнотежи буџетској због тога што је он мањи ове године за неких 267 милиона рачунски, а стварно је мањи за 511 милиона као што је казао г. Министар финансија. Расходи углавном износе 10 милијарди 171 милион, а приходи, према досадашњим постојећим законским прописима, као што сте видели, могу нам дати око 9 и по милијарди, и како се услед нових пореских, трошаринских и таксених закона приходи треба да повећају за 400 милиона, то ће нам се онда укупни приходи кретати од 10 милијарди или нешто испод 10 милијарди динара, како је то и г. Министар финансија у својој експозицији изнео, а и раније у Скупштини у Финансијском одбору, ако се ти приходи само буду реализовали. Али и при таквом стању ствари има извесне непокривене марже, која ће нам износити

око 200—300 милиона, а за покривање тих непокривених расхода, који не могу бити уклоњени ни административном компресијом, Финансијски одбор, у споразуму са г. Министром финансија и Краљевском владом предложио је мере, које у досадашњим буџетима нису примењиване. Ту вам је у првом реду, господо, спровођење административне штедње у оквиру постојећих закона, и зато се тражи за Министарски савет овлашћење, да може предузети све мере, да у оквиру постојећих закона може смањивати државне расходе и вршити рационалну штедњу. Али и тај, како да кажем, законски налог Министарском савету да врши административну компресију у оквиру постојећих закона, вероватно да неће бити довољан, те се због тога Финансијски одбор сложио са предлогом Краљевске владе, да се приступи и изменама правних основа, по којима се врше расходи и даје се овлашћење Министарском савету, да уредбом са законском снагом мења правне основе, не само код државних него и код самоуправних расхода у другом обиму по што су они постојали по досадашњим законским прописима. Финансијски одбор као једну хитну меру, која се има без одлагања спровести, предлаже даље да се одмах смање сва примања ма под којим називом и видом се она вршила и да се споредне припадљности као дневнице, хонораре, награде, тантијеме и томе слично смањи до 50% у свим државним привредним и новчаним установама, а исто тако да се изврши ревизија специјалних додатака, хонорара, награда и других споредних припадљности, које уживају државни службеници по досадашњим законским прописима, и да се та примања ограниче до највише 50% редовних припадљности. И као трећу меру, оба ова овлашћења императивна су само утолико уколико се односе на то да та примања не могу бити већа од 50% од досадашњих у погледу привих и да не могу бити већа од 50% од редовних износа у погледу других, али она дају могућности Краљевској влади да донесе уредбе и да та примања сведе и на мању меру. Исто тако је важна за даљи рад на утврђивању и на ревизији личних расхода, одредба која говори о систематизацији места. Ви сте вероватно пратили, како се у нашем буџету појављују места која много пута нису законом предвиђена и да у многим Министарствима имамо по двострука надлежства која врше исту или сличну функцију и да због тога имамо много пута и дуплу надлежност. И зато је потребно извршити систематизацију места и испитати опсег пословања државних надлежстава, те или их смањити или их укинути у колико се показују сувишна. Та овлашћења предлажемо да се даду Краљевској влади да их она у току ове буџетске дискусије примени тако да и то буде један извор за евентуално смањење личних расхода. Можда, господо, уштеда по првој тачки неће бити велика као што је г. Министар финансија и казао, и можда је то више за морални ефекат. Али ипак у садашњим временима требало би да напоменем да специјални додаци у овом тренутку износе 150 милиона динара, па господо, 75 милиона динара у садашњим временима неће бити на одмет и ја мислим да ће Министру финансија бити лакше не исплатити 75 милиона, него их исплатити. Али, господо, највећи извор за могуће уштеде лежи у овлашћењу које Министарски савет добија према нашем предлогу да спрово-

воде рационалну штедњу, да уредбом мења правне основе и обим досадашњих расхода. Могли би се поставити с правом приговори, да ли је оправдано да законодавна власт, Народно претставништво, Народна скупштина и Сенат преносе и делегирају ту своју законодавну функцију на Министарски савет, и да ли се у том погледу није отишло далеко? Господо, да се то правилно оцени, ја бих поставио претходно питање: је ли могуће брзо и ефикасно мењање правних основа редовним законодавним поступком кад постоје четири институције. Узмимо баш случај за финансијске одредбе. Финансијски одбор и пленум Народне скупштине, Финансијски одбор и пленум Сената и кад сем тога треба имати на уму да приликом доношења сваке уредбе, уредбе прво израђује ресорни Министар и после долазе пред Министарски савет, тако да имате неких пет институција кроз које морају пролазити овакви закони. Очеvidно такав поступак који обухвата свих пет институција је врло спор и није ефикасан и не би довео до оних резултата које Финансијски одбор предлаже, а за које ми верујемо да цела земља жели да се изврше брзо и ефикасно.

Не стојимо само ми пред тим проблемом. Пред тим проблемом стоје и сви други парламенти у страним земљама. Никад се не може извршити финансијска санација редовним законодавним поступком. Ако се сећате оне класичне финансијске санације Француске из 1926 године, и она је извршена на основу делегираних законодавних овлашћења која је добила влада Посенкареова и која их је и извршила.

Било је, господо, говора и о томе да би можда било боље задржати контролу Финансијског одбора ради прегледа и сагласности с тим уредбама, и тада бисмо имали две институције: финансијски одбор Народне скупштине и финансијски одбор Сената, а сем тога још и Министарски савет. Зато је, господо, у интересу саме ствари потребно скратити број институција и убрзати рад на тим пословима а то се може постићи само преношењем власти на Министарски савет. И зато смо ми слободни да вам то и предложимо, сматрајући да ће то већина примити. Господо, на крају крајева делегирање власти зависи од политичког става: онај који има поверење у Министарски савет и Краљевску владу он ће извршити то преношење, а онај који то поверење нема, неће то учинити. Ја сматрам, господо, да влада г. Николе Узуновића заслужује наше поверење. Јер, сам Претседник владе г. Узуновић не само да је претседник клуба него је претседник Југословенске националне странке. (Пљескање и узвици: Живео!) Према томе он ужива наше пуно поверење тако да се ми можемо на њ ослонити и веровати да неће учинити нешто што би било штетно по интересе земље и да неће злоупотребити ту делегирану власт.

Господо, тај политички моменат доводи нас даље и до тога да оцењујемо овај предлог буџета и са гледишта народне привреде: да ли је привреда у таквом стању да може чекати на финансијску санацију редовним, спорим, законодавним поступком. Ја мислим да би се и сви привредници сложили с тиме, да ако треба извршити финансијску санацију земље — да се она изврши путем делегирања власти а не редовним поступком који би тај посао успорио. Међутим, стање наше привреде и ако је стационарно, као што је казао г. Министар финан-

сија, ипак има извесних елемената који нам задају велике бриге. Наша спољна трговина повећана је у току прошле године за 5,8%. Трговински биланс је активан, али он је активан само дотле, док аранжман о одлагању плаћања анuitета по државним дуговима траје, а то ће бити до октобра 1935. године. Чим оно престаје важити, а ако ми заиста будемо морали плаћати дужне анuitете у страним девизама, онда наш биланс плаћања не може остати активан, него ће бити пасиван. А то време није далеко, него свега пола године после завршетка буџетске године за 1934/35 годину. И наша производња је у главном стационарна. Наш главни жетвени принос не показује никакву засебну одлику, нити се показује икакав већи принос од просечног. Имамо можда једино у индустрији, дрварској и текстилној индустрији да показују извесне знаке напретка. Исто тако нам је и железнички промет стационаран, чак показује извесно смањење. Наступило је извесно стационарно стање и у ликвидацији привредних предузећа. Број стечајева опао је, поравнања ван стечаја су опала, али узрок томе више је у примени и искоришћавању уредбе о поступку посредовања него у самој чињеници да их је нестало.

Кретање цена је више мање стационарирано. Чак можда у погледу привредном оно је опасно, односно иде на горе, јер цене падају. Док је тотални индекс у години, 1932 био 67,6 у год. 1933 је 62,9. Али то опадање цена нарочито се види код биљних производа. Аграрни, биљни производи, опали су са 10 поена, док су индустријски порасли са 4 поена. Према томе маказе цена не само да владају на унутрашњем тржишту него су оне још горе у спољној трговини.

Ако проматрамо и испитамо стање увоза и извоза у тонама и вредностима тада ћемо видети да се количине и вредности овако крећу: У 1932 години извоз је износио 2.398 тона, а добили смо за то 3 милијарде 55 милиона динара. У 1933 години извоз је износио 2.929 тона а вредност тога била је 3 милијарде 377 милиона.

Ако израчунамо вредност по тонама, тада видимо да смо ми више тона извезли али за јефтинију цену.

Ако пак проматрамо увоз тада се види да је увоз у 1932 години износио 880.000 тона, а зато се платило 2.859.000.000 динара. У 1933 години увезли смо 793.000 тона, а платили смо 2.882.000.000 динара. Значи да ми извозимо све више, а сразмерно мање добијамо, а да сразмерно увозимо све мање, а сразмерно више плаћамо. Значи да наш народ продаје сада по нижим ценама своје производе у иностранству, а да купујемо по скупљој цени инострану робу. Ако се то настави у дужем низу година, тада осиромашење наше земље мора да наступи.

Слична ситуација је и на нашем унутрашњем тржишту, с погледом на земљорадника који нарочито производи биљне производе, као што су: жити, кукуруз, овас. Док је цена његових производа пала за близу 12 поена, дотле је индустријској роби порасла за четири поена.

Стога је, господо, потребно да се са овим питањем озбиљно позабавимо. Ми морамо спасти нашег земљорадника од ниских цена, а ако то не можемо, морамо му дати могућности да компензира своје продукте на другој страни. Ми морамо спасти нашег привредника од продаје у бесцење сво-

јих производа и морамо тражити да добије праву требно и због тога да приступимо политици растерећења националне привреде.

Ми морамо извршити преориентацију у пољопривреду, у пољопривредној производњи на основу привредног плана. Исто тако морамо довести нашу пољопривреду у склад са потребама околних тржишта и могућношћу размене добара у оквиру садашње светске трговинске политике. И због оваквог стања наше привреде потребно је да се наше финансије, господо, поставе на сигурне и трајне основе. Зато је потребна, господо, примена рационалне штедње, мењање расхода у оквиру садашњих законских прописа и мењање законских прописа односно обима расхода. Ово је, господо, потребно и због тога да приступимо политици растерећења националне привреде.

Садашњи Претседник владе г. Никола Узуновић отворено и јасно је казао да је дошао час када се не може ићи даље у подизању намета и јавних дажбина, и према томе да се постепено морамо придржавати политике растерећења да бисмо омогућили оживљавање наше народне привреде, јер по мом дубоком уверењу, из овог стационарног стања које сада влада, долази почетак економског полета, као што је дошао и као што се и појављује у Западној Европи. За тај период економског полета мојмаро се постепено спремати, а ми ћемо се, господо, најбоље спремити тако ако прво наше финансије ставимо на чврсте и здраве основе да имамо праву и истинску равнотежу буџета и тада вероватно можемо и очувати стабилну вредност нашег динара.

Кад то будемо потпуно остварили, тада се мора приступити једном низу мера да се привреда из овог стања покрене и да се даде један нов подстрек, јер, господо, само са оживљавањем привредне делатности земље било у производњи, било у промету добара, било у циркулацији кредита, ми се можемо надати да ћемо доћи до нових извора и до нових прихода. Очевидно је, господо, и јасно да умртвљена привреда која је свела сву делатност на минимум, не може дуго одговарати и давати оне приходе који су потребни за покриће основних државних функција. Иако је ова политика штедње која је до сада спровођена несумњиво здрава, ипак не треба губити из вида да су смањења у главном вршена на материјалним расходима, а, господо, држава не може да сведе своје функције само на задовољење личних расхода, ни један нормалан буџет не показује личне расходе у таквој срезмери која прелази 50% од укупних расхода као што је код нас. Али приликом извршења личних расхода, прелазе лични расходи код нас преко 65% од укупних. То је једно стање које тражи озбиљну студију и хитне мере и зато и дајемо, ово овлашћење да се почну студије и да се нађу мере и да се те мере законодавним уредбама одмах и неодложно примене.

Господо, ми смо у овом садашњем периоду везане привреде, кад је кредит углавном престао да ради, јер највећи клијенат кредитних организација — земљорадник, налази се у стању више мање мораторном. Истина је, да је пређашња Краљевска влада у овом погледу донела уредбу о регулисању сељачких дугова и да је то питање хтела и поставила на једну нову основу, те је нашим земљорадницима признато право да отплаћују своје дугове који су закључени пре 20. априла 1932 године

у дванаест годишњих obroka уз извесне камате, али вероватно, господо, ако ми хоћемо да на другој страни покренемо циркулацију кредита, мораће се поново организовати кредит земљорадника на дугорочној основи и са интересним стопама које ће одговарати рентабилности његове производње.

Интересне стопе које су до сад признате, не одговарају пољопривредној производњи и нашем сеоском газдинству, која су у пасивном стању.

Господо, југословенска народна и национална странка предузела је све мере, да се наш земљорадник спасе у време ове аграрне депресије, и ми не сумњамо, да ће и влада коју води Претседник Министарског савета г. Никола Узуновић предузети све мере, да реши и ово привредно питање, које ће нашу привреду оживети. (Бурно одобравање и аплауз).

Господо, у вези са тим треба повратити веру у кредит и кредитне односе и учинити све, да се ти односи врате у нормални колосек. Потребно је, господо, чинити све потребне реформе у нашој емисионој установи. Несумњиво је, господо, да ће спуштена каматна стопа на 7% помоћи привреду и да ће се тиме показати извесне уштеде у привредној делатности, кад оне не буду плаћале 7½ и 9% као до сада. Али та каматна стопа од 7% према данашњем стању наше народне привреде велика је нарочито кад погледамо интересне стопе око нас, јер упоређујући с другим морамо увидети, да је она и данас висока. Интересна стопа у Аустрији данас износи 5% у Румунији 6%, у Италији 3%, а у Чехословачкој 3½%. Господо, ако хоћемо да одржимо конкуренцију на светском тржишту, морамо да радимо са мањом интересном стопом макар то ишло на штету интереса акционара, (аплауз). Интереси привредни су важнији од интереса појединца и ја смарам да ће се и у овом погледу ићи даље, и да се неће стати на мерама које су до сада учињене.

Али господо, овај наш предлог буџета расхода и прихода можемо ценити и са социјалног гледишта. У нове одредбе финансијског закона ми смо унели извесне одредбе које ће омогућити запошлење незапосленог квалификованог подмладка а омогућити да се изврши ревизија и редукција упошленог женског особља, која сада постоји у појединим државним установама. Је ли то оправдано, господо, и са гледишта социјалног? Ја мислим, да наша државна политика мора да гледа да помаже онај ред људи, који су носиоци снаге, реда и правног поретка, а то су они који су старешине породица. А старешина породице може бити у првом реду само мушкарац. И ако има да се бира између онога који служи војску, који је резервни официр и квалификовани раденик и оних службеника, који имају исте квалификације, предност мора имати мушкарац (аплауз), јер ако дође до озбиљног, каквог поремећаја, тражиће се у првом реду од мушкараца, да иде у прве редове, и да се бори за народ, за отаџбину и за Краља. И господо, ма колико можда да ће те одредбе погодити извесна повлашћена лица, ипак те жртве морају се тражити. И као што се од пореских обавезника, без обзира којој категорији припадају тражило, било да је земљорадник или порески обавезник за течевину тражило фискалним законима да плаћа јавне намете, који прелазе његову платежну моћ, јер је то нужуда државна, тако исто имамо права у име националне со-

лидарности да тражимо жртве и од других класа да би се лични расходи могли смањити и свести на ону разумну меру која одговара садашњим дохотцима и садашњој платежној моћи пореских обвезника. Отуда је и унета одредба чл. 48 (нов) тач. 3. којом се жели да створи могућност упослења свршеним ученицима факултетских и стручних школа и због тога је и предложено да Министарски савет утврди услове даљег запослења женског особља у државној или самоуправној служби, као и услове под којима могу остати службеници из чије породице има више лица упослених у државној или јавној служби.

Ми желимо да се на основи ове одредбе створи могућност упослења образованог подмлатка и да се сувишно и непотребно женско особље уклони из државне службе. (М: Драговић: То сам ја тражио. — Св. Хоћера: Понављате оно што смо ми тражили! Ви искусни политичари трчите за нама млађима.) Ако сте ви тражили и ми прихватили, онда ћете сигурно гласати за овај буџет и Финансијски закон. (Пљескање код већине). Није логично, кад ми вашу политику примамо, да ви онда за њу не гласате. (Св. Хоћера: Ви морате да је примите. — Ми ћемо вам је наметнути. — М. Драговић: Ми смо наметнули и закон о корупцији).

Господо, предлог буџета који нам је са Финансијским законом и овим одредбама у њему предложен није међутим само један акт финансијске политике наше земље. Он је израз уједно и наше унутрашње и наше спољне политике. Гласањем за овај буџет, ми уједно одобравамо целокупну унутрашњу и спољну политику која се спроводи. (Св. Хоћера: то ви одобравате). Јесте. Ја мислим да ми не можемо бити против тога, кад се спроводи једна политика консолидације мира на југу и не можемо бити против тога да се иницијативом Н. В. Краља у спољној политици закључи Балкански пакт који омогућава мир за дужи низ година. (Једнодушно пљескање и узвици: Живео Краљ!) Не можемо бити против политике која ствара трајан мир на југу, а исто тако учвршћује и доноси извесна побољшања и на северу. Исто тако, гласајући за овај буџет, ми њиме одобравамо унутрашњу политику. Југословенска национална странка има своју историјску мисију и задатак да политику инаугурисану шестим јануаром 1929 године спроведе кроз народ, — и да ту политику државног и народног јединства, доведе до потпуног успеха. И гласајући за овај буџет, ми помажемо и политику учвршћивања и дограђивања народног и државног јединства и стварања једне јединствене Југославије.

И ми ћемо се својој мисији, господо, одужити ако истрајемо на том путу, на том путу са великим напорима (Св. Хоћера: Са жандармеријом!) Г. Хоћера који је бирао много пута са жандармима нема права да говори о жандармерији. (Пљескање. Хоћера: Ви нисте имали против кандидата, и вас су жандарми бирали!)

Претседник др. Коста Кумануди: Г. Хоћера, немојте упадати у реч говорнику.

Др. Славко Шећеров (наставља): Ја сам бирао и онда кад нисам имао својих пријатеља у влади.

Претседник др. Коста Кумануди: Изволите продужити говор! Немојте полемисати са г.г. народним посланицима!

Др. Славко Шећеров (наставља): Г. посланици, ми морамо истрајати у нашој политици. Ми још нашу националну мисију нисмо завршили. (Узвици: Тако је!) Политика народног и државног јединства коју ми имамо да спроведемо, још није до краја спроведена, јер нису још организоване самоуправе бановинске. И ми сматрамо да ће се и тај велики посао децентрације политичке и управне власти у блиском времену извршити и да ће Југословенска национална странка извршити један велики историјски политички акт. На том путу, ми морамо истрајати. Господо, ја вас због тога позивам у име посланичког клуба Југословенске националне странке да овај буџет овакав какав је предложен Краљевске владе, и какав је примљен од стране финансијског одбора и са овим изменама примите, јер је то у првом реду акт поверења Краљев. влади, на челу које стоји наш уважени Претседник клуба и странке г. Никола Узуновић. (Пљескање). И ја верујем да ћете за буџет гласати и позивам вас да гласате. (Бурно и дуготрајно пљескање).

Потпретседник др. Авдо Хасанбеговић: Има реч народни посланик др. Милан Метикош.

Др. Милан Метикош: Gospodo narodni poslanici donošanjem budžeta svake godine glasa se poverenje i vladi koja taj budžet predlaže, ili nepoverenje toj vladi ako ima za to razloga. Jugoslovenska narodna stranka kojoj imam čast pripadati, ima puno nepoverenja i prema Vladinoj većini, prema vama 285 poslanika ovde i prema Vladi koja je iz vaše sredine nikla na čelu sa vašim Pretsednikom kluba, Pretsednikom vlade. A zato, gospodo, imamo mnogo razloga. Vi vidite već par godina padali su predlozi u Finansijskom odboru da se vrše izvesne uštede. Pao je jedan predlog, jedan drug samnom još pre dve godine, jedan je predlog podneo da se omogućiti revizija po svima nadležstvima da se utvrdi, koliko posla ima u svim državnim nadležstvima i koliko treba službenika. Međutim, vi ste to onda odbili. Vama treba dve godine da primite ono, što ste trebali primiti, kad je bilo vreme. Kad je kriza počela, trebalo je onda to primiti, ali vam to onda nije bilo potrebno, jer vi niste krizu osećali. U našim redovima vladine većine nalazi se vrlo malo tih, koji osećaju krizu. A kad bi pitali one, koji su vani, i o čijoj se koži ovde kroji, onda bi videli, kakva je situacija u zemlji (Jedan glas iz većine: Onda ste i vi bili s nama!). Bio sam sa vama, napustio sam vas, jer sam video da nećete da vodite brigu o narodnim potrebama, jer sam video da jednostavno samo aminjete- što vam se iz vladinih klupa naredi, i tako ćete glasati i za ovaj budžet, koji vam je predložen. Gospodo, ja nemam poverenja ni u Kraljevsku vladu, koja proističe iz vaših redova, jer je do sada pokazala, da se vi niste usudili doneti Zakon protiv korupcije, niste se usudili tražiti to od Kraljevske vlade, nego se samo zadovoljavate obećanjem, kao što već imamo od 1926 godine, neprekidno jedno obećanje za drugim, ali Zakona protiv korupcije nemate. Vi, gospodo, treba da znate da je jedno od najvećih zala za upropašćenje naših prihoda, nesrećna korupcija, i u njoj leži uzrok, zašto naši prihodi podbacuju, i u njoj leži i konstatacija, da su oni naši potrošači seljaci najslabiji, najteže opterećeni, a da su oni najjači i najbogatiji pošteđeni, jer su ti najjači u vašim redovima. Gospodo, oni se uvek drže uz vladinu stranku. Kad ste prošle godine glasali za povećanje zemljarine, napose, vi iz onih krajeva, ko-

ji znate da je zemljarina teško narodu pala, vidite, vi treba da ste svesni odgovornosti, što ste to učinili, ali treba da ste svesni isto tako i odgovornosti, što je Vlada tražila od vas da to glasate. Zato kažem, gospodo, naše unutrašnje političke prilike upućuju na to, kako je ista Vlada kojoj vi dajete puno poverenje, sa tako malo pažnje rešila tako mnoga krupna pitanja, koja je trebala i te kako savesno da reši. Vi želite da stvorite duhovno jedinstvo u naciji, a primenjujete metodu kundaka. Vi dajete da se ljudima lome rebra, da im svest jugoslovensku zasadi, a niko od vas ne protestuje. Znači, da to odobravate. Mi se nalazimo u tako teškim unutrašnjim prilikama, o kojima treba, i te kako, mnogo i savesno da se razmišlja. Jeste li vi kadgod podneli predlog Vladi i tražili, da u tome pravcu menja metode unutrašnje politike. Niste. Znači odgovorni ste za nju. Jer, gospodo, da ste hteli drugu politiku, mogli ste je nametnuti Vladi, jer bi to rekli ultimativno, kao što je bilo govora o drugim pitanjima, mogli biste joj reći: Ili ovakvu politiku imaš da zavedeš, ili ćemo ti glasati nepoverenje. Ali čini mi se, da ste vi prepustili Vladi da radi šta hoće. Baš zato, jer su teške spoljne prilike, ne treba se zanositi nikakvom posebnom iluzijom, da su prilike dobre, zato što je stvoren ovaj ili onaj akt u međunarodnim odnosima: istina je ima dobrih stvari koje su učinjene u spolinoj politici, gospodo, ja objektivno cenim situaciju, ali kad vam kažem da me Balkanski pakt ne zadovoljava, jer nije u taj uključen bugarski narod, onda treba da znate da ima isto tako primedaba, koje su osnovane.

Gospodo, jednu stvar, koju treba da vidite, ovih dana videli ste, da je jedan izaslanik i sekretar Ministarstva inostranih poslova Italije, posetio Beč, posetio Budimpeštu. Nije posetio, u nekoj specijalnoj pažnji prema nama. Stvara se jedna nova situacija u Srednjoj Evropi i Podunavlju, i ta nova situacija svakako ima da otežava naše međunarodne pozicije. Ako se uspostavi Austro-Ugarska i u manjoj formi, koji će ona imati zadatak prema nama, tome ne treba da smo u zabludi. Gospodo, Nemačka je uspeła da stvori Pakt o nenapadanju sa Poljskom. Vidite Japan i Rusiju, samo što između njih nije planula puška. Vidite neodređenost engleske spoljne politike, a vidite i te kakvu odlučnost, borbenost nemačke spoljne politike. Ako ste se interesovali, mogli ste i sami videti — u poslednje vreme je pojačan uvoz u Nemačku onih sirovina, koje su potrebne za jaču proizvodnju oružja, municije i drugih stvari koje su potrebne za rat. Od tih i takvih prilika, gospodo, potrebno je da i mi znamo, da možemo biti spremni prema svima spoljnim događajima samo onda, ako smo unutra, kod kuće, zdravi, (Tako je, odobrava opozicija i pljeska. Pljeska i Predsednik Vlade g. Uzunović i odobrava), ako je, gospodo, unutra zdrava politika, koja će sve naše delove naroda i zadovoljiti i okupiti na potpunoj saradnji.

Ja, gospodo, u tome pogledu vidim jedan nedostatak u radu Kraljevske vlade. Na raznim stranama primenjuju se razne metode koje nisu bile potrebne i koje su, možda, mnogi deo i mnoge delove pojedinih krajeva otudile od one saradnje i od one topline naše nacionalne celine, kojoj oni treba da teže. Ja sam imao prilike da to lično osetim. Ima izvesnih naših krajeva u kojima čovek ne može da dobije pismo, koje mu se uputi, da ne može on da

napiše pismo i uputi nekome drugome, da ne može da izjada svoje boli, koje su opravdane i kojima bi se moglo naći leka, a sada se čudite, što su ti elementi i pojedinci kao i skupine, koje se grupišu oko tih pojedinaca u izvesnim krajevima udarile, možda, i u krajnje granice. Ja sam, gospodo, konstatovao na raznim stranama, da niko ne postavlja nikakve zahteve ni protiv jedinstva države, niti protiv jedinstva naroda, niti protiv Kralja, niti protiv Otadžbine. Postavljaju se zahtevi protiv loše administracije, postavljaju se opravdani prigovori protiv raznih metoda policijskih organa.

U tome pravcu kad bi se što pametno preduzeo, naše bi prilike bile mnogo zdravije nego što su sada. Jer, vidimo da se kod vas za to nema interesa i ne treba se ni čuditi teškoćama koje otuda proizilaze. Mi smo prošle godine sa ovoga mesta odlučno ustali protiv onih nesrećnih punktacija. Odlučno smo nastupili, ubedeni da tim udarcem rešavamo to pitanje. Međutim tokom cele godine dalo se takve hrane baš tim i takvim predstavnicima tih punktacija da su oni razvili taku delatnost, koja je psihički zahvatila izvesne krajeve, izvesne mase, o čemu treba da ozbiljno mislimo. I treba da se menjaju te metode i primena njihova, prema tim izvesnim krajevima i izvesnim delovima našega naroda koji su došli pod zahvat te psihoze. Ali vi, gospodo, izgleda da tokom cele prošle godine niste išli za tim da se to omogući, već ste učinili još težim stvaranjem tih prilika.

Mi smo prošle godine imali da donesemo nekoliko zakona, među kojima na prvom mestu Zakon o izborima narodnih poslanika koji će se izgleda ponova da donese na pretres, da se ponova menja zbog nekih špekulacija, koje se sada nalaze u tečaju. Ali vi ste taj izborni zakon doneli da se zaštite na položajima i osigurate sebi većinu na idućim izborima. To ste učinili zato, što znate, ko vas pretstavlja u srezi i zato ste odredili da za izbore mora biti javno glasanje. Vi koji imate preko milion i po organizovanih članova, kako pričaju, stvarno imate 400 sreskih poglavara i 5000 opštinskih predsednika! (Smeh kod opozicije. — Jedan glas: Pa ni oni nisu njihovi.) Kad bi vi imali i šta u narodu, gospodo, ne biste vi begali od tajnog glasanja, ali vi nemate nikoga i zato tražite javno glasanje da možete praviti falsifikate i da držite da ste pravi predstavnici naroda. (Graja i objašnjenje među poslanicima).

Isto tako, gospodo, kad se doneo Zakon o opštinama, vi ste hteli, da se donese opet propis o javnom glasanju. Bojite se naroda i narodne ljubavi, pa vam je trebalo da vam onaj sreski poglavar i predsednik opštine kontrolišu, kako će glasači da glasaju! Vi ste doživeli to i to ste imali prilike u skupštini da se registrira, da se u izvesnim krajevima, na veliko vršilo falsifikovanje toga glasanja. Falsifikovanje glasanja radeno je sa planom, vidite da unosite jedan sistem, sistem falsifikata narodne volje. Jeste, gospodo, može se reći: izbori u 1931 godini posle šestojanuarskog režima bili su jedan prelaz, i svaki pošten čovek, koji je došao na saradnju kazao je: ne sme više ono da se ponovi. Ali vi želite, da se to pertetuiru, i da na taj način i dalje sedite ovde, ne po volji naroda, nego po volji sreskih poglavara, koji su vas poslali ovde. (Graja i protesti kod većine).

Dalje, gospodo, prošle godine smo doneli i Zakon o udruženjima i zborovima, i vi koji ste želeli bar u teoriji da se uvede pun demokratski život, da dodu opet stranke, da se opet ožive zborovi i dogovori u narodu, imali ste mogućnosti, da ste hteli, mogli ste odobriti potpuno slobodno stvaranje stranaka. Vi ste gospodo izglasali takav zakon vašom većinom, da ograničiet narodu mogućnost da formira stranke i da onemogućite narodu slobodu zbora i dogovora. A gospodo, prema ovom i ovakom zakonu o udruženju, nas 10 narodnih poslanika Jugoslovenske narodne stranke pokušali smo da formiramo stranku, a dobili smo i odobrenje u smislu toga zakona, mi imamo odobren program, ali vaša vlada, sa vašim znanjem i odobrenjem, ne daje nam mogućnost da u štampi vodimo agitaciju za našu stranku. Vi ste oni, koji sprečavaju da se donese zakon o slobodnoj štampi i da omogućiti da narod čuje, šta se ovde radi, da narod čuje sva ona mišljenja koja treba da se čuju. U smislu našeg Ustava čl. 12 moguće je, da imamo slobodnu štampu, ali vi nećete da donesete zakon o slobodnoj štampi, vi nećete, jer ga do danas niste pokrenuli niti od vaše Kraljevske vlade tražili, da ga predloži Narodnoj skupštini. Vi tolerirate ona ograničenja, koja su došla, uz šestoanuarski režim uopšte, i držite, da se taj zakon o štampi i dalje podrži, niste tražili da se donese bar onakav i onoliko slobode, kakav smo imali 1925 godine. I sad šta se dešava? Što god se napiše sve se konfiskuje, jer i Presbiero i državno tužništvo, što je vaša politika, ne daju da narod čuje i da narod kaže, koju politiku traži. Vidite gospodo: vas ima 285 narodnih poslanika, u bivšoj Jugoslovenskoj radikalno-seljačkoj demokraciji, koju ste prošlog leta prekrstili u Jugoslovensku nacionalnu stranku, i vi imate mogućnost, da to sve donesete i obezbedite svaku kritiku u tome pravcu, a mi ćemo sa vama za takve zakone glasati; ali vi to nećete, vama nije do dobra narodnog, vama nije do slobode zbora i dogovora, vama je do aminovanja, koje vršite već toliko vremena.

Vidite, gospodo, prošle godine vi ste održali velike zborove, jeste li vi platili one velike garniture vlakova? (Čuje se: jesmo!) Platila je država, besplatno je prevoženo par stotine hiljada ljudi s jednog kraja na drugi, samo da bi održali te zborove. (Prigovori i graja sa desnice). I gospodo, dok nismo udarili interpelaciju na g. Ministra saobraćaja i skrenuli pažnju da će on odgovarati za sve te izdatke, dotle ste sve besplatnim vlakovima za sve te izdatke, dotle ste sve besplatnim vlakovima prevozili narod i u Niš, i u Sarajevo, i u Novi Sad, ali je onda stao, i nije vam dao niti za Split niti za Beograd, jer ste spremali i u Beogradu takav zbor, na račun narodnih muka i državnog budžeta, jer su sreski poglavari, kao vaše pristaše izdavali ljudima ulaznice, kao za pozorište, i određivali u koji vlak moraju da sednu. (Protesti i graja sa desnice) To su gospodo činjenice, to smo slušali otvoreno od onih ljudi, koji su na te zborove bili upućivani.

Gospodo, kako kažemo, ako vam je do narodnog napretka i konsolidovanja prilika u zemlji, onda omogućite, da se što pre donese takav zakon o štampi, da možemo govoriti i kritikovati rad i prilike među sobom, a sigurno imade i u opoziciji što god; što treba kritikovati — da možemo raditi slobodno, na javnome polju. Međutim, cenzura, danas kako se vodi, onemogućuje svako disanje i bilo kakvu kritiku na rad vladine većine, ili na rad Vlade.

Gospodo, ja sam se time mnogo interesovao i ustanovio sam, da vi koji deklamujete i pevate pesme o velikoj štednji, kako želite veliku štednju i sistematsku štednju, trošite oko 52 miliona dinara na Presbiero. U tome Presbierou, gospodo, šef je na dopustu, a prima platu. Četiri šefa raznih oteka na odsustvu su stalno permanentno, a primaju platu. Ima još oko svojih 20 i više lica, sve ukaznih činovnika, koji su na spisku, primaju plate, a ne dolaze čak ni platu da prime, nego im služitelj ide čak kući i donosi platu. Isto tako imamo 8 javnih funkcionera u Presbierou koji sede u Zagrebu, koji primaju platu, a nikavu funkciju nemaju, pa imamo 9 činovnika u Parizu, a da ne govorim o drugim stranama. Gospodo, kad sam se interesovao, šta gospoda rade, kad se na njih troši 52 miliona dinara, predloženo mi je da oni pribavljaju informacije o kretanju političkih radnika u narodu, ako je to potrebno, uz ovako veliki aparat, koji ima Ministarstvo unutrašnjih poslova u zemlji, i uz ovako veliki aparat, koji ima Ministarstvo inostranih poslova van zemlje; onda se kod te cifre treba zamisliti. Pedeset i dva miliona dinara, nisu svota, preko koje može da se prede olako, a pošto je g. Ministar unutrašnjih poslova sebi stvorio potreban otek za štampu, a Ministar inostranih poslova ima takode svoj otek za štampu, ja držim da nam Presbiero nije potreban, sem utoliko ukoliko onemogućuje rad opoziciji, i ukoliko je potrebno da se izvešni ljudi, kao štipendisti, na vidan način podrže sa krupnim štipendijama koje nisu malene nego idu od 8—15 hiljada dinara (Žagor). Kad je to tako, onda tu treba da se zamislimo i da otvoreno kažemo: ovo ne valja, to treba revidirati, reorganizovati i staviti na zdrave temelje. Ja sam se interesovao, pa mi je predloženo, kako smo jednom prilikom smatrali za potrebno, da prikažemo opravdanost toga Presbieroa, pa smo spremili u Beču jednu veliku publikaciju, da se nešto čuje i za našu zemlju. Ta je publikacija izdata od jednih stranih novina »Neue Freie Presse«. Te su novine bile za vreme pokojne Austrijske monarhije vodeće novine, jer su primale lepe pare iz ondašnjeg Ministarstva spoljnih poslova, ali sad je to tako maleni list sa malom tiražom, kao naše »Vreme«, koji živi na isti način kao naše »Vreme«. Kako je smatrano za potrebno da se u tim novinama »Neue Freie Presse«, donese publikacija o Jugoslaviji, a bilo je tu i lepih stvari, neću da spirim, ali način, kako je izdata ta publikacija, i uzevši u obzir okolnost da je ta publikacija koštala oko milion i 800.000 dinara i kad se uvaži, da je u svakom broju tih novina »Neue Freie Presse« bilo naštampano »Bestellt und bezahlt« tako da je svaki, koji je dobio taj list, taj broj, odmah i video, da je »naručeno i plaćeno« i prema tome to sve samo kao reklama je tretirano. Da li je to nama bilo potrebno, da li je to našem ugledu koristilo ili škodilo, ja držim da o tome treba da razmisli i onaj, koji je ovu stvar aranžirao, i koji je ovako teškom mukom skupljeni narodni novac na ovaj način trošio.

Isto tako, gospodo, mogao bih reći o Agenciji »Avala«. Vidimo danas, da je naša sva štampa nekako skućena; nikako se ne usuđuje da ista iznese i ono, što bi mogla da iznese, jer ima ovisnost od te Agencije »Avala« koja pribavlja sve informacije iz inostranstva i uživa velike subvencije državne, a koja, pod izvesnim dobrim uslovima ustupa štampi sve vesti, koje dobija iz inostranstva. Te subvencije treba da se revidiraju, a naročito gde se čine veće su-

me pa tamo gde treba dati više, da se da i više a gde je izdavanje nepotrebno, da se izdaci brišu. Danas su tako teške prilike u našem narodu da treba o svakoj pari voditi računa. Čuli ste danas ovde, od g. Ministra finansija, da imamo preko 5.000 školovanih mladića, kvalifikovanih, sposobnih, koji čekaju hleba, a koji ne mogu da dodu do najobičajnijih dnevnikaških položaja, a imate mladića, koji možda nemaju ni kvalifikacije, imaju možda samo tu kvalifikaciju, što im je neki narodni poslanik ili senator rodak, pa ih protežiraju u Presbirou gde vuku mesečno osam, deset i dvanaest hiljada dinara; i zato kažem, gospodo, da na svakoj strani treba da se štedi, ako se misli da se savesno štednja provodi.

Mi smo pre više dana pretresali ovde jedno bolesno stanje naše administracije — korupciju. Mi smo se saglasili u jednom konkretnom slučaju da se grešnik preda sudu. Ali gospodo, vi treba da znate da se vrši korupcija i po raznim drugim pitanjima. Koliko je njih postavljeno samo zato, što je dao pare da se postavi, što je platio onoga, koji je intervenisao, da on bude postavljen, a imate gospodo mnoge, koji su unapredeni, istim putem i načinom. Vi ste, gospodo, prošle godine čitali jedan javni skandal, da se u Ministarstvu finansija našlo ljudi, koji su fabrikovali dokumenta i vršili isplatu penzija onima, koji nikada nisu bili penzioneri. Isto tako gospoda čuli ste i o raznim liferantima, koji imaju da dobiju izvesne pare od pojedinih nadležstava da su se žalili, da su morali da doprinose posebni obol onima, koji rešavaju, pa da isplata onoga računa, koji mu pripada, dode na dnevni red. Gospodo, i ti slučajevi su jedna čista očajna korupcija. Treba pitati Ministra finansija, zašto on plaća benzin za državno nadležstvo tako skupo, a pojedinac privatni dobija ga jeftino na svakom čošku, u svakoj maloj varošici, a liferanti benzina zaraduju i kažu: moramo ovako skupo kalkulirati, moramo tako da kalkuliramo jer inače naši računi ne mogu doći na red da se isplate.

Ne kažem, gospodo, da toga nije bilo i pre. Na reparacijama se kralo mnogo više, kao i kod onih ranijih zajmova. Ali danas je narodu došlo do guše, pa zato treba voditi računa o svakoj pari. Danas su materijalni rashodi povećani, jer se razne potrebe moraju tim putem, putem javnih licitacija, nabavljati. I kad se zna, gospodo, da nam g. Ministar finansija još nije podneo predlog za izmenu Zakona o državnom računovodstvu i za izmenu Zakona o glavnoj i mesnoj kontroli, i kad se zna da se i danas dešavaju tako strašne stvari, da Ministar šuma, izradivši u režiji železničke pragove za železnice, ne može da ih proda ni po ceni koštanja Ministru saobraćaja, nego da ih mora da prodaje licitacijom, na koju dode jedan običan stranac i kupi ih budzašto, pa kada docnije Ministar saobraćaja raspiše licitaciju za pragove, onaj isti čovek, koji ih je kupio od Ministra šuma i ruda po 20.— dinara komad, prodaje ih sada Ministru saobraćaja po 40.— dinara onda je to u toliko pre potrebno učiniti. To biva, gospodo, zbog toga, što su takvi propisi našega Zakona o državnom računovodstvu, Zakona o mesnoj i glavnoj kontroli. Zbog tih i takvih propisa mi, naša država, mora trpeti velike štete. Pa da vas pitam gospodo, kad ste vi stavili zahtev Ministru finansija, da menja te zakone, preko kojih se ovako pljačka narodna i državna imovina? Niko od vas to nije do sada tražio. Ministar finansija je obećao samo, da

će podneti predlog za izmenu tih zakona. Ali ja konstatiram da takav predlog pred nas još nije došao. A zašto, ja držim zato, što su jači interesi onih liferentata, nego interes naroda, koji tako teško prikuplja ono, što treba da dâ državi. Ja sam, gospodo, pre neki dan, govoreći o korupciji, spomenuo da su mnogi i mnogi stranci, koji nemaju uslova da budu naši državljani, došli u našu zemlju samo da nas pljačkaju, samo da isisavaju našu narodnu i privrednu snagu. Oni su samo pomoću para došli do našeg državljanstva, pa sam s toga stavio zahtev, da se obavi revizija svih lica od 1918. godine, koja su dobila državljanstvo naše, te da se utvrdi, da li su oni bili potrebni našoj zemlji ili nisu i da se svi oni, koji nisu potrebni našoj zemlji, najure iz naše zemlje i rešenja o njihovom državljanstvu ponište. Jer, gospodo, tu je uzrok našoj krizi. Mi smo, gospodo, sami omogućili mnogima da se nostrificiraju u našoj zemlji i da uništavaju našu narodnu privredu.

Gospodo, mi smo pre neki dan stavili predlog, da se Kraljevska vlada hitno pozove da donese Zakon protiv korupcije. Mi smo taj predlog detaljno obrazložili. I kad se zna, gospodo, da su danas u Parizu gde se i desio onaj krupan slučaj korupcije i gde je morao jedan ispravni sudija da plati glavom zato, što se išlo zatim da se od njega ukrade dokumenta koje je imao u rukama, onda, gospodo, nije teško uvideti, da će i kod nas korupcija trajati sve dotle, dok se ne donese jedan zakon protivu nje. Mi smo vam na to skrenuli pažnju. A da li ste vi učinili što da se taj zakon hitno donese? Niste. A zašto? To su vaši razlozi. Mi samo znamo, da su od 1926. godine, pa na ovamo sve vlade obećavale da će doneti zakon protiv korupcije, ali da on još nije donet. I zato, gospodo, iz tih razloga vidi se da vi vašoj vladi ne smete da podviknete ono što narod traži.

Tražili smo, da se zaključenjem parlamentarne ankete istraže sve korupcije, sva nevaljalstva oko izvršenja agrarne reforme. Vidite, da ima toliko i toliko hiljada agrarnih interesenata i dobrovoljaca koji to traže. Svi vapiju. Ali i danas imate onih, koji i posle 14 godina od svršetka rata nisu dobili zemlju, a ratovali su, a međutim desilo se, da je 30.000 njih dobilo uverenja, da su dobrovoljci i dobili su zemlju, a nisu dobrovoljci. To je bilo zato, što su oni znali, da podmite one, koji su sa tim radili. Kod nas se u ovako krupnim pitanjima ne radi dobro. Ja mislim da mi iz opozicije ne možemo imati poverenje u vladu, kojoj vi dajete poverenje.

Čuo sam ovih dana, da će se izvršiti jedna nabavka od 70 miliona dinara za železničke pragove i da je u licitacionim uslovima uneto da to mora biti jedna određena firma, koja će biti ovlašćena za sve nabavke. E, gospodo, ako se tako misli da nastavi, nemojte da izbegavate od odgovornosti, koja i na vas pada, jer vi dajete poverenje ovoj vladi, koja tako radi. (*Dr. Gligorije Tadić*: Vi ste samo čuli. Tvrđite li da je tako?).

Gospodo, imate 207.000 činovnika koje plaća država i ti 207.000 činovnika, koje plaća država, imaju mogućnosti da prikupe sve podatke i da iznesu sve na pravo mesto. Ja sam nedavno izneo u jednoj interpelaciji, koju sam uputio Ministru finansija, kako se vrši otkup duvana u južnim krajevima. Dobio sam kasnije podatke i iz Hercegovine. I gospodo, utvrdio sam sledeće: Jedan konkretan primerak imam u džepu, koji ću vam predložiti da vidite,

šta se sve kod nas radi, i dokle smo mi doterali. Ovo govorim u okviru korupcije i u okviru naše loše finansijske administracije.

U pitanju je obračun o isplati otkupa duvana sadiocu Markoviću Milisavu. Predao je čovek svega 40 kg. duvana u ukupnoj vrednosti, obračunato mu je 60 dinara. Odbitak na previranje iznosi 6 dinara, čista vrednost iznosi 54 dinara. Zadržani iznos za komisijske troškove iznosi 12 dinara, za porez 36 dinara, a platio je pored toga i zemljarinu, čisto na isplatu dobio je čovek 6 dinara! (Odobrovanje na levice).

Gospodo, kad vam dodam i to da je taj čovek, taj Milisav Marković, platio od stanice do slagališta čoveku, koji je to preneo, tih 40 kg. 10 dinara, onda i ovih 6 dinara nisu bili dovoljni, nego je još morao da doda 4 dinara!

Dakle, naša finansijska administracija brine, da našeg malog čoveka, zemljoradnika, potpuno uništi. Gospodo, da je ovo jedini slučaj, ja ne bih ni govorio. Ja sam imao priliku da prodem južnim krajevima i imao sam prilike da slušam na stotinu takvih žalbi. Ja sam posebnom interpelacijom skrenuo pažnju gospodinu Ministru finansija na te činjenice, ali izgleda da on nema mogućnosti da to spreči, da je to u rukama kakvog referenta, koji o tome slabo vodi računa. Ja sam dobio i iz Hercegovine isto tako podatke. I ako naša Uprava državnih monopola na ovakav način bude primoravala narod da joj daje duvan, onda se ne treba čuditi daljim protestima i reperkusijama, koji su neminovni. Ja sam čuo tako teške reči na adresu nadležnih da ne mogu da ih reprodukujem. Ovakvih dokumenata imate na stotine hiljada u zemlji ili kad znate da je jednom detetu toga Milisava Markovića Nj. V. Kralj bio kum, pa se i kod njega to dešava, onda možete misliti, kako se to dešava po drugim stranama. I, gospodo, kad se zna da je taj čovek koji je dao 40 kilograma duvana za 60 dinara, kad se zna da Uprava državnih monopola za taj isti duvan uzima po 150 i 200 dinara za jedan kilogram, onda ja mislim da poštenje traži, da nešto ostane i za toga seljaka, koji je i zemlju dao, i gnojivo, i muku mučio preko cele godine, dok je duvan spremio i treba bezuvjetno ići za tim da državna uprava ne ide na to da uništava malog čoveka, nego da mu omogući, da mu osigura rentabilitet te kulture, kad se tim poslom bavi, i da mu se poveća cena, ako ne može na 15 i 12 dinara, a ono bar na 6—7 dinara od kilograma, kad se već duvan prodaje po 150 do 200 dinara od kilograma. (V. Trbić: Taj se duvan ne prodaje ni po jedan dinar!) Zar cela Hercegovina ima škart duvan? Mi ćemo se, g. Trbiću, potruditi da objasnimo ljudima vaše mišljenje. — Ja sam se uverio da je to tako i, gospodo, da je to tako ja ću vam predložiti da Uprava državnih monopola radi isto tako i na drugim stranama. Imam jednog Jevrejina, koga posmatram kako radi sa našom državom. On je dobio zakup četiri banovine da narodu dostavlja sô, i razume se, naš siromašni seljak, koji je bio navikao na krupnu morsku sô, sad odjedanput dobija sitnu sô, pa ljudi pitaju: gospodine, ova sô je i manje slana i skuplja je. Koji su razlozi tome? I na kraju su nadeni razlozi. Taj isti Jevrejin, koji je liferant soli za četiri banovine, uverio je Monopolsku upravu: da je za narodno zdravlje bolja sitna sô i da treba da se samelje i on je melje u svom mlinu i od svakog vagona dobija čistih dve i po hiljade di-

nara za mlivo soli i sad recite malom čoveku, zašto mu je sô za 25 para skuplja.

Gospodo, to je činjenica i ne zatvarajte oči pred činjenicama. To je sistem, koji je zaveden u Upravi državnih monopola. Isto to sam zapazio kad sam video kod jednog trgovca na stotine praznih vreća od soli. Trgovci kažu: platili smo vreće po 12 dinara i te sve vreće hoćemo da damo natrag po 3 dinara, ali neće Uprava monopola da ih primi, kažu: iz higijenskih razloga. I sad, razume se, mlinovi primaju stare vreće i otpremaju u njima brašno, ali Uprava državnih monopola to ne može, jer za te vreće treba da se ide opet u inostranstvo, da se poručuju veće količine, da se prodaju opet po 12 dinara i da se opet zaraduju provizije i dnevnice.

Eto gospodo, tu je uzrok našem zlu i sa te strane treba raščistiti, i treba u tome pravcu zahtevati da se raščisti kao i na državnom dobru Belju i Topolovcu, gde bi mogla neka anketa da ode i da ispita, zašto u ta dva državna dobra prihodi nisu veći.

Gospodo, sad ću da govorim o našem dinaru. Dinar je naš ponos, kako reče g. Min. finansija, i mi imamo da se o njegovoj stabilnosti staramo. Ja mislim da svaki narod čuva svoju narodnu valutu. Neki dan videli smo da je jedna naša prijateljska zemlja, Čehoslovačka, koja nema sigurno rđavog ministra finansija, a nema ni rđave vlade, ni vladine većine, da je pod diktatom teških prilika u zemlji, smatrala za potrebno da učini korekturu na zlatnoj podlozi, i da za jednu šestinu smanji zlatnu podlogu za čehoslovačku krunu, a učinila je to u cilju, da pojača izvoz svoje izvozne industrije. O reperkusiji toga akta može biti raznih diskusija ali i ako ona smatra da je njena čehoslovačka kruna njen ponos, ipak je našla za nužno, da je reguliše, jer je ona samo sredstvo plaćanja i ništa više, prema potrebi svoje zemlje i svoga naroda. Mi smo više puta pitali, dokle ćemo trpeti disparitet između velike jakosti dinara u kući, i slabe i oslabljene situacije dinara u inostranstvu, kad će kod nas doći to pitanje da se reši, i kad će naša Vlada da se tim pitanjem pozabavi. Zar, gospodo, iz statističkih podataka ne vidimo, da naš izvoz iz godine u godinu opada. Pre 10 godina imali smo izvoz od 9 milijardi dinara, a budžet od 6 milijardi, a sad imamo izvoz 3 ili 2 i po milijarde dinara, a budžet preko 10 milijardi. Zar to nije razlog, gospodo, da se o tome dobro promisli i da se nade na čin da se izvoz pojača. Ja ću biti slobodan, da skrenem pažnju da je uzrok ovakve situacije u tome, što smo mi u ranijim godinama, kad je to bilo umesno, favorizirali stvarno industriju u zemlji, ne pitajući, sa kakvim direktorom dolazi to preduzeće, sa čijim kapitalom, i uz kakve uslove. Ali danas, kad znamo da je naša zemlja zemljoradnička, i kad znamo, da su cene poljoprivrednih proizvoda pale do najnižeg nivoa, jer ste čuli da je jedan od gospode govornika prikazao pad zemljoradničkih proizvoda na indeksu cena sa 12%, onda je potrebno, da se učini da kupovna moć tog našeg najmnogobrojnijeg staleža u zemlji pojača, i da se sprovedu izvesne reforme. Prvo, da se zahteva revizija naše carinske politike, napose da se revidiraju zaštitne carine, koje su date industriji, koje nisu našoj zemlji i narodnoj odbrani potrebne.

Potrebno je, da se obavi revizija poreske politike, a specijalno da se postigne mogućnost za stvaranje što povoljnijih trgovinskih ugovora sa inostranstvom. Inostranstvo moći će da bude kupac od nas samo onda, ako mi nastupimo kod njih kao jaki kupci industrijskih proizvoda. I sve dotle dok mi štitimo izvesne

strance, koji su se samo jednim delom svojih postrojenja kod nas preselili i nostrificirali kao naša preduzeća, sve dotle mi ne možemo u inostranstvo da plasiramo zemljoradničke proizvode. Ako mi revidiramo i izmenimo zaštitne carine i ako budemo kazali da se ukidaju one zaštitne carine, koje državi nisu potrebne i omogućimo da naša kupovna potreba bude što veća u inostranstvu, onda će i te industrijske zemlje imati računa, da na bazi kontingenta ili na kojoj drugoj bazi, sa nama naprve povoljnije trgovinske ugovore. Mi se čudimo, što je Čehoslovačka kod nas uvekupremoci, jer je njen bilans trgovinski prema nami aktivan, a naš bilans prema njoj pasivan. Čehoslovaci su dobri privrednici i vode vrlo dobro finansijsku politiku svoje zemlje, a mi ni prema Čehoslovačkoj, niti prema Italiji niti prema kojoj drugoj zemlji ne vodimo takvu politiku, da olakšamo izvoz zemljoradničkih proizvoda nego izgleda, da mi idemo za tim da što više barijera postavimo zaštitnoj industriji i da na taj način onemogućimo da seljak dođe do boljih cena svojih poljoprivrednih proizvoda. Krivnja je za to sve na vama većini Narodne skupštine, jer ste vi mogli tražiti od Vlade da se donese zakonski predlog o ukidanju zaštitnih carina i da se stvore svi uslovi, ili kako to u Vladi kažu, sve potrebne mere, da bi se omogućio povoljniji razvoj trgovinskih odnosa sa inostranstvom.

Kada se zna, da je Italija prošle godine samo u proizvodnji žitarica, unatrag 5 godina, imala više za 30 miliona kvintala pšenice, a zna se, da smo i mi bili izvoznici pšenice tamo, onda se vidi, da je favoriziranje, koje se vrši sa strane drugih država za poljoprivredne proizvode, došlo dotle da ćemo mi prosto cernirati naše poljoprivredne proizvode, a to izgleda da činimo sa izvesnim planom, koga možda nismo svesni, u svima detaljima. Ja sam konstatovao ranije, kad smo imali trgovinski ugovor sa Čehoslovačkom i Austrijom da oni imaju sa nama ugovoren kontingent pšenice 15.000 vagona i da smo mi u mogućnosti da na bazi toga kontingenta izvedemo bolje cene našim seljačkim proizvodima. Tu pšenicu koju smo mogli direktno da skupimo preko poreskih uprava, na bazi plaćanja 150 — 160 dinara za 100 kg. — a to je relacija cena koju imamo jer se po ugovoru ima da plati 12 zlatnih dinara od 100 kilograma, mogli smo putem države, kao posrednika, preuzeti, i preko naše administracije dostaviti inostranstvu, tako da se naš zemljoradnik sa tom cenom u istinu koristi. Na taj način porasla bi cena pšenici kod kuće i seljak bi mnogo lakše plaćao svoje obaveze državi, a ovako je taj momenat izbegnut. Mi imamo veliki broj trgovaca žitom, koji moraju da zarade onaj kusur, između cene nabavke kod seljaka i cene koja se zaradijuje preko države, za izvoz. Kad se tome pitanju posveti potrebna pažnja, vidi se da je interes za našeg zemljoradnika zapeo i od odgovornosti za to ne treba bežati. Vi ste kao većina u Narodnoj skupštini, zajedno sa Vladom, za to sve odgovorni.

Prema članu 14 Ustava predviđeno je osnivanje Privrednog veća. I mi smo doneli Zakon o Privrednom veću. To Privredno veće treba da daje stručne savete Vladi kod izradnje raznih zakonskih projekata i kada preduzima potrebne privredne mere. Jeste li se, gospodo, ikada pitali iz vladine većine: Zašto naša Vlada do današnjega dana nije sprovela u život Privredno veće? Zar je to bilo suvišno da uđe u Ustav potreba o Privrednom veću? Zar je to bilo suvišno da se donese Zakon o Privrednom veću? Zar ne vidite odgovornost svih vas zajedno, koji niste Vladu nikad za to pitali: Zašto

ne organizuje Privredno veće, zašto ne saziva Privredno veće? Vidite, vi ste sada opet dali izvesna zakonska ovlašćenja Vladi, da imate u nju puno poverenje jer tu je vaš Pretsednik kluba Pretsednik vlade. To vam niko ne može da zameri! Ali, gospodo, vi ste dali ovlašćenje Vladi da donese uredbe sa zakonskom moći. Vi ste preneli pravo legislative na egzekutivu. A vidite, ta vaša egzekutiva, nije po privrednim pitanjima gde je njena dužnost u zakonu, na pitanju Privrednog veća, nije predložila ni imenovala ni sastavila Privredno veće. I to će trajati sve dotle, dok vi budete trpeli ovo stanje, ili dok se ovo stanje silom prilika ne izmeni. Jer, gospodo, da lajici rešavaju privredna pitanja, bez saslušanja stručnjaka, nije se još nigde desilo, osim kod nas. I nedavno ste čitali kad se sastalo Privredno veće Male antante da postoji Privredno veće Male antante a njezin član Jugoslavija još ni danas nema svoga Privrednog veća, ma da je predviđeno po Ustavu i pozitivnom Zakonu!

A dokle će, gospodo, tako da se nosi, a ako se nosi ne izbegavajte odgovornost koja vas tereti.

Ja se, gospodo, i ne čudim što se situacija tako i razvija da ste za sve glasali an blok i primili an blok do sada sve, jer ni vašeg poverenja Vlada, kad je došla nedavno, nije se predstavila Narodnom predstavništvu sa kakvom deklaracijom da znamo, šta ona nosi, koji je njen radni program? Do sada u opšte nismo čuli od Vlade da ima sredeni privredni plan i program. Nego Vlada koja je iz vaših redova ponikla. — (Vasilije Trbić: Nije samo naša Vlada! Vlada je za celu zemlju!). Iz vaših redova je, za celu zemlju, ali je iz vaših redova — nije smatrala za potrebno, da izade kao Vlada sa kakvom deklaracijom, da znamo šta ona ima, da svršava, šta je potrebno da se svrši, jer uopšte programa nikakvog iznela nije, i zato kažem, gospodo, potrebno je bilo, da vi kažete iz vaših redova Vladi šta tražite, da i mi čujemo koji nismo u vašim redovima, šta ima da se donese u opštu korist naroda i države. Vi ste bez obzira na to, što vam Vlada nije dala nikakav program niti ikakav privredni plan, vi ste joj dali zakonsko ovlašćenje da može donositi uredbe sa zakonskom moći i prema tome ona bez Privrednog veća može da donasa uredbe, na sličan način, kako je rešila pitanje razduživanja zemljoradnika i kako je rešila pitanje o bankama, kamatama itd. Vi znate samo to da ne sme Narodno predstavništvo da se odriče svih onih prava koja mu po zakonu pripadaju, ali kad ste legli na to, da predate Vladi egzekutivna prava Narodne skupštine, onda znači da vam je malo stalo do opštih interesa naroda i države.

Mi smo, unatrag dve godine, imali mogućnosti da donesemo sve potrebne zakone, koji se danas uredbom treba da sprovedu. Pogledajte samo bilans rada Narodne skupštine, pa ćete videti, da osim budžetske debate, gotovo i nemamo nikakvog rada u Skupštini. Zašto ga nemamo, nije krivnja do nas, nego do onih, koji bi trebalo da donese zakonske predloge, i da nas zaposle. Narod nas je poslao ovamo da radimo, a naša Vlada ne da nam da radimo, nego i ono, što mi imamo da radimo, uzela je u svoje ruke, jer vi dajete ovlašćenja, da taj zakonodavni posao vrši i da uredbama, sa zakonodavnom moći, rešava za pitanja. I zato, gospodo, kažem: Nemojte izbegavati odgovornost, koja vas tereti, jer ćemo se mi pobrinuti, da se zna za odgovornost u narodu, jer je potrebno, da narodni poslanik treba da zna da za svoj rad odgovara narodu od Vardara do Triglava, i svaki poslanik mora da položi narodu račun o svome radu!

Vidite, gospodo, pre par godina, bilo je pokrenuto pitanje da treba stvoriti uslove da dođe u opticaj što više srebra, mesto papirnih novčanica. Srebro je tada bilo jeftino na ceni, i moglo se jeftino da kupi, i mogle su se izvesne zalihe srebrnog novca da stvore, i da čekaju u rezervi na primenu, na promet, kad bude potrebno. Razume se, naša finansijska politika, vođena je u drugom pravcu, koji je to odbijao s početka. Kad se danas vidi u narodu pomanjkanje novca, i kad se danas vidi, da narod sa sviju strana pita, gde su pare, gde su novčanice, i da ih nema u opticaju već samo 400.000.000 dinara, što je g. Ministar finansija spomenuo, i što preko plata i prinadležnosti ide u narod, svakog meseca, gde je drugi novac? Ko je taj drugi novac sakrio, sklonio, tezauroisao, ja postavljam to pitanje. Da li je potrebno potražiti, gde taj novac leži? Potrebno je da se ustanovi, ima li toga novca u inostranstvu, i koliko. Vidite, gospodo, Čehoslovačka, naša prijateljska zemlja, u tom pravcu učinila je sve što je potrebno. Oni znaju da nemaju svoga čehoslovačkog novca u inostranstvu, i zato su pristupili valutnoj reformi kod kuće, sa puno sigurnosti na uspeh. Ali mi danas imamo ovakav slučaj, da pojedini strani liferanti, i liferanti izvesnih stvari za našu zemlju, dobijaju dinare na izvesnim blagajnama, i oni taj dinar niti ostavljaju kod Narodne banke, niti ga daju u druge banke u našoj zemlji, niti ga ostavljaju našoj privredi, nego nalaze puta i načina, da ga iznose u inostranstvo, jer u inostranstvu nalaze računa da sa špekulacijom na štetu dinara prave posebne cene, i da diktiraju posebne uslove našoj zemlji, za nabavku robe idućeg perioda, koji dođe. I, gospodo, mi smo nemoćni to da sprečimo. Ja sam imao prilike od jednog stručnjaka da saznam, kako su izvesne velike novčane ustanove, preko izvesnih posebnih računa sa nabavkama i transakcijama raznih valuta, olakšavale izlaženje valuta u inostranstvo. I zato kažem, gospodo, hitna je potreba, da se odrede potrebne mere da se ustanovi, koliko u našem narodu ima naših novčanica, i da se ustanovi, koliko tih novčanica može da se nalazi van naše zemlje, pa da se iz toga povuku izvesne potrebne konzekvence u pravcu onih, koji su novčanice iznosili u inostranstvo, i da se s njima postupi po posebnim propisima, a glede onih, koji su tezaurirali novac kod kuće, da se primene potrebne mere, da taj novac dođe u cirkulaciju, pomoću upisivanja jednog unutrašnjeg zajma, preko naših državnih i novčanih ustanova za finansiranje i otvaranje javnih radova.

Bez para se radovi otvoriti ne mogu niti se mogu vršiti državne nabavke, nego se za to moraju sredstva direkto naći.

Nedavno se desio u Zagrebu slučaj, da se kod jednog stranca, kada je umro i kada je javni beležnik došao da izvrši popis njegove imovine, našlo u blagajni 18 miliona dinara, sve u hiljadarkama složenim u štosove, dakle van prometa, van opticaia. Jer, čovek je držao, da ako ih da u banku, neće moći doći do njih, a ako ih da u robni kredit ne zna, kakve su prilike, i da li će mu pare stići natrag. Prosto je seдео na parama. Takvih slučajeva ima na stotine i hiljade, na bi bilo potrebno da se preduzmu mere da se pribegne biljegovanju ili izmeni novčanica i da se time stvori mogućnost da se vidi, gde su pare i da se prema tome dalje čini što je potrebno. Ako se to propusti — a sada je poslednji čas — ne treba se čuditi još i težim prilikama koje mogu da nastupe.

Ja sam od onih, koji su uvek zato, da se novim teretima ne mogu javne finansije sanirati. Javne finansije se mogu sanirati samo jednom savršenom kompresijom rashoda, savršenom kompresijom svih izdataka. Ali, gospodo, mi imamo danas pojedinih lica, koja beru po tri plate, pa i po deset plata na državnoj kasi. Imate u blizini najmerodavnije funkcionere, koji bi sve to mogli da konstatuju i da u tome naprave reda. Ali, gospodo, nešto je sve obnevidelo. Niko ne može da vidi pravo stanje stvari nego se opet dolazi do novih opterećenja naroda i narodne privrede.

Ovi vaši zakonski predlozi, koje ste doneli pre neko vreme stvorili su mučno raspoloženje u svima redovima naroda i privrednika. U koliko to budu privrednici platili, oni će to prebaciti na malog potrošača a zna se, da je mali potrošač kod naš, seljak i zemljoradnik i radnik bez posla. Mi danas trpimo u našoj zemlji, kao što sam neki dan naglasio. U industrijskim preduzećima stranaca, preko 65.000 lica. Niko ne preduzima ništa, da se ti stranci udalje iz zemlje, zamene našim ljudima, jer mi imamo naših radnika, direktora i nameštenika preko 180.000 koji su bez uposlenja. Ali, gospodo, vi o tome ne vodite računa, jer je glavno da su svi ti stranci i kapitalisti članovi vaše stranke, a neko ima zadovoljstvo, samo kad čita njihove bilanse, mađa se zna da su oni za 90% falsifikovani i da se tu svake godine kriju utaje poreza za preko milijardu dinara. A zašto? To nas ne čudi. Danas kad vidite, gospodo, da na 22 miliona dinara zemlje stoji razrezane zemljarine blizu 700 milijona dinara, jer se uzima čist katastarski prihod od 5 milijardi dinara od tih zemljišta, jer je to po knjigama vidljivo, niko ne pita zemljoradnika, da li je to zemljište dalo prinos, da nije sastrveno bilo tučom bilo poplavom, da li je stočna zaraza uništila stoku, niko ne pita koja je otkupna cena žitu i duvanu. Nego mu je razrezano toliko i toliko, i to mora da plati. A kod ovih stranaca mitnjaka, njima se dopušta da falsifikuju bilanse kako hoće i zato su njima njihovi direktori potrebni, jer naši poštjeni ljudi ne bi hteli falsifikovati te bilanse, nego bi kazali pravo stanje stvari. Ali ti strani fabrikanti su uspeli da naše nadležne uvere, kako su ti strani direktori neophodni i da mi toga personala nemamo u našoj zemlji, pa ovi i dalje falsifikuju te bilanse i na temelju tih lažnih bilansa našu državu štete svake godine sa preko milijardu dinara, koju bi mogla da dobije od ovih velikih stranih industrijskih preduzeća.

Gospodo, iz svih tih razloga, a iz razloga koje smo u našem odvojenom mišljenju detaljno izneli, jer je potrebno da se sprovede revizija celokupne naše administracije, da se sprovede revizija glede svih prinadležnosti, jer je potrebno da se sprovede revizija po svima potrebama zemlje i da se samo ono, što je stvarno potrebno, stavi na teret budžeta. A pošto ste vi sve to poverili da to svrši sama Vlada preko uredaba sa zakonskom moći, a ja u tu Vladu, koja u vama ima podržak, nemam poverenja, jer smo videli da do sada niti je donet zakon protivu korupcije, niti je donet zakon o smanjenju zemljarine, niti je izvršena revizija svih carina, napose zaštitnih carina, da se trgovinskim ugovorima olakša teško stanje naših privrednika prema inostranstvu, kao što nisu preduzete i ostale mere na korist naše narodne privrede, i kako ne mogu da verujem, da će Vlada to svesno sprovesti onako, kako naši dr-

žavni i nacionalni interesi zahtevaju, jer nije pozvala u saradnju ni onoga faktora, što je po zakonu i Ustavu predviđeno. Privredno veće; i radi toga pošto vidimo, da se sve te stvari neće svršavati kako treba, radi toga moram da izjavim u ime svoje i svojih drugova da ćemo glasati protivu ovoga predloga budžeta u načelu. (Odobranje i pljeskanje kod opozicije).

Potpredsednik dr. Avdo Hasanbegović: Ima reč izvestilac većine g. dr. Kuntarić.

Dr. Ante Kuntarić: Gospodo narodni poslanici, narodni poslanik g. dr. Metikoš izrekao je u svome opširnom govoru tvrdnju da su naši rashodi za Centralni presbиро ukupno 52 milijona dinara. Po svima raznim pozicijama ceo taj razdeo Predsedništva ministarskog saveta, u koji razdeo spada i Centralni presbиро, iznosi 31,585.740 dinara. U taj razdeo osim Predsedništva ministarskog saveta dolaze i posebni krediti na vanredne troškove, poverljive ciljeve it.d. Ja smatram da je bilo potrebno da se naglasi ova činjenica da ti rashodi Centralnog presbироа ne iznose 52 milijona nego ceo taj razdeo Predsedništva ministarskog saveta zajedno sa Centralnim presbироом i ostalim rashodima iznosi 31 milijon dinara. — Nama je vrlo žao da se narodni poslanik g. dr. Metikoš nije osvrnuo i na onu veliku važnost koju ima Centralni presbиро за вршење propagande за нашу земљу, naročito на ону важност коју је Centralni presbиро имао онда када је био стваран. Ви знате да је Centralni presbиро вршио важну и велику функцију баš у оно време када је ванјска штампа писала и расправљала о нашој земљи о оним начелима на којима смо ми изабрани 6 јануара, не само ми посланици из владе већине, него и посланици из опозиције.

Potpredsednik dr. Avdo Hasanbegović: Ima reč narodni poslanik g. Stevan Ćirić.

Стеван Ћирић: Господо народни посланици, обичај је у парламентарном животу да се осврне непосредно на излагање свога предговорника. Пошто је мој предговорник г. др. Милан Метикош Председник клуба Југословенске народне странке и говорио у име те групе, а има иначе угледа у овој кући, нека ми учини част да се и ја осврнем на неке његове изводе са којима се не слажем, јер морам признати да у његовом дугом говору има и таквих, које ћу ја током мога говора и сам поткрепити.

Господо, најтеже тврђење којим је г. предговорник хтео да погоди владину већину, то је оно када је исказао за нас: ви немате контакта са народом, нама је добро а народу како Бог да! Сматрам за своју дужност да са овога места најенергичнији протест уложим против таквог срозављања угледа Народне скупштине, јер се може неко принципијелно не слагати са нама, али тврдити да немамо контакта са народом, да немамо осећаја за њега, да нама може бити добро иде, када њему иде рђаво — то је једна таква тврдња да се са овога места никада не би смело поставити. (Одобравање код већине).

Господо, једна даља тврдња г. предговорника била је та, да и законски предлози закашњавају. То је истина, али не заборавите да је то трагично закашњавање најалост стил читавог нашег јавног поратног живота и да смо ми закаснили са уређењем чиновничких плата, дошли смо у 12 час или 5 минута после 12. закаснили смо са доношењем пореског закона, закаснили смо са законом о стабил-

зацији динара, да смо закаснили са законом о каматама не ми, који смо данас на влади, него они који су управљали том државом пре тога. Ако то све видимо и ако желимо да будемо објективни, мораћемо да потражимо узрок тога закашњења. Јер, господо, кад г. Метикош каже ја захтевам закон о корупцији а ви ми обећавате, а зна да и владина већина захтева тај закон а закон се ипак не доноси, на томе појединачном примеру можете видети зашто су сва та закашњавања па и овај закон о корупцији? Закашњавање је у томе што у овој тешкој привредној кризи Влада има пуне руке посла, ради непрекидно, изволите узети ове уредбе које је издала и онда ћете видети да и поред најбоље воље не може за 24 часа донети један закон који треба да буде добар. Господо народни посланици, нека наш уважени друг др. Метикош метне руку на срце и каже, има ли он времена сам лично, питам га као поштена човека, да ли посвршава све оне послове које као народни посланик треба да сврши? (Др. Метикош: Ја посвршавам све!). Дела говоре друкчије, јер г. Метикош није био на седницама Финансијског одбора кад смо радиле до 1 сат ноћу. (Одобравање на десници — Др. Метикош: Нисам хтео!). Видите физички је немогуће, и ја, који се трудим да пратим све своје дужности, и поред најбоље воље не могу да постигнем, због тога ми је мирна савест, мирна ми је савест кад видим да Краљевска влада поред послова које има да посвршава, свршава оне који су хитни као што су били закони које смо до сада донели, а да ће и овај закон, на који се дуго времена чека, доћи на ред.

Даља једна тврдња мога поштованог предговорника је та, да се влада — употребљавам његове речи — кундаком. Тврдња веома смела. Допустите да са једним генералним и једним детаљним примером побijeм ову тврдњу. Генерални, да ли сте ви, господо из опозиције имали тешкоћа да оснујете своју странку? (Милош Драговић: Још како!) Никаких тешкоћа, призната је странка и Министар унутрашњих послова који би управљао кундаком нашао би начина да то онемогући. После овога генералног доказа допустите један детаљнији а то је, да у моме срезу лично ја осећам кретање опозиције, долазе и често држе зборове и ни у једној прилици нико им ни у чему не смета, јер смо ми својим присталицама дали инструкције, кад су нас питали како да се ради, нека саслушају, нека не сметају и нека никако не допусте да се људи из опозиције вређају.

Господо, ја сам дубоко уверен да ћемо ми овде имати, може бити, једну обрнуту игру: да ће она неколицина из мањине мени довикивати кад ја будем држао зборове у срезу, док се моја већина лепо и достојанствено држи и, шта више, могу рећи и то, пошто г. предговорник стално поентира да партију водимо помоћу средских начелника, да мој средски начелник на моју молбу никада не иде на њихове зборове, да би они имали већу слободу кретања.

Господо, једна даља тврдња господина предговорника на рачун нас већине јесте то, да наш изборни Закон није онако либералан како би господа желела. Далеко бисмо тада отишли ако бисмо повели дискусију о томе, сада за време буџета, али је ипак потребно да потсетим господу да су баш они тражили да носилац листе може бити само вођа

странке, односно да само једна организована странка може поставити листу, докле по нашем изборном Закону може свако који одговара законским приписима то учинити, и будите уверени, да је примљен ваш изборни предлог, никад не би било могуће многим и многим који у народу имају присталица да створе једну изборну листу, а овако ће се десити да они који имају присталица у народу ма у коме делу, имаће прилике да створе једну изборну листу ад хок. Дакле, господо, морате бити уверени да је овај Закон изборни либералнији, јер омогућује свима да изађу на изборе. Није још даље тачна тврдња господина Метикоша да је ово систем. Господин Метикош каже: »Кад сам биран 8 новем. 1931 год., дао сам се бирати под претпоставком, да је ово једна прелазна ситуација.« Ја потсећам г. Метикоша кад сам ја о изборном закону говорио са овога места, рекао сам да мислим да ће и по изборном систему бити бирана само једна једина Скупштина, јер ћемо имати прилике да начинимо либералнији закон још пре нових избора. Као што видите, господине Метикоше, и ова тврдња не стоји, јер и овај изборни Закон замишљен је као прелазни систем.

Напокон, да додирнем једну болну тачку која нас све подједнако тишти, као и поштованог господина Метикоша. То је питање слободе штампе. Верујте, да нема у овој кући ни на једној страни никога који у томе погледу мисли друкчије. Нека верују господа из опозиције да је до слободе штампа и нама стало, и она је и нама потребна баш из наших странаčkih интереса, колико и њима. Али, господо, имате другу ствар. Ви знате како са слободом штампе изгледа у доба рата. А објективан човек мора признати да се ми данас налазимо у једном привредном рату, да се ми налазимо у поратном стању у унутрашњој политици, где су биле узбуркане политичке страсти и погледајте само око себе, па ћете видети да ми не живимо у таквом херметички затвореном простору, него имамо бурне суседе. Погледајте само узнемиреност око нас, па ћете морати признати да у доба разбукталних страсти које су се почеле стишавати тек од шестог јануара, да у доба привредне кризе и привредног рата, у доба крајње узнемирености у целој свету, и ако тешка срца, ипак морамо признати да наша Краљевска влада, која више зна него ми и има више увида у догађаје него ми, да дамо Краљевској влади поверење да изабере тренутак, који ми сви жељно очекујемо, када ће штампа бити слободнија него данас.

Сада нешто о трговинској политици. Господин Метикош споменуо је нашу трг. политику нарочито са Чехословачком, и нека ми допусти да му обратим пажњу на то да не зависи трговинска политика једино од вештине преговора и преговораца. Има нешто битније, нешто суштавственије, а то је привредна структура и географски положај појединих држава, а несумњиво је да би најбоље било што жељи господин Метикош, да ми са Италијом, државом са којом нисмо у најинтимнијим политичким односима, у трговинским односима показујемо 700 милиона динара aktive у билансу, а да исто тако постигнемо толико и са пријатељском Чехословачком. Али из факта да ми низ година имамо активан биланс са земљом са којом нисмо у добрим или не у најбољим пријатељским односима могуће је да се и са Чехословачком, са којом

смо у пријатељским односима, појави активан биланс према нама, јер види се да су то друге импондерибиле учиниле, а то је географски положај појединих земаља и њина привредна структура.

Господо, можда сте видели старе пензионере кад дођу у „Касину“ и расклопе шаховску таблу и почну игру а с друге стране немају противника. Играју сами! И увек ту партију добију, а изгубе партију када им на другу страну седне један противник. Господин Метикош би у Скупштини направио активан биланс према Чехословачкој и успео би да га сачува према Италији, јер нема противника преко пута, али када седну противници, да се преговара, у томе тренутку баш те друге компоненте, које проистичу из географског положаја и привредне структуре поједине државе, те дођу до израза. И напокон мало је чудно да г. Метикош, нарочито у овом тренутку напада као најслабију тачку трговинску политику, кад је наш трговински биланс активан за 500 милиона динара. Јер, мора се узети један општи преглед а не појединачан, и кад је после изванредног експозеа у Финансиском одбору који је дао садашњи министар трговине г. Деметровић најавио једну активну трговинску политику, са којом ми можемо бити задовољни.

О другим стварима о којима је говорио г. Метикош не мислим говорити, зато што се методички оснива на томе да узме једну појединост и да је уопшти и да каже: тако ви управљате. На пример овај случај са дуваном, а било је више таквих случајева: Због тога ја мислим да се на те појединачне случајеве није потребно освртати, тим пре што господа из опозиције могу бити уверена, да ако се грешка деси у администрацији, ако господа затраже без обзира којој страни ове куће они припадали, да ће се ова грешка одмах исправити.

Мало озбиљнија је примедба, господо, да смо донели Закон о Привредном већу, а да га још нема и да ми ову Краљевску владу никада нисмо интерпелисали, зашто нема тога Привредног већа. Г. др. Милан Метикош да је учествовао у Финансиском одбору, он би био уверен да су готово сви посланици већине то питање покретали. (Гласови: А зашто се Влада није послужила тим овлашћењем!). Зато што нас је Краљевска влада уверила да у ово доба привредног рата створити једно веће које се оснива на сталожима, значило би још оштрију борбу повести једних против других него што је она борба која се одиграва у редовима владине већине, где поједини чланови заиста покушавају да заступају интересе својих staleжа. Има две врсте буџетских говора, господо. Једна је врста чисто стручна где се критикује буџет као такав, друга је више политичка где се износе гравамине, и г. др. Метикош изабрао је овај други пут. Ја сам лично нисам мислио говорити о овоме али с обзиром на углед који др. Метикош ужива у овој кући, сматрао сам за потребно да своје говору дам ту политичку црту, иако ја буџетску расправу не употребљавам зато да обележим своје политичко становиште. Господо народни посланици нама је често пребацивано да ми никада ништа од Владе не тражимо или шта више да је чак и критикујемо па ипак гласамо за њен буџет. То се сматра неком нашом погрешком, — нећу да претерујем — али готово би се та погрешка граничила са

недостатком карактера, па ипак не само да то није погрешка, него то је једна особина сваке владине већине, пошто се зна од увек од како постоје странке овде и на сваком месту, да те странке никада нису апсолутно хомогене него да у њима има извесних нијанса. Ено, класична земља странака — Француска, показује у свакој странци и левици и центар и десницу, и што је странка већа тиме те нијансе долазе више до изражаја. Ја апсолутно немам разлога да кријем да и у оквиру ове наше Владине странке, Владине већине показују се извесне велике нијансе, и на пример појављују се контуре извеснога аграрног блока коме на пример и ја сам припадам а који тежиште и привредне и финансијске политике полаже на то, да се у првом реду помогне земљорадник. Има и индустријских претставника, и кад један буџет пред нама лежи онда је сасвим природна ствар, да ће друкчији одраз наћи у речима једнога политичара који сматра да је суштина нашега питања код агри-културног произвођача, него код оног који можда у првом реду сматра за своју дужност помагати индустрију, јер најзад бирачи су га послали да брани трговину или индустрију. Сасвим је природна ствар да свако може понешто томе буџету да замери, али сваки нешто друго. Необично би било кад бисмо сви једно исто замерили Краљевској влади, па да се све то одреда прими. Али тај случај није. Краљевска влада оно што већина од ње захтева има увиђавности да такве ствари прими. Господо, вама су позната она огледала која искриве човека и показују га сасвим друкчије, час дугачког и мршавог, час малог и дебелог. И ова привредна криза учинила је да овај буџет овакав какав је поднесен, сада у оквиру те страшне привредне кризе, даје унакажење свега онога што се од њега тражи. Погледајте на пример буџет чиме он помаже привреду или просвету, па ће вам изгледати ове цифре страшно мршаве, наравно, ви заборављате да их гледате кроз призму привредне кризе. Друге своте, на пр. лични расходи изгледају опет у карикатури.

Нама сада те своте изгледају огромне, али ви заборављате да ми решавамо једно финансијско питање стварности и једно врло опасно социјално питање. Господо, како ја гледам на буџет, у њему је највећа аномалија заиста та страшна несразмера између личних и материјалних расхода. Око 380.000 појединаца плаћа ова држава било у облику чиновника, званичника, послужитеља, пензионера или инвалида. То је један велики број. И на њих се троши 5 милијарди динара. То је једна огромна свота, господо. У буџету се каже да је то 47 и по од сто од укупнога буџета. Али кад би се додали и они путни трошкови и они селидбени трошкови, такозвани управни трошкови, тј. комисије, онда би ова свота ишла и до 5 милијарди и 400 милиона динара. Пробајте, господо, ту огромну своту да прорачунате у вредности цералија, па ћете доћи до једног резултата који запањује: да ни читава просечна жетва Југославије није dostatна да исплати укупне личне расходе. Велика реч, господо, али немојте мислити да сам је ја убацио непромишљено. Кога год то занима, може се математичком тачношћу уверити, нека само узме оловку у руке, па ће видети да наша земља производи просечно 23 милиона метарских центи

пшенице која ако се прода просечно по 100 динара, ма да је наш сељак често прода и по 80, имате тек 2 милијарде и 300 милиона динара. Просечно код нас роди 29 милиона метарских центи кукуруза. Рачунајте једну метарску центу по 60 динара, и ако је наш сељак ове године продавао и по 40, па ћете имати тек једну милијарду и 800 милиона динара. Те две главне компоненте нашег привредног живота дају, као што видите, тек 4 милијарде и 100 милиона динара. Ако узмете зоб, јечам и раж, што просечно доноси око 800 милиона метарских центи, не можете вредност свега тога изразити у динарима више него са 6-700 милиона динара, и онда ћете видети да укупна просечна жетва наша није dostatна да задовољи ове личне расходе. Ја спомињем ову ствар из једног врло важног разлога. Ми смо дали нашој Краљевској влади амандман, са којим ће она можда моћи да уведе друкчије правне основе па да ову страшну несразмеру донекле ублажи. Али је потребно, господо, да и ви разнесете не по народу него кроз нашу интелигенцију, кроз наше чиновништво, да и оно сазна да није dostatна једна цела жетва да га издржи, па да покушамо код нашег чиновништва изазвати један психолошки ефекат који ће омогућити нашој Краљевској влади да изврши без потреса оно што је предвиђено у Финансијском закону, амандманом уз чл. 48.

Јер је господин Министар финансија у своме експозеу изразио да је наше чиновништво дошло до свога екзистентног минимума. То је само у пола тачно. Може бити тачно психолошки, али цифарски када се зна да све службеништво наше државе не може да се исплати, укупном нашем жетвом ни жетвом пар ехселанс, пољопривредне земље, онда, господо, када им се то, из дана у дан, ставља до знања и када се од њих буду тражиле жртве, треба да пристану на то, јер нека не забораве да се не може ићи ад инфинитум у овоме правцу и да се може догодити да баш највећи успех нашег министра финансија а то је да сваког првог чиновници добију оно што им треба, може бити да ће тај успех Министра финансија бити доведен у питање. И боље је, за једно кратко време, задовољити се са мањим него дочекати то да може бити много више штете, када би се појавила саблазан инфлације, него што су оне жртве које се од њих траже.

Само се по себи, господо, разуме и ја мислим да није потребно нарочито да подвлачим ако се на тај корак одлучимо, почнимо ту ствар од нас. Ми морамо учинити први корак, ми морамо показати да и делом побиемо г. Метикоша да о себи не судимо другојаче, него о другима, па да поступимо по оној Мажураничевој: „...Јер што каже ином, и сам својим потврђује чином”.

Господо народни посланици, с обзиром на реалност овога буџета могао бих вам рећи само то, јер господа предговорници су у том погледу већ понешто говорила, ја мислим да би се прилике морале знатно поправити да буџет буде у истини реалан, јер ако се његова реалност мери према компресијама пређашњег буџета, он не даје слику реалности. Осим тога повишење такса такође је једна непознаница у тој еквацији, која може показати и негативан ефекат, уколико висина једне таксе може ићи на штету њене учестаности. И мислим

у томе погледу и све друге сличне порезе због своје висине могу бити непоуздане, али с обзиром на једну појаву коју можемо утврдити и код нас и у читавом свету, а то је, да је извесно побољшање на освиту, можемо мирне савести сматрати и буџет, овакав какав је, реалан, тим пре што су сви европски буџети, па и амерички, у дефициту. То је данас њихова хронична болест, па се не може ни од нас захтевати да поднесемо један буџет за који бисмо могли ставити руку у ватру да је апсолутно реалан.

Што се тиче, господо, буџетске равнотеже, та равнотежа узпостављена је последњи пут, то желим да нагласим, као једна врло важна ствар начином повећања пореза и дажбина. Ја мислим ако би икада равнотежа овога буџета била поремећена, не би се смело покушати ту равнотежу узпоставити на сличан начин, и ја тако схватам да је зато и дат амандман 48 м, да у случају поремећене равнотеже буџета, да се има тражити други пут да се та равнотежа спасе.

Употребљавам ову прилику, господо, кад је реч о уравнотежености буџета да потсетим на једну његову моралну неуравнотеженост. Као школски човек, као наставник са дубоком жалашћу констатујем да није унесено неких 14—15 милиона динара, који су се могли негде наћи да се задовоље школске потребе и да се наместе учитељи у она места где су школе празне. Ја мислим, господо, нећете ми замерити што у овом погледу кад говорим о цифарској равнотежи, ја мислим и на ону другу равнотежу коју захтева просвета, коју захтева морал да не допустимо да зјапе празне школе без учитеља и да наша деца, не могу да добију оно што им је потребно онако исто као и кора хлеба.

Ако даље, господо, анализујемо овај буџет наићи ћемо на једну погрешку у њему која ће на први поглед изгледати да је органска погрешка тога буџета и да се не да ничим исправити, и заста се цифарски не да исправити. Та погрешка састоји се у овоме: кад посматрате, господо, приходе које држава добија, да их тако назовем од својеволјних дажбина, од посредних пореза, од монопола, па те дажбине упоредите, са свотама у пређашњем буџету видите да смо морали да унесемо знатно мање своте него што је у буџету који је сада на снази. Логички би било дакле закључити из тога, господо, да су те дажбине, својеволјне дажбине, које су очигледно најбоље мерило фактичке пореске снаге наших грађана, подбациле а кад подбацују значи да би у истој сразмери, да би у истом проценту требало смањити и непосредне порезе, јер непосредне порезе и могу бити право огледало, права слика пореске снаге наших грађана, јер г. Министру финансија стоји на располагању ексекуција. Он може по сваку цену да убере, колико је у буџету предвиђено. То је, господо, органска погрешка буџета да претпоставља у оном тренутку када се очигледно показује да пореска снага наших грађана опада, да се може на другој страни убрати још и више. Рекао сам, господо, да је то само цифарска органска погрешка, али кад узмете и мало психолошки доћи ћете до резултата: није то погрешка, него је то, господо, буџет жртава. Ту се најјасније види да смо дошли у свом привредном животу до једне тешке кризе кад

се захтевају жртве и кад их морамо поднети. Ми знамо, господо, како је тешко то на терену тумачити, али то нам је дужност. Ми знамо како је сто пута лакше говорити као опозиција и на ову рану прстом још више упирати али, ми, господо, знамо шта је наша дужност и поред свега тога што демагошке речи које се овде намећу много пале код политички незрелих, ми верујемо у политичку зрелост нашег народа, у његово родољубље и ми ћемо одобрити овај буџет жртава и узети на своју душу одговорност и тражити од нашег народа да га носи. (Одобравање) Платон је за своје идеје рекао: Тешко их је сагледати, а кад их сагледаш, још теже их је другоме приказати. Тако исто тешко је, господо, поднети жртве, али је још теже некога посаветовати и казати да он поднесе жртве, али знајући, да смо ми изабраници нашег народа који нам је зато и поклонили поверење што претпоставља самопрегоран рад ја сам дубоко уверен, да као што ми подносимо жртве, тако исто ће поднети и они који су нас послали, да државу спасемо из овога тешког положаја у коме се налази.

Има још две ствари, господо, кроз које треба овај буџет гледати. Прошла су времена кад је Министар финансија могао бити само обичан чиновник, и правити буџет без обзира на привредно стање народа, међутим данас, кад морају сви другови у влади да помогну Министра финансија у његовим напорима и кад је безусловно потребно, да се створи један привредни план или планска привреда, у чему се са мојим поштованим предговорником Метикошем потпуно слажем, тај је привредни план безусловно и хитно потребан, и по моме мишљењу, јер шта се господо догађа? Ми видимо, да је цена агрикултурним производима ванредно ниско пала, и поред свега тога што је пре три године усвојен један план, који није успео у регулисању цена житарица (др. Кешељевић: Како за кога!) Шта то значи г. Кешељевићу, како за кога? (др. Кешељевић: То значи, да је неко по том плану зарадио и ако је народ изгубио!) Безусловно треба наћи нов привредни план. У томе погледу било би потребно или да се умањи површина која треба да се засеје, или да житарски крајеви ма и поклоне држави вишак, јер тај вишак је оно што нас бије, треба га поклонити држави, па нека га држава извози, а у земљи нека остане само онолико, колико је потребно те да не би понуда била већа од тражње. Јер ако се не буде створио такав привредни план, ми пошто се налазимо у једном стању, које је налик на стање после једне изгубљене битке, а цене су житарица пале тако ниско, многи житородни крајеви саде винограде, и покушавају да на тај начин поправе рентабилност своје земље, па већ у Војводини у ужем смислу без Срема не можете наићи на сремско вино. Томе се мора стати на пут, и потребно је изградити један привредни план, па да идемо једним правцем, којим би нас упутила планска привреда, јер иначе ако се буде радило као до сада, ми ћемо упропастити и друге крајеве који су упућени на специјалну културу, као што је на пример виноградарство.

Уместо да пасивне крајеве (Далмација) учинимо активним помоћу поморанџа, лимунова, маслина и т. д. ми без привредног плана, упропаштамо наше активне крајеве са специјалном културом. Томе се мора стати брзо на пут, јер иначе ће

наступити као после изгубљене битке потпун дебакл. Можда се да нешто учинити у планској привреди и путем тарифне политике, а и путем царинске, као што је г. Метикош споменуо, а о томе ћемо говорити, ако Бог да, када се буде саветовало како да се уведе у живот амандман 48 м.

Друга једна ствар, коју сам имао на уму мало-час, када сам казао да и кроз њу овај буџет треба посматрати, то је оно опште стање у светској привреди. Јер, ако хоћете да будете праведни, ми нисмо криви за светску кризу, и кад је она већ ту, а нас много критикују гледајући кроз њу, право је онда да у овоме тренутку, када се показује побољшање у том погледу, да и на наш буџет гледамо са гледишта тога побољшања у светској кризи. Дана је већа производња и потрошња, мања незапосленост, што је логично кад је већа производња, мање банкротства, јер трговина није више на рубу пропасти; сигурније цене, тако да недостаје само још једна ствар па да се заиста осетно крене на боље, а то је да се повећају трговински биланси. Код нас је већ и тај случај наступио, али у великом свету још није. Приликом приказивања разних трговинских конвенција, ја сам више пута нагласио да је томе узрок не само криза, колико онај луд принцип аутаркије и казао сам да је то једно сретство, које се мора употребити с обзиром на друге, али које се никада не може одобрити теоријски. Крајње је време да се употреби контингентирање не зато да се смањују увоз и извоз него зато, како је мало час лепо казао г. др. Метикош да се повећају, т. ј. дају ти да увезеш више, али и ти од мене треба више да купиш. Какве ће последице бити од тога, ако трговински промет буде већи, није потребно казати, јер би се реперкусије на железницама, царинама одмах виделе.

Допустите ми сада да вам обратим пажњу на једну пикантерију. Поред свега тога што су се све конференције до сада омануле, нису имале никаквог успеха, ипак се опажа извесно побољшање у светској кризи. Када се узме да трајање тога побољшања почиње од средине 1932 године наопамо, кроз годину и по дана, и кад се узме да је то побољшање спонтано насупрот свих неспретности и неуспеха конференција, које су од тог доба одржане може се заиста веровати да стојимо пред једном бољом будућношћу и сматрам за потребно да са овога места подвучем нешто што је врло важно и што треба или би требало учинити у специјалној дебати о буџету Министарства спољних послова. Али с обзиром на своје здравље не знам да ли ћу моћи — чини ми се да ни данас нисам требао ни смео говорити — то је да је наше Министарство спољних послова увек водило такву политику која значи умирење и извешан привредни напор, па и успех. И насупрот тога што око нас видимо ванредну узнемиреност политичку и неуспехе конференција, око нас где ми имамо утицаја се примећује стишњавање страсти и ја се не могу да начудим да је г. др. Метикош, који види да сам ја према њему праведан, јер му одобравам све што је достојно одобравања, не могу да се начудим дакле др. Метикошу да је он нашао за предмет нападаја и нашу спољну политику, када је очигледно да та политика стоји изнад сваке критике, да нас она води од успеха ка успеху. (Аплауз) и ништа друго не желим него да се и наша друга политика сваке врсте дигне на ту висину на којој стоји наше Ми-

нистарство спољних послова и наша спољна политика. (Др. Кешељевић: Само то није заслуга наше стране). Без обзира чија је заслуга, мило ми је да се и са наше стране даје признање тој спољној политици.

Господо народни посланици, још један симптом побољшања светске привредне кризе имате у једној белој врани, да се тако народски изразим или у првојласти, а наиме у ово доба буџетских дефицита, кад сви министри финансија муку муче, како ће и привидно макар да уравниотеже буџет, имамо један буџет, а то је енглески, који се ове године свршава са суфицитом. Ако имате на уму да је Енглеска 1931 године предузела прве оштре, тако рећи оперативне мере да се бори против привредне кризе, имамо повода да будемо оптимисти, јер се први случај суфицита појављује у земљи класичног парламентаризма, у Енглеској.

Ако би смо желили да упоредимо то побољшање с оним како стоји код нас, онда бисмо имали ове моменте на уму. Пре свега после извесног опадања, монополи у нас 1933 године показују извесна повећања, иако таксе и царине још опадају, а саобраћај стоји на истој мери, (он је опао са 3%, а речни и приморски још више је порастао). То би све у свему могли сматрати једним повољним знаком, да се ту мало кренуло напред. Наш трговински промет порастао је опет, први пут после много година. Наш биланс је порастао и то за 500 милиона динара. О самим странама тога пораста говорићемо мало доцније, ако за то буде било времена. Затим очигледно се запажа да и онај невидљиви наш извоз, каквим се сматра туризам, јер и он доноси новац, и тај је у порасту и достигао је високу цифру од 300 милиона динара. Напослетку наша индустрија и она је у извесном напредовању, и то би све били позитивни моменти, који би били паралелни према онима на светском тржишту. Али ту има један страховити минус, који нам не допушта да тако исто оптимистички гледамо на наше стање, као што гледамо у целом свету, а то је даље падање пољопривредних цена. Оно је према данској години знатно мање и бојати се, пошто нам још није пошло за руком да извеземо наше жито, да би, ако се жетва ове године покаже као добра, да би даље дубље падале цене, нарочито жита као што смо данске године доживели код кукуруза. Господо, дозволите да се у вези са овом материјом осврнем опет на господина предговорника Метикоша и да му овде опет објективно, као што се ја трудим да будем то увек да му покажем да његова разлагања у погледу трговине житарицама не могу одржати сваку критику. Јер треба разликовати две ствари у трговинској политици око нас, а то је да нису све државе пришле аутаркији и томе несрећном начелу само због привредне кризе. Не само због тога. Многе су још много пре привредне кризе, баш у погледу исхране становништва а из чисто политичког становишта створила тај систем аутархије. Она велика битка за жито у Италији тако исто и у Немачкој почела је много пре светске кризе, а циљ и то крајњи циљ да у случају европске конфлације, уопште каквог светског рата не дао Бог, да скоро до њега дође буде њихова земља самостална у погледу исхране становништва, јер је последњи рат у том погледу pouчио, колико је појединим земљама тешко било што нису могле саме да исхране становништво и

донекле сматрају да су због тога морале да капитулирају. Оне земље које су из тога разлога пришле принципу аутаркије, ми господо из опозиције, нећемо моћи никада задовољити. Према томе принцип др. Милана Метикоша може да се примени само на оне земље које су пришле аутаркији због привредне кризе, због тога што их је на тај очајнички корак привредна криза натерала, нека верују господо из опозиције да делимо мишљење да би са тим земљама требало наш промет учестати и, повећати. (Кешељевић: Италија је највећи конзумент!) Али читајте бројке од 1924 године па надаље, па ћете видети у коликој се размери према Италији изгубило. (Кешељевић: Промет је слаб!). То је због нарочите политике Италије!

Господо народни посланици, пошто видим да ми време истиче, нећу да говорим о једној врло тугаљивој ствари, а било би потребно говорити о њој ако хоћемо да дођемо до последње конклузије да видимо каквом будућношћу стојимо у привредном погледу у нашој земљи. То је питање нашег новца. Г. Министар ставио је за принцип чување одбране тога новца и ја ћу само у кратко да кажем да са свога гледишта има право г. Министар кад смо казали већ 31 године стабилизирајући динар, а сада смо морали казати б, па ће г. Министар финансија морати казати и д. А са чисто теоријског гледишта, не дао Бог да треба применити, ствар је толико важна да са своје стране своје лично уверење морам јасно исповедити, а то је да се не слажем тиме да су експерименти у Енглеској и Америци са којима је побијена вредност новчане јединице смахнули и промашили свој циљ. То има свога дубоког разлога због чега ја ово говорим, јер господо, најкраће речено сама ова светска криза иде у том колосеку у том правцу да све вредности свију реалитета стално падају на једној страни а на другој страни у сјајној усамљености стоји новац и та несразмера да онај новац кад и ништа не доноси, ни пола процента, он расте тиме што вредности падају. Тај разлог да на једној страни имате новац а на другој све друго, то је разлог због чега су неке земље морале да вештачким путем побију вредност да не би својим теретом упропастили народну привреду, али г. Министар са свога гледишта има право кад каже да то питање могу уредити оне земље које су способне за то и што је најглавније имају доста независности за такве операције. То су могле урадити водеће силе Енглеска и Америка. Али силе које зависе од много других водећих, специјално које су упућене на кредит њихов и које су упућене на то да кредит чувају као очи у глави, а ми се налазимо у таквом положају те не могу тако лако то чинити и морамо дати за право г. Министру што се није упустио на клизав пут за који нико не зна украјној анализи чему нас води. (Министар финансија Борђевић: То су валуте које су имале тако рећи предатни паритет).

С тога је гледишта потребно то нагласити али потребно је и изузетан разлог нагласити, чисто теориски, да се понекад криза може лечити на тај начин, што се вредност новца доведе у склад са вредношћу свега другог што постоји.

Молим вас, господо, још само за мало стрпљења, о једној теми још неколико речи да кажем, јер видим да је сат тамо преко пута истекао, трудећи се да будем кратак, а то је веза између овога

буџета и наших земљорадника.

Очигледно је, да смо дужни ту везу да испитамо. Могу рећи да то испитивање, господо, показује да овај буџет, овако предложен, па чак и од нас примљен, не узима у рачун све, што је у вези са земљорадњом требало учинити. Допустите ми, господо, у брзом темпу, само још неколико података. У земљорадњи цене још увек падају. Дакле, насупрот побољшању на другим теренима и областима, овде се иде на ниже и прети, може бити, још већи пад цена, него што смо доживели. Затим, чувене маказе, које је г. Министар тако пластично убацио, један врло пластичан израз-рашље, разлика између пољопривредних цена и цена индустријских и трговинских, порасла је! Пре смо имали однос 67.5 према 58.3 а сада имамо 68.8:53.7. Ако сведемо то на 100, онда имамо овако: пре на сваких 100 целих индекс за индустријске и трговинске производе био је 117.5 а сада на сваких 100 индекс је 128.1, дакле, знатно је повећан. Затим погледајте индекс пољ. цена који даје Народна Банка. То је 53.7%, пољопривредна цена је сада на половину пала. Прокритикујте тај индекс, па ћете доћи до уверења, да је половину у земљорадњи обично потребно на инвестицију, т. ј. на све оно, чиме се земља ради и чиме се амортизира све оно, што постоји на земљи, почев од зграда па до фондуша инструктора. Индекс је пао према томе готово на нулу, и више вишка нема. Према томе ту је требало озбиљно о томе размислити, и ја бих волео, да је дошло у буџету код земљарине то да изражава. Ми нисмо добили снижење земљарине, али смо добили оно, што нас у северним крајевима највише тишти, отплаћивање у роковима, и сматрамо да тиме није учињена тачка, да је то први зрачак наде једном броду који тоне, и да ће после тога Претседник наше Краљевске владе, шеф наше странке, који има и политичког смисла и нарочито дубоког политичког инстинкта, знати у ономе погледу шта му је дужност да учини, кад зна да Војводина, не цела Дунавска бановина, само Војводина, 54% носи основице пореске на земљарину, а кад би се томе додао и допунски порез, дошла би до близу 60%, а кад би се додали и заостатци, који је највише погађају, јер за осам година унатраг били расписани, онда би изашло да ми имамо преко 60% од земљарине да сносимо. У томе погледу, господо, ми нисмо рекли своју последњу реч.

Сада ћу да одговорим г. Драговићу, и ако није ту, зашто гласам ипак за овај буџет. Јер, господо, знајте: у стилу је наше странке, која не познаје регионалне интересе, која не познаје сепаратизам, која не познаје партикуларизам, која се бори против њега за јединство, у стилу је наше странке да не водимо расулу, да се не разбијамо у тој борби за наше личне појединачне интересе, него да се боримо за њих све дотле, док целина као таква не увиди шта је потребно и док и целина не да санкцију. Дубоко сам уверен, господо, да ће наша целина то разумети, и ја знам добро да је већ из оних крајева, које немам част да заступам, у којима на земљи такав терет не постоји, на Претседника Народне скупштине упућено једно писмо у коме они такође траже оно исто што смо ми из северних крајева тражили. То питање, господо, умети се прилагодити вољи целине, па ма по цену жртава, то питање за нас, господо, про-

сто је и јасно и ми имамо за њега само једно решење а то је: не радити ништа зашто немамо санкцију већине Народне скупштине и целине, јер не трпимо никакав сепаратизам, никакав партикуларизам у овим појединачним привредним интересима.

Господо, у овој тешкој кризи може се на четири начина заузети став према њој. Један је начин стати у страну, гледати како ствари теку и не мешати се. Чекати своје време, можда. То чини опозиција која је напољу. Други је став искористити ту привредну кризу, уносити узнемиреност и популарисати се баш на основу ње и помоћу ње. Трећи је начин лојално помагати Влади која се бори с том кризом али не хтети с њом делити одговорност. Стављам вам на срце, господо из опозиције, који сте у овој кући: бирајте од ова два начина један. Ја мислим, ја вас желим да познам као поштене људе, да ћете изабрати овај други начин лојалне сарадње са нама, али да не носите одговорност, а да никако нећете хтети популарисати се на основу кризе, када знате да ми морамо да се трошимо због ње. (Пљескање и одобравање код већине. — *Др. Кешељевић*: То су само лепе приче, господине професоре.) Господо, наша је дужност пак ово: заузети четврти став, не гледати скрштених руку како криза тече, како све дави и убија, нити популарисати се на њој, него хтети сносити одговорност за њу па макар се и потрошили. Ако ништа друго својој Отаџбини нисмо урадили него ако смо својим политичким егзистенцијама ми појединци или цела странка спасли државу да се прође кроз ону страшну олују, да се прође кроз ону буру, ми смо учинили по својој савести. И зато ја гласам за овај буџет, јер ми није сврха вечни политички живот, јер не сматрам своју политичку снагу зато да је искоришћујем у своју корист него зато да је објективно потрошим у интересу државе. Гласам за државни буџет свесно као војник који кад гине, не пита да ли ће и он уживати у плодовима победе, него гине свесно и подноси жртву за Отаџбину. Ја гласам за овај буџет као свесна жртва коју је потребно да поднесемо, како би на нашим жртвама била подигнута једна нова, свесна, снажна и јака Југославија. (Пљескање и бурно одобравање.)

Потпредседник др. Авдо Хасанбеговић: Господо, прекидамо ову седницу. Наставићемо рад тачно у 4 часа по подне са истим дневним редом.

Седница је прекинута у 13,35 часова.

(Posle podne)

Početak rada u 16 časova.

Potpredsednik dr. Kosta Popović: Gospodo, predstavljamo sednicu. Ima reč g. Alojzije Pavlič.

Alojzij Pavlič: Gospodo narodni poslanici, ja neću početi da govorim pre nego u početku podvučen, da sam pristalica političkog, nacioalnog i narodnog jedinstva, da sam u načelu za budžet, osobito za budžet Vrhovne uprave, za budžet Ministarstva vojske i mornarice, Ministarstva spoljnih poslova i Ministarstva socijalne politike i narodnog zdravlja, i ako se sa politikom, koju vodi g. Ministar Pucelj u vladi a i u Dravskoj banovini ne slažem. Kod ovih budžeta isključujem svaku debatu i glasaću za njih.

Ipak, smatram za potrebno, da objasnim, zašto nisam zadovoljan sa predloženim budžetom, sa finan-

cijskom politikom Kraljevske vlade i zašto ne mogu da glasam za čitavi predloženi budžet.

Visoka Skupštino! Naš čestit Ministar finansija kazao je ove godine kao i pre, kao što su govorili i svi ministri finansija od Ujedinjenja do danas, da je doprineo sve da bude državni budžet uravnotežen. G. Ministar finansija radio je na budžetu godine 1931-32, i u tom budžetu bilo je deficita 620 miliona dinara, godine 1932/33 bilo je deficita 770 miliona, za godinu 1933/34 nemamo još računski zaključak, da bi mogli utvrditi deficit, koji će se sigurno pojaviti.

Gospodin ministar finansija pokrio je rashode kovanjem srebrnog novca. Pokrivao je rashode i deficit zajmovima kod Drž. Hipotekarne banke, zajmovima kod Poštanske štedionice, konsumirao je sve fondove i danas ma potpuno praznu državnu blagajnu. Gospodo narodni poslanici, kakva je to finansijska politika? Da li ne vodi u propast našu industriju, našeg seljaka, našeg radnika i čitavu našu privredu? Ja poštujem G. Ministra finansija, ali mu zameram, što se premalo brine za našeg zemljoradnika i radnika i što se suviše kreće među samim bankarima. G. Ministar finansija je dobronameran i pošten, radljiv, on nije zaplivaio u korupcionističke vode, te je svojim talentom i činovničkom karijerom došao na ovaj svoj dominantan položaj. G. Ministar finansija, to priznaje i opozicija, nije angažovan u aferama, sprečava ih gde može, kažnjava sve krijumčare, ali jedno mu zameram: što je pristalica liberalno-ekonomске finansijske politike, koja je na pomolu, — zameram mu, što je predstavnik bankara i velikog kapitala, a ne malog čoveka, kojeg staleža ima u našoj zemlji 90%. Priznajem, da je teško biti u ovim danima svetske depresije Ministar finansija. Teško je danas naći budžetsku ravnotežu. G. Ministru finansija zameram, i ako je sin malog čoveka, što ne poznaje više malog čoveka, ne ide više među narod, na selo, među seljake i radnike, da na terenu vidi kakve su posledice njegove finansijske politike; šta su učinili njegovi zakoni i šta misle o njemu zdravi i patriotski Jugosloveni, seljaci i radnici. Samo oni bi kazali g. Ministru finansija istinu i pravednu kritiku o njegovoj finansijskoj politici.

Gospodo narodni poslanici, g. Ministar finansija je čestit čovek, karakteran, a ipak nije imao kuraži da bar nešto učini protiv bankara, protiv kartela, protiv monopola, protiv rudarskih koncesija, protiv direktora i svojih ministarskih pomoćnika, koji primaju mesecima horendne plate od 50 do 120.000 dinara, dok on sam prima samo ministarsku platu, dok sirotinja svuda u našoj zemlji gladuje. (*Ministar finansija g. dr. Đorđević*: To ste pogrešno obavestili!) G. Ministar finansija je po mom mišljenju premalo učinio za suzbijanje korupcije. Zašto nije više učinio?

Nije više učinio zato, što su ga u tome sprečavali članovi ilegalnih organizacija, koji imaju veliki uticaj na naš politički život, (Glasovi: Ko su to?) organizacije, koje su svemoćne, koje štite svoje članove i ako su iz redova korupcionista, velekapitala i bankara. Među članovima korupcionističkih ilegalnih organizacija nalazi se i ime onog čoveka, koji je najviše kriv, što je u našoj zemlji došlo do nesnosnog stanja. To je ime Svetozara Pribićevića, koji je za novu godinu napisao onaj famozan pamflet »Srbima za Novu godinu«, gde vređa sve ono, što je svakom Jugoslovenu svetinja, pa bio pristalica vladine većine, član opozicije u Parlamentu ili izvan Parlamenta.

Taj čovek radi protiv države, te bi hteo da zavede našu državu u građanski rat. Treba da podvučem, da u Zagrebu postoji ilegalna organizacija, a ne samo u Novom Sadu, u Sarajevu i u Ljubljani, i da ta ilegalna organizacija nije izbacila iz svojih redova Svetozara Pribićevića i da se članovi te organizacije nalaze na visokim položajima, da sprečavaju da ne dode kod nas do izmirenja. (Glasovi: Ko su to, kažite imena!) Treba da napomenem da su članovi iz ilegalnih organizacija u Mađarskoj oni, koji se bore protiv interesa naše države i sa paklenim mašinama uznemiravaju naš narod. Zašto govorim o ilegalnim organizacijama? Zato, da se one rasture. (Glasovi: Kažite, ko su to?). Niko kod nas ne može doći do visokog položaja, ako nije član jedne takve organizacije (Žagor). Naš narod voli otvorene javne organizacije, jer treba, da sve rešava pred svetlošću dana i pred sudom javnosti.

Naš narod traži slobodu, traži demokratiju, traži jednopravnost svih građana i misao svih naših genija bila je: »brat mi je mio koje vere bio«. Potrebno je, da pravoslavne i katolike ne samo u crkvi već i u politici veže zajednička ljubav u Hristu; potrebno je, da poštujemo verske osećaje, braće muslimana. Juče sam bio kod Njegove Svetosti Patrijarha. Oduševljen sam načinom mog prijema, kako je primio mene kao katoličkog sveštenika. Njegova Svetost Patrijarh ima puno razumevanja za sve nas, bez razlike vere! A šta rade ilegalne organizacije, koje ne priznaju parole naših predaka, naših velikana Karadžića, Štrosmajera, Slomšeka, Kreka i drugih velikih državnika — koje ne priznaju slobodu savesti, ne priznaju kulturnu slobodu, te se tajno i sistematski bore protivu religije i time ruše temelje na kojima može da egzistira društvena organizacija, jer bez vere nema reda, bez vere nema morala, bez morala nema poštene uprave, a bez poštene uprave nema narodnog blagostanja, nema narodne samostalnosti, nema slobode, nema kulture, nema državnog napretka, do kojeg nam je svima stalo (Dušan Živojinović: O čemu to govori?). Ko pažljivo motri naš politički, kulturni i socijalni život, brzo pronade sintezu različitih događaja, koji imaju međusobnu vezu i, ako poznaje rad ilegalnih organizacija, razumeće i čitav dosadašnji razvoj političkih događaja kod nas.

Ilegalne organizacije su bile opasne i pripremale su u svim zemljama revolucije. Francusku i rusku revoluciju vodile su ilegalne, tajne organizacije, a te su po svojim principima umereno republikanske. Zbog toga i razumemo, da je Svetozar Pribićević, danas tako oduševljen republikanac, član te organizacije. A šta će našem narodu republika, kad znamo, da je spas naše države jedino u monarhiji, osobito u našem ljubljennom heroju Nj. Vel. Kralju (Uzvici oduševljenja: Živeo!). Poznato je takode, gospodo poslanici, da su prije rata u Hrvatskoj postojale ilegalne organizacije (»Hrvatska vila«), koju je favorizirao ban Kuen Hedervari, i da su članovi tih organizacija bili sami Mađaroni i generalštapski mađarski oficiri. Te ilegalne organizacije ruše svu religioznu socijalnu zgradu hrišćanstva i imaju nameru, da ostvare nov red na osnovu naturalizma, racionalizma i republike. Ilegalne organizacije čeznu za vlašću, da imaju svu državnu upravu u svojim rukama i da bez savesti vladaju apsolutno narodom. Mi vidimo, da su ilegalne organizacije one, koje su i u Francuskoj dovele do one velike Staviski-afere, zbog koje je došlo do krvoprolića na Place de Concorde, i da su

one ubile istražnog sudiju Prensua. Do visokog položaja u državnoj upravi, za katedarsku stolicu Univerziteta može doći samo onaj, koji je član ilegalne organizacije, i naposljetku neće se ništa desiti i korupcionisti, ako je član jedne ilegalne organizacije, pošto članovi takvih ilegalnih organizacija uvek nadu put, kojim izbegavaju zasluženu kaznu.

Gospodo narodni poslanici, treba da znamo, da je Menuiner član Velikog orijenta u Parizu 1925 godine kazao: »Revolucija, koja je počela pre 133 godina, nije dovršena. Na nama je da svršimo ono što su započeli naši pretci.« Lepi su bili ti pretci: Mora Danton, Robespier i drugi Jakobinci iz francuske revolucije (Glas iz centra: Rasputini Francuske!). Pošto kod nas postoje ilegalne organizacije koje nesmetano rade i pošto se njihovi članovi nalaze na visokim položajima, to je jedan razlog zbog koga ne mogu glasati za ovaj budžet, sve dok one republikanske i ateističke organizacije postoje.

Gospodo narodni poslanici, politika g. Ministra finansija, koju on vodi već tri godine, ne štiti našeg zemljoradnika — kao što je to kazao i član vladine većine g. profesor Čirić — ne štiti našeg radnika, ne štiti bezposlene. Ja zameram g. Ministru finansija što se on kreće samo među bankarima, što ne ide nikada do Mostara, do Dorčala, na Kalemegdan itd., da vidi, šta radi i kako bedno živi naš radnik. On štiti samo onih 170 milionera u Beogradu, njih 120 u Zagrebu, koji nisu ni Jugosloveni, nego tudinci iz Palestine, štiti 50 milionera u Ljubljani i one koji primaju mesečne prinadležnosti od 50 do 150 hiljada dinara.

Je li g. Ministar učinio nešto, da zaštiti decu i porodicu? Po njegovim zakonskim predlozima može se zaključiti, da on nikako ne uvažava principe hrišćanske etike, koji su jedino sposobni po državu i čine, da su građani dobri i zdravi. Svako zakonodavstvo koje radi nadi na depopulaciji, ruši državu u njenom temelju, pošto je ćelica svakog naroda porodica. Svaki nov zakon, svaka nova uredba, svaki nov budžet treba da pri svom zasnutku vodi računa o porodici i njenom obezbeđenju. Blagodarim ovom prilikom g. Ministru finansija, što je naredio da se žene koje su obezbeđene uklone iz državne službe. Trebao je da oslobodi poreze ne samo seljake i radnike, već i državne činovnike, koji imaju devetoro dece, koji ne mogu da skrivaju svoje prihode i koji žive samo od svojih deset prstiju. Danas po novim i starim poreskim zakonima, onaj koji ima više dece, osobito ako je državni službenik, treba da plati više poreza, nego ostali, da plati poreza za čitave dve mesečne plate godišnje, da plati i školarinu, koja je potpuno nesocijalna. Koliko treba da plati školarine jedan profesor, koji ima desetoro dece, neka g. Ministar finansija izračuna — dobar je on matematičar.

Sistemo takve finansijske politike, uvada se u porodice tuberkuloza i alkoholizam iz očajanja i, umesto zdravog naroda, imamo bolesnu decu i bolesne majke. G. Ministre, to je rezultat vaše nesmišljene i nehrišćanske finansijske politike i ja to govorim zato, da se zabeleži, pa će se i u idućoj godini, ako budemo još ovde, znati što sam kazao; govorim zato da G. Ministar finansija položi o tome računa.

Kadar sam da kažem, da sa ovakvom finansijskom politikom radi protivu intencija našeg Preuzvišenog Vladaoca, koji je kum Srba, Hrvata i Slovenaca, pravoslavaca, katolika, muslimana itd. — kuma svih u zemlji, svih onih, koji imaju devetoro ili desetoro

dece. Ko može da razume, da jedan tako čestit čovek, kao što je naš Ministar finansija, vodi jednu politiku, koja je suprotna težnjama našeg Vladaoca, suprotna zemaljskoj odbrani i velikoj budućnosti naše zemlje, koja nas još čeka (Glas iz sredine: Samo g. Kra-meru to ne možeš da kažeš!).

Finansijska politika g. Ministra dr. Dordevića ne može da se odobri zbog toga, što se srazmerno najviše oporezuje zemljoradnik, mali trgovac, dok se bankari i dionička društva kriju i krivotvore bilanse.

Još nešto moram istaći, što se tiče g. Ministra finansija, a to je, da on nikada ne upotrebljava salonska kola, kao što rade druga gospoda Ministari, koji na svojim vožnjama prema Zagrebu upotrebljavaju i po trojka salonska kola, dok se on vozi samo u vagon-li-u.

Pitam G. Ministra finansija, zašto on ništa ne preduzima protiv akcionarskih društava. Zašto ne šalje svoje činovnike u velika preduzeća, da vide kako direktori tih preduzeća vode dvojno knjigovodstvo (G. Ministar finansija dr. Dordević: Ja ih svaki dan šaljem!) Čovek je zaprepasčen ako zna šta se radi iza kulisa tih akcionarskih društava. Ja sam bio slučajno u Ljubljani i mogu da vam kažem, da je jedan aktivni ministar preko državnog telefona iz Beograda tražio od Generalnog ravnateljstva Trbovljanskog ugljenokopnog društva, kad je bila sednica Upravnog saveta u Ljubljani, da se za njegovu intervenciju kod nabavke državnog ugljena primi njegov brat za upravnog savetnika (Glasovi: Kažite koje?). Ja ću da kažem njegovu ime samo ako Gospodin Ministar Pretsednik zatraži. Samo njemu ću da kažem. Mogu da kažem i ovo, da je taj isti ministar tražio po svome bratu od kmetske posojilnice u Ljubljani za svoju intervenciju prilikom sklapanja zajma kod Narodne banke honorar od 50.000.— dinara (Glasovi: Ko je to?).

Gospodo narodni poslanici, zar nije to korupcija, da se za intervencije traži honorar? Zar nije korupcija, da za slom Slavenske banke, Jadranske banke, za ubistvo radnika u Tubovljama god. 1925 nije niko odgovarao pred sudom i nije bio zato kažnjen? Kad se dešava ovakva korupcija na visokim položajima, onda može čovek da razume, da vlada svuda nezadovoljstvo i nepoverenje u rad naših upravnika.

Mogu da napomenem i to, da znam za preduzeća, koja su isplatila za prošlu godinu samo na ime 13 plate više od pola miliona dinara direktorima, inženjerima, činovnicima i upravnicima, dok siromašan radnik, koji gladije i čija deca postaju svakim danom više tuberkulozna i rahitična, ništa nije dobio.

G. Ministre, je li to politika u interesu naše države, kada vi sve to znate i ništa protiv toga ne preduzimate? Kada vi u ovim teškim danima svetske krize ne snižavate zemljarinu, kad se ne snižava porez na ličnu zaradu, kad se ne ukidaju posredni porezi bar na one predmete, koji su namenjeni ishrani? Pa šta vidimo? Umesto sniženja, povećava se porez na zemljarinu i usvajaju se novi nameti zbog neuravnoteženog budžeta iz prošle godine. A kad se donosi uredba o zaštiti bankara, ukida se uredba o posredovanju između dužnika i poverilaca. Kad Kraljevska vlada i njeni finansijski stručnjaci vode takvu politiku, koja je suprotna malom čoveku, koja upropašćava našu narodnu privredu i blagostanje, kako možete, da tražite od mene, da odobravam metode takve finansijske politike?

To su fakta i niko ne može da ih poriče. Svuda vi-

dimo deficite, krađe državnih novaca, zloupotrebe sa brisanjem dužnih poreza i svakovrsna izvrđavanja obaveza prema državi od strane bogatih, od strane onih, koji ne vode računa o narodnim interesima i nisu ih vodili za vreme rata, kad su stradali i Srbi i Hrvati i Slovenci i ceo naš narod. Među njima vidimo tuda imena i takve ljude koji su nas vešali. Sama nacionalna stranka ne izbacuje iz svoje sredine sve one koji nisu Jugosloveni, koji imaju nemačko ime i ne mogu da dokažu, da imaju slovensku dušu.

Ja kažem, da je naš narod suviše opterećen. Ako se državnom budžetu dodaju još dažbine opština i banovina, pošto je državni budžet duplo veći nego kontingent naših novčanica, od kojih se nalazi jedna petina u inostranstvu, dve petine u trezorima banaka i kapitalista, koji nisu ni hrišćani ni jugosloveni, a dve petine u opticaju našeg naroda, onda, gospodo, poslanici, treba osigurati, treba naći metode, da se oporezuju oni koji imaju novaca, a ne seljaci i radnici.

Nisam prorok, ali ipak kažem da predviđeni prihodi neće biti realizovani, a to je praksa i ranijih godina. Naš narod nema više novaca, ne može ništa da proda, i ako proda onda proda 10 puta jeftinije od stvarne vrednosti. I zato je to jedan između ostalih razloga zbog kojih ne mogu glasati za jedan budžet, koji se ne obzire na malog čoveka, a koji neće biti nikada realan, već je samo fiktivan u brojevima.

Zato što želim snagu našoj zemlji, što želim samostalnost, što želim zdravu finansijsku politiku, koja će našem narodu da zajamči ne samo nacionalnu samostalnost već i finansijsku, da dovede do vedrijih dana našeg seljaka, zemljoradnika, činovnika, koji od jutra do noći radi, dok se samo jedna šaka sladi, dok bankari i kapitalisti žive kao bogataši iz svetog pisma.

Gospodo poslanici, ja se potpuno slažem da su načela G. Ministra finansija dobra u pogledu stalnosti naših državnih novčanica. Ako hoćemo da održimo naš dinar da bude stabilan, on dakle mora da se bude protiv inflacije. I ja sam protivnik svake inflacije i ne želim da postane naša nacionalna novčanica, naš ponos, naš dinar, igračka u rukama spekulanta, berzanskih zelenasa, tudinaca i rdavih neslovena i nehrišćana.

Naš mali čovek, siromašan narod, nema više novaca, a to zna i g. Ministar finansija, i zato je potrebno da on vodi takvu politiku, koja će biti narodna politika. Čuvanje onoga što narod nema, nije narodna politika. Ja sam bio u Dalmaciji i u drugim krajevima naše drage i mile Otadžbine i video sam kako tamo narod živi i šta narodu treba i čega nema. Zato i kažem, da nije narodna politika čuvanje, onog što narod nema. Ja sam protivnik inflacije, ali je ipak potrebno, da se po tome pitanju diskutuje. Ako g. Ministar finansija ne sluša našu objektivnu kritiku, ja tu ne mogu ništa učiniti. Ali, izgleda, da se ta diskusija nedozvoljava i na taj se način oni i mi, koji nismo za inflaciju, silom označujemo kao da smo za inflaciju. Ja smatram za potrebno da kažem, da Kraljevska vlada i naš veliki vod Pretsednik vlade, iako smo mi u opoziciji — treba da rasture odmah karte i da zabrane uopšte spekulaciju na zelenasnoj berzi, koja šteti naš dinar. Dalje, da progone sve lihvare, da gledaju da se smanje svi lični rashodi i tantijeme i da se zvanja državnih nameštenika pravedno i socijalno raspodele, a da se vrate kući one žene koje su obezbeđene. Ne želim da se kod redukcije uvede praksa koju je zaveo g. Ministar prosvete dr.

Kojić, koji je po izveštajima policije izbacivao na ulicu one koji su bili najbolji profesori i direktori naših srednjih škola. G. Ministar finansija treba da gleda, da progoni sve rdave i loše činovnike iz svog ministarstva, da postavi za starešine poreskih uprava u našoj zemlji samo apsolvirane pravnike, juriste, i da svakoga poreskog činovnika, koji nepravedno popunjava i šalje čekovne uputnice, kazni odmah sa otpuštanjem iz službe, jer se dešava da seljaci dobiju popunjenu uputnicu na 1500 dinara, pa onda na 1800 dinara, a kad se žali, onda se to svede najzad na 1100 dinara. Kako loše utiče takva praksa poreskih činovnika na seljake i radnike? Ako su starešine akademičari, juristi nestaće ovih žalosnih događaja.

Gospodo narodni poslanici, kad se ima na umu da g. Ministar finansija ne vodi politiku koja bazira na državnom i narodnom jedinstvu, a ja sam, gospodo, veliki pristalica nacionalnog i državnog jedinstva i želim da se ono u potpunosti srovede u praksi. Ali kad vidim iz statistike koju sam ja sastavio, koliko ima Srba, Hrvata, Slovenaca ili muslimana po ministarstvima, a ništa se ne radi na tom da se nameste i sposobni i valjani Hrvati i Slovenci, kako onda mogu da glasam za ovaj budžet? Kad se za pitomce saobraćajne škole uzima 95% Srba, a samo 5% Hrvata i Slovenaca, gde je tu pravednost? Koji je taj pristalica narodnog i državnog jedinstva koji kod ovakvog stanja stvari može da bude zadovoljan sa ovim radom g. Ministra finansija. Predsedništvo Ministarskog saveta: pravoslavnih 100%, katolika 0%; Ministarstvo unutrašnjih dela: pravoslavnih 88,9%, katolika 11,1%; Državna statistika: pravoslavnih 77,7%, katolika 18,5%, staro-katolika 3,8%. Ministarstvo inostranih dela: pravoslavnih 86%, katolika 14%; Ministarstvo trgovine i industrije: pravoslavnih 75,6%, katolika 23%, muslimana 1,4%; Ministarstvo poljoprivrede: pravoslavnih 70%, katolika 26,2%, moisiјevaca 1%, evangelika 1,2%, muslimana 1,2%; Ministarstvo građevina: pravoslavnih 88%, katolika 8,8%, drugih 3,2%; Ministarstvo socijalne politike i narodnog zdravlja: pravoslavnih 90,4%, katolika 9,6%; Poštanska štedionica: pravoslavnih 88%, katolika 12%; Narodna banka: pravoslavnih 94%, katolika 6%; Ministarstvo prosvete: pravoslavnih 96,2%, katolika 3,8%; Ministarstvo šuma i rudnika: pravoslavnih 79,2%, katolika 20,8%; Ministarstvo pravde: pravoslavnih 84,6%, katolika 14,5%, muslimana 0,7%. Razne institucije: Senat, pravoslavnih 54,2%, katolika 36,5%, muslimana 8,3%, moisiјevaca 1,3%. Narodna skupština: pravoslavnih 68,2%, katolika 27,2%, muslimana 3,6%, starokatolika 0,6%, protestanta 0,3%. Razmera među nameštenicima u Skupštini je približno tačna razmeri u Senatu. Centralni presbiri: pravoslavnih 77,5%, katolika 18,4%, druge vjere 3,9%; Centralni higijenski zavod: pravoslavnih 94,4%, katolika 5,6%; Privilegovano izvozno društvo: pravoslavnih 69,44%, katolika 20,83%, jevreja 6,94%, muslimana 1,38%, starokatolika 1,30%; Državna hipotekarna banka: 98% pravoslavnih i 2% katolika. Gospodo narodni poslanici, vi znate za moj rad, vi znate da sam naveo jedan problem koji je ozbiljan i za koji treba da zna Kraljevska vlada i mi koji smo pristalice nacionalnog i narodnog i državnog jedinstva. Ako budu svi jednopravni Srbi, Hrvati i Slovenci, ako bude svakome podjednako mila naša zemlja, i ako svaki ima brigu ne samo za svoj srez nego ako svakome bude mila podjednako i Ljubljana i Zagreb i Beograd, onda će biti bolje našoj zemlji. Mi koji smo u bivšoj Austriji

puno patili zbog nepravdičnosti tudinskoga jarma, mi u nacionalnoj državi treba da vodimo računa da se izaberu i postave na svima položajima najbolji ljudi pa bili oni Srbi, Hrvati, Slovenci ili muslimani. Tada će nestati prigovora i svi će biti oduševljene patriote i oduševljene pristalice onoga jedinstva, koje ima nameru da sprovede Njegovo Veličanstvo naš uzvišeni Kralj.

Još jednu zamerku imam. Kraljevska vlada ne treba da vodi računa samo o valutarnim problemima već o pitanju depopulacije, treba da vodi računa i o pitanju sprovođenja narodnog jedinstva u praksi i o tome da se suzbije korupcija. I još jedan veliki razlog imam, gospodo poslanici, koji hoću da navedem. a meni je svejedno, da li će me za to neko osuditi ili neće.

Gospodo, vi svi znate da sam onda kad je trebalo da se kandidujemo bio kadar da to učinim i ja sam se kandidovao, iako, gospodo ovde postoji grupa Slovenaca, koja se smeje kad ja govorim, i koja nagovara i podmeće Ristu Đokića, da me grdi, koji me mrzi i koji je čak uvredio i Njegovu Svetost Patrijarha i sve sveštenike. Kao što rekoh, gospodo, ja sam uvek bio pristalica našeg nacionalnog jedinstva i tražim da Kraljevska vlada povede o tome računa da se za Uskrs, pa bilo to pravoslavni ili katolički, ukine internacija našeg velikog državnika, koji je mnogo učinio za našu zemlju, Ministra predsednika na raspoloženju g. dr. Korošca (Žagor). Ako je g. predsednik na raspoloženju Korošec kriv za nešto, onda ga treba dati sudu. Ako nije kriv, zašto da on mora da bude na Hvaru. Ako Kraljevska vlada hoće da povede o ovome računa, onda treba, da pusti na slobodu toga čoveka, koji je bio šef Vlade u ovoj zemlji i koji je kao takav doprineo mnogo žrtava za našu zemlju. Ja s njim nikada nisam imao veza, nisam se s njim ni dopisivao a nisam ni razgovarao s njim. I kad se zauzimam zato, ja, koji zastupam Trbovlje koje je jedan od najvažnijih srezova u Dravskoj banovini, i koji sam uvek bio za nacionalno jedinstvo, onda Kraljevska vlada treba o tome da povede računa i da pusti g. Korošeca na slobodu. Ja molim dakle, da za Uskrs, pa bio on pravoslavan ili katolički, Vlada predloži Njegovom Veličanstvu Kralju amnestiju i za g. dr. Korošeca i za g. dr. Mačeka kao i za sve druge političke krivce koji se nalaze u internaciji.

Ja, gospodo, govorim svoje sopstvene misli i ja smatram to za potrebno, pa zato i kažem, pa bilo prijatno ili neprijatno jednom ili drugom ministru i Kraljevskoj vladi.

Osobito imam jednu molbu, jedan svoj predlog Kraljevskoj vladi, da vodi računa o korupciji. Naši dobri patrioti u Senatu podneli su zakonski predlog protivu korupcije. To traži većina zemlje. Zato ja molim Kraljevsku vladu, da ona ovaj zakon donese, da on bude jasan, da bude strog, i da svaki krivac bude kažnjen. Ko je kriv što je kod nas Slovenska banka izgubila 200 miliona, a rudari radnici izgubili tolike pare? Ko je kriv za slom Jadranske banke? Ko je kriv što je u Trbovlju 1 juna 1925 godine ubijeno 6 radnika? Ko je kriv za to? Zbog toga tražim da se predsednik Kraljevske vlade stara, da se ilegalne organizacije kod nas rasture. One su opasne i za same Srbe i same članove Kraljevske vlade, one čine najveću smetnju g. Uzunoviću i svima poštenim ministrima. (Glasovi: Koje su to organizacije?). One, koje imaju tri punkta i potpisuju se ven....»

Gospodo narodni poslanici, kao što je 1846 go-

dine Knez Miloš kaznio smrću blagajnika u Šapcu, blagajnika kaznačejstva; koji je proneverio 800 carskih dukata, potrebno je da se i kod nas uvede ta kazna. Svaki, ko je krao državni novac neka se obesi na Terazijama, na Zrinjercu u Zagrebu ili neka se obesi pred poštom u Ljubljani, samo ako je kriv. Tek tada će nestati kod nas korupcije.

Ako ne bude ilegalnih organizacija frimasonskih (Glasovi: Aha! Aha!) ako njihov loš uticaj na upravu zemlje prestane, ako ne bude anacionalnih elemenata u bankama, kartelima, onda će biti bolje našoj zemlji, i Kraljevskoj vladi, osobito našim časnim ministrima, onda ću i ja glasati za, budžet, za koji danas iz navedenih razloga ne mogu.

Doći će naše vreme, kada će mlada garda sedeti ovde, a oni koji su sprečavali da u našoj zemlji dođe do primirenja, do socijalne zaštite radnika i zemljoradnika biće napolju, a nekoji između njih biće u hapsi.

To sam imao da kažem. Glasacu protiv budžeta.

Potpredsednik dr. Kosta Popović: Reč ima narodni poslanik g. Bogoljub Kujundžić.

Богољуб Кујунџић: Господо народни посланици, улазећи у буџетску дискусију Финансијски одбор Народне скупштине био је свестан, да је цифра од 10 милијарди и 171 милион, иако смањена за 267 милиона, терет о коме се мора озбиљно водити рачуна. Фискално оптерећење од 6 милијари и 900 милиона плус 726 милиона самоуправних дажбина цифре су које тешко подноси наша народна привреда. Факт да је наш буџет у Европи један од најмањих (*М. Драговић:* Шта се нас тиче Европа!), чак и буџет Републике Аустрије, чули сте јутрос, дупло је већи, иако је она два пута мања; затим факт да је пореско оптерећење код нас после Бугарске такође најмање у Европи, оно износи, као што знате, заједно са самоуправним дажбинама 571 динар по глави, и напослетку, факт да је овај буџет сразмерно мањи од буџета предратне Србије, утешљиве су појаве, господо, само у толико, у колико оне делују психолошки на осећај народа, да је криза општа, да су времена тешка и да код његове куће није најгоре. Али, господо, Финансијски одбор није се могао умирити са тим више платонским фактима; он је морао рачунати не само са тим психолошким чињеницама, које имају огромну снагу, јер подижу веру у народ, него и са стањем које би услед општих прилика у свету, јер криза није наш специјалитет и наш монопол, могло наступити и код нас. Зато је, господо, Финансијски одбор још за време пореске дискусије тражио лека и тражио мере да доскочи и тој евентуалности. Изјава г. Претседника владе и шефа наше странке, да ће свим силама настојати да се ни један динар намета више не наметне, дала је, господо, потстрека и воље да Финансијски одбор своју мисао у дело приведе. Решено је да се све оно, што не би кочило правилно функционисање државног апарата, што не би вређало националне, социјалне и економске интересе радикално одстрани.

Последица те одлуке, господо, то је овај познати амандман 48, који Краљевска влада у споразуму са Финансијским одбором подноси Народној скупштини. Исто онако, као што је и закон о заштити земљорадника, као што је и члан 7 пореског закона, — и овај амандман није ништа друго него закон социјалне потребе, или, ако хоћете, закон

нужде. То су, господо, палијативне мере, које ће онога момента престати кад престану разлози који су их диктирали. Исто онако као што закон о заштити земљорадника штити социјално слабије на којима почива благостање свих сталежа, господо, исто онако као што члан 7 погађа социјално јаче, и овај амандман има не само фискалне сврхе: да спроведе ригорозну штедњу на свима пољима државног газдинства, него и социјалну: да на место преупслених упосли незапослене. Господо, нека се нико, осим оних првих, не боји овог закона, јер при спровођењу одредаба његових у сваком конкретном случају водиће се апсолутно рачуна о свима националним, социјалним и економским моментима. Није сврха овога закона да баци ни мушке ни женске из државне службе на улицу и да ствара интелектуални пролетаријат. Овде је у питању, господо, право пречега, под једнаким условима и правом на лебац, а на рачун онога који сувише хлеба има. (*Аплауз у дворани. — Милош Драговић:* Да ли ће само то праведно бити спроведено?) Господин Претседник владе гарантује то. Ја мислим да у господина Претседника сви имате поверења. У том амандману, господо, као и у закону са којим сам га мало час упоредио, поред моралне снаге њихове, огледа се и воља Краљевске владе, да низом фискалних мера омогући успешно спровођење здраве финансијске политике, обезбеди стабилност наше националне валуте, која је, господо, ово добро упамтите, једна од највећих гаранција за данашњи социјални и правни поредак. Не предузимати ништа у овоме погледу значило би ићи неминовно и свесно у финансијски хаос, инфлацију и банкротство.

Све би изгубило вредност, јер средство за оцену вредности не би вредело ништа. А ја вас питам, господо, да ли би дозволили, да разни уљези у овој богатој и благословеној земљи са здравом својом валутом купују у бесцење ваше национално добро са динарима, које би у куферима носили? (*Буран аплауз.*) Ви се сећате оног драстичног вица из Немачке инфлације, кад је келнер у вагон-ресторану забранио госту, да улази са кофером унутра, а овај му је одговорио, да ово није кофер, него то је новчаник. А шта би господо тек од нас било? Ја мислим, да би се новац у трамвају доносио. (*Милош Драговић:* Нисам мислио да си такав циник!). И та чувена немачка инфлација која је бар ту корист имала, да је са грбаче немачког народа скинула терет репарација, убила је немачког радника, занатлију и малог трговца. Питам вас даље, господо, да ли би ви дозволили, да 11 милијарде крваво уштеђеног новца наших ситних улагача оде у ветар и постане мустра без вредности, нарочито кад знамо, да целокупна сума дуговања наших земљорадника износи 6 милијарде динара (*Чује се: седам!*) и то, законом заштићених. Ти дугови господо, нису резултат ни распикућства ни порока, него кризе и гладних година, и кад он не тражи ту инфлацију (*Чује се: Тражи!*) онда са каквих би разлога то другом дозволили.

Господо, оно што је у спољној политици рат, у унутрашњој револуција, то је у финансијској политици инфлација. Ни једно ни друго ни треће ми нећемо, јер немамо разлога да то желимо. Наш је динар здрав, јер је здрава и једино могућна политика коју г. Министар финансија спроводи. Исто тако и наша унутрашња политика може се обеле-

жити једном једином речи: консолидација.

Осмог новембра, да вас потсетим на вашу прошлост, огромна већина нашега народа приступила је једном великом делу, инаугурисаном 6 јануара, делу, чија је парола била, да смо једно, не зато што морамо бити једно, него зато што осећамо једно и што се осећамо једно. (Аплауз). То је одговор г. Павличу. У тој паролу, одлучној и југословенској, лежи негација не само ма каквог племенског, верског или сталешког фронта, него у првом реду негација наше подвојене прошлости, ради које смо вековима робовали. Спроводећи конзеквентно ту политику, под заставом на којој су исписане две националне догме, Краљ и државно и народно јединство. (Аплауз), ми данас после две и по године напорног и мучног рада можемо ведрог чела и мирне савести у нашу прошлост погледати и са поносом констатовати, да нас је народ разумео и да је народ са нама. Низ социјалних мера, међу које се нарочито истичу закон о заштити земљорадника, закон о јавним радовима, обилна помоћ пасивним крајевима, закон о реформи судства (Др. Метикош: Бесплатне карте за превоз житарица), јавна безбедност на завидној висини, уређен саобраћај и напори на упрошћењу државне администрације (М. Драговић: Јао, тешко нама!), последице су тога напорног и мучног рада око кога су се разбиле све оне подземне акције наших дефетиста и све закулисне интриге наших пунктатора у јекну познате ревизионистичке кампање (М. Драговић: Сви преговарате иза кулиса). То је г. Драговићу, један активан биланс унутрашње политике са (М. Драговић: Великим губитцима.) са огромним суфицитом, чије су се реперкусије осетиле и на пољу наше спољне политике (Пљескање и узвици: Тако је). Ја тврдим, господо, да само здрава и срећена земља може дати потребан импулс за вођење овакве активне спољне политике и за постигнуће оних циљева којим данас иде Министарство спољних послова. Ти циљеви познати су и вама, господо. Ми хоћемо мир не зато што се бојимо рата, него из простог разлога што га не желимо. 500 милиона скресано је у последње три године у буџету Министарства војске и морнарице. Чак и наше суседне побеђене земље, којима је по уговорима о миру ограничено оружање, и оне процентуално више троше на војску него ми. Мир, господо, то је парола наше спољне политике, то је парола Краља и чобанина у овој земљи (Пљескање). Зато смо ми са највећим одушевљењем поздравили и пакт Мале антанте и пакт о ненападању са Совјетском Унијом и Балкански пакт, који је пре неколико недеља потписан. Ми жалимо, дубоко жалимо, што и братски Бугарски народ није приступио томе балканском пакту. Али, оно што није учинио данас, надамо се да ће учинити сутра, јер верујемо у здрав инстинкт бугарског народа, верујемо у његову политичку зрелост, поготову данас, када она резултира из оних горких разочарења ради историјских погрешака у прошлости. Господо, један познати француски публициста написао је скоро, алудирајући на овај балкански пакт, да се Балкан преселио у Централну Европу. Том поштованом господину ја бих са овога места одговорио: да би Балкан био увек у Европи, да није Централна и Западна Европа била на Балкану (Пљескање). Господо, на мачу Јо-

вана Собјеског пољског Краља било је написано: „Чувај се од лажних пријатеља, сачуваћеш се од непријатеља.“ Те речи господо, морају постати девиза свих балканских народа, целог Балкана.

Са тим апелом упућеним свим балканским народима и ја завршујем позивајући вас у име групе Југословенске странке, да гласате за овај буџет. (Бурно и дуготрајно пљескање са узвицима: живео!)

Potpredsednik dr. Kosta Popović: Реč има ради личног објашњења г. Алозије Павлић.

Алозије Павлић: Gospodin predgovornik је у своме говору поменуо и моје име. (Bogoljub Kujundžić: Molim, da se odmah objasnimo. Vi ste statistiku izneli Srba, Hrvata i Slovenaca, katolika i muslimana. Ja sam rekao da to nije jugoslovenska ideologija i ništa više.)

Алозије Павлић (nastavlja): Gospodo narodni poslanici, jugoslovenska ideologija i državno i narodno jedinstvo, treba da se sprovede u praksi. I kad sam ja naveo jedan problem, koji je veoma važan, koji daje i opoziciji izvan parlamenta materijal da kaže, da kod nas nema ravnopravnosti, onda sam ja učinio dobro delo Kraljevskoj vladi, pošto je najbolje priznati svoje greške. Ko svoje greške priznaje i opravda istinu, nije loš čovek, osobito ako je državnik i političar. I tu je problem centralni. Ovde treba da se prestane sa praksom, da se ma ko favorizira. Ja sam protiv toga, da se favorizira Slovenac na štetu Srba i Hrvata, ili Katolik na štetu Pravoslavnih ili obratno. Ako je vredan ne treba pitati, šta je i šta je pre bio. Zbog toga ja primedbu g. predgovornika odbijam. Uvek sam bio pristalica narodnog i državnog jedinstva, i sada sam i biću do smrti, a nisam pristalica onoga jedinstva, kako ga neka gospoda poimaju, a ne sprovode u praksi. Ako je neko sposoban, neka bude ministar pa bio Slovenac, Srbin ili Hrvat. Ovo što sam ja naveo, naveo sam sa dobrom namenom, da ne dode ko da mi podvali, kao zadnji put kad mi je jedan ministar Kraljevske vlade, koji nema jugoslovensko ime, a stara mu je majka bila iz Palestine, podvalio da sam govorio protiv države. Zato molim g.g. poslanike, neka se prestane sa podvalama. Još jedanput podvlačim, da sam pristalica jedinstva i odbijam svaku primedbu da sam plemenski raspoložen. Samo poštteni Srbi, Hrvati i Slovenci su dobri Jugosloveni, a ne oni, koji ne rade za svoju zemlju i koji imaju jugoslovenstvo samo na jeziku.

Potpredsednik dr. Kosta Popović: Реč има г. др. Вошњак.

Dr. Bogumil Vošnjak: Gospodo narodni poslanici, onoga dana godine 1919, kad je Vilson prvi put pročitao u dvorani Satova u Parizu Pakt o Društvu Naroda, u onome trenutku osećao sam, da počinje jedno novo doba, ali nikad nisam mislio, da će ovo novo doba biti u toj meri puno strašnih teškoća, poremećaja, peturbacija i nesreća. I mi sada, kad govorini o našem trećem budžetu, moramo imati pred očima jedan svet velikih trzavica i probražaja. Ne možemo da se vraćamo starom prosperitetu, ne možemo se vraćati, kako jadikuju stalno izvesni privredni krugovi, staroj svetskoj trgovini. Svaki se povukao svom vlastitom ognjištu. Došlo je do toga, što sam ja nagovestio u svome prvom govoru budžetskom, kad sam kazao da je autarkija državno-privredan život o svome kruhu i ruhu jedino moguća buduća forma organizacije privredne. Ne može ni Marks, ni veliki kapital biti osnovica jedne zdrave države, osnovica jedne

zdrave Jugoslavije može biti jedino nacionalna, i jedino zdrava i mudra agrarna politika, agrarizam.

Naš prijatelj Kujundžić je pomenuo poslednju godinu naše spoljne politike i ja mogu da kažem da je naša spoljna politika stupila u jednu vanrednu aktivnost i moram ovu aktivnost najtoplije da pozdravim. Čim je nastupila ova aktivnost, mi vidimo uspehe i to velike uspehe. Bila je jedna ogromna ofanziva na našu državu — neću da kažem odakle — i ova ofanziva bila je uperena Balkanu i posledica je bio Balkanski pakt. Ja sam gord da sam sa svojim drugovima u Balkanskoj konferenciji velikim idealizmom bar donekle pripomogao da se ideja kolaboracije, saradnje balkanskih naroda sve više i više jačala. Ali, gospodo, dogodilo se je nešto istorijsko, dogodilo se je to da je naš Vladar, prvi Jugosloven, naš Kralj na Svoje istorijskom putu iz Bukurešta u Euksinograd, Carigrad i na Krf stvorio novi pravac naše balkanske politike i taj pravac je bio krunisan uspehom. Taj istorijski put se završio na Krfu, na Krfu naših žrtava, ali i onome Krfu, gde je naše državno Jugoslovenstvo prvi put postiglo svoju pobedu Krfskom deklaracijom u 1917 godini.

Šta je sa Paktovima? Govori se o inflaciji Paktova. Gospodin Ministar finansija neka se ne ljuti da govorim o inflaciji. Čak g. Mušanov koji nas je tu posetio, on je govorio o Paktofobiji (Jedan glas: O paktomaniji). Ja mislim da je pogrešno kada se govori o paktomaniji. Paktovi su snažni, ako iza njih stoj javno mišljenje, a ja mogu da kažem da za ovim paktovima, koji su bili zaključeni od strane naših ministara spoljnih poslova, stoji javno mišljenje onih zemalja koje su ih zaključile.

Drudi budžet naše države bio je u jeku punktacije. Punktacija i njihova politika su iščezli kao lanjski sneg. Federalizam, separatizam i defetizam je anahronizam u vreme kada je iz federativne Nemačke nastalo jedno telo, jedna misao, jedna posve unutaristička država.

Gospodo, ja sam biran u jednom jednom sreću na severnoj državnoj granici i imao sam prilike da vidim, na kakav odjek tamo nailaze događaji u Austriji, kako pliuskaju valovi građanskog rata na granicama Jugoslavije, i ja mogu reći da su naše nemačke manjine danas zadovoljne, što su u Jugoslaviji, jer su svesne toga da nigde kao kod nas ne bi imale ovakvu sigurnost i mogućnost rada. Dravskoj banovini treba jugoslovenski pravac naše državne politike kao nasušni hleb. Ima tamo još zapreka koje treba da se savladaju i mislim da smem da tražim da nas sve društvene snage podupiru u tome pravcu, u pravcu jedne jugoslovenske državne nacionalne politike.

Sada bih ja, gospodo, prešao na ekonomsku politiku. Tu pobjeda nije tako laka u današnje vreme; tu vlada jedno teško stanje, takozvana kriza. Ipak imamo izvesnih uspeha. Naš trgovinski bilans je aktivan sa 500 miliona dinara. Kakav je naš bilans plaćanja, o tome ne bi hteo da govorim, ali sigurno nije sjajan.

Ja sam, gospodo, baš uoči svetske konferencije u Londonu, čitao jedan članak u jednom privrednom glasilu beogradskom gde se kaže: ako ova svetska privredna konferencija propadne, sve će propasti — kraj sveta! Svetska privredna konferencija kao izražaj jednog liberastičkog shvatanja svetske trgovine propala je, gospodo, ali to ipak uvek ne znači kraj sveta!

Gospodo, pala je danas sa ovoga mesta reč inflacija. Ja mislim da su ovi pojmovi deflacija i inflacija posve relativni. Ja mislim da su pojmovi deflacija i inflacija kao Scila i Haridba i da će biti naj-srećniji onaj državnik koji nađe puta između ove dve krajnosti. Nikada nije dobro ako se ide ekstremnim putem, krajnjim putem; ni levo ni desno, uvek je najbolja sredina, zlatni put. Mi vidimo da Čehoslovačka koja je vodila jednu strogu politiku deflacije, nije mogla da izdrži na tome putu. Ona je morala da se asimilira teškim sadašnjim prilikama, čehoslovačka kruna postala je »dirigovani« novac. Ovaj događaj je na svaki način od velike važnosti i ja mislim da je naša držnost da najživlje pratimo, kako će da uspe taj eksperimenat, ako hoćete da se tako izrazim.

Gospodo, naše poresko zakonodavstvo na svaki način će trebati jednu izvesnu reformu. Ja smatram jednom velikom greškom da se nije pristupilo stvaranju dohodarine godine 1928. Doduše u onim krajevima gde poreska administracija nije bila na dovoljnoj visini, dohodarina nije bila pogodna, ali ja mislim da se nade jedan izlaz u jednom banovinskom kontingentiranju dohodarine. U Evropi nema dohodarine, samo u Lihtenštajnu i Jugoslaviji; u Americi 34 države imaju dohodarine, u Aziji 33. Stanovište g. Ministra finansija da nije moguće uvesti dohodarinu, pošto nemamo organizacije potrebne za takav prefinjnjeni oblik oporezivanja, jeste opravdano i ja se nadam da će se stvoriti jedan kadar poreskog činovništva koji će moći da administrira ovakvu formu oporezivanja.

Sad predimo jednoj dosta tugaljivoj stvari. Jugoslavija od nekad ne voli izradenu liniju, jednu liniju, voli više da se sve radi na parče. I čudnovato je da su načela privrednog liberalizma koja su već davno mrtva na celom svetu, ona su ostala još živa kod nas, tako mogu da kažem da u pogledu liberalne spoljne trgovine da je Jugoslavija poslednji Mohikan. U svome prvom budžetskom govoru rekao sam da smo mi preslabi u tom velikom lomljenju snaga da idemo putem slobodne trgovine, nego da imamo jedan jedini put da idemo putem autarkije, putem samozadovoljenja. I kad god čujem naše pregovarače, koji se vraćaju sa trgovinskih pregovora da kažu da ova dosadašnja naša smela trgovinska politika stvara najveće teškoće kod pregovora. Kod današnjih trgovinskih pregovora vredi načelo do ut des, dajem ti da mi daš, kompenzaciju za kontingent. I bilo je velike nesreće za našu trgovinsku politiku, nismo hteli shvatiti kojim putem treba da ide naša trgovinska politika.

I sad prelazimo na jednu drugu krupnu stvar a to je načelo planske privrede. Sve je povezano, ima jedna opšta povezanost svih odnosa. Ja mislim da treba u duhu današnje privrede izgraditi jednu ovakvu privrednu zajednicu koja će svoditi kupovinu u inostranstvu na što moguće manju meru sa težnjom da se u inostranstvo otisne što više domaće proizvodnje, treba da bude jugoslovenska privreda što više nezavisna od inostranstva i svetske trgovine.

Pa koliki je naš izvoz? Naš izvoz žitarica samo u vremenu prosperiteta iznosi 10% od celokupnog našeg izvoza.

Gospodo, ja bih o toj našoj politici govorio bez svake demagogije, bez svakog romantičnog sentimentalizma. Tu se nama postajla problem cena. Već egipatski Ministar finansija Apolinus za Filadelfosa II rekao je, to nije ništa novo, to je sve stara prak-

sa kroz hiljadu godina. G. Pavlič je prebacio g. Ministru finansija da je on pristalica stare liberalne škole. Ali ja mislim čim je jedan Ministar finansija stavio svoj potpis na jedan zakon, koji određuje visinu kamate, dakle jedna krupna intervencija u privredi, on nije više pristalica liberalizma. Ali ja kažem, ako smo išli tako daleko, ako smo jednu privrednu intervenciju vrlo oštro izveli u visini kamatnjaka, mi možemo ići dalje i ići do reglementacije cena.

Gospodo, ja sam mnogo išao po zemlji naokolo i znate šta su mi rekli seljaci? Mi ne trebamo kredita, mi trebo nešto sasvim drugo, trebamo pravedne cene. Gospodo, vi ćete kazati: da, mi smo imali već minimiranje cena i žitni režim, ali ja moram reći ovo. Čitajući skupštinske beleške o žitnom režimu, mene je nešto zabolelo, a to je da je žitni režim bio sahranjen i da se sa iznimkom g. Ministra Demetrovića niko nije usudio i imao kuraži da je ova sahrana žitnoga režima i sahrana jedne intervencije u korist naše zemlje. Zašto je pao žitni režim? Tu vam je opet jedan deo naše narodne psihologije da se ide u krajnost. Mi smo uzeli najkompliciraniji oblik trgovine žitom i rešenja toga problema kao i konačnog problema ličnosti. Za ovakvu intervenciju mi nismo imali potreban kadar ljudi. Gospodo, treba ovde da vam pokažem disparitet cena, o kome se ovde toliko govori sa ove govornice, dok međutim taj disparitet cena sa ovoga mesta još nije našao jedan kompletan izražaj.

Ja sam bio u jednom vojvodanskom selu i tamo je konstatirao agronom g. Jovan Jagodić na osnovu ekonomskih knjiga iz 1932 god. ovakve cene poljoprivrednih industrijskih proizvoda:

Poljoprivredni proizvodi:				
	1912 godine	1933 godine		
Pšenica	315 dinara	80 dinara (izvoz) 25%		
		100 dinara (unutrašnje trg.)		
Raž	240 dinara	50 dinara 20%		
Kukuruz	180 dinara	40 dinara 22%		
		(nekrunjen u klipu)		
Zob	240 dinara	50 dinara 19%		
Šećerna repa	33 dinara	12 dinara 37%		

Stoka:

	1912 godine		
Rogata stoka	30%	mleko	30%
Konj	13%	Govedina vo	33%

Svinjarstvo

Krmača	38% od cene 1912 g.	prase 19%
Mast	33%	
Govedina	26%	
Teleće	33%	
Ovan	55%	
Vuna	66%	
Jagnje	46%	
Pile	22%	
Jaje	44%	
Vino	50%	
Pivo	333%	
Šećer	131%	

Poljoprivredno oruđe

Plug	88% od cene 1912 god.
Potkove	266%
Lopata	120%
Kreč	119%
Građa	77%
Petrolej	150%
Šibice	516%
So	77%

Odelo

Radnička košulja	522%
Šešir ratarski	333%
Opanci	166%
Kola seljačka	108%
Štranga (kudelja)	333%
Cipele	238%
4 aljina zimskih	200%
Risplatno	333%
Cigaretpapir	500%
Cigarete	115%
Stolar	33%
Najamničke plate	22%
Poštarina	100%
Poreze	137%
Opticaj novčanica	31%

Ukupni rezultati bi bili:

Prihodi od stočarstva	39,8%
Inače prosečno	39,8%
Zetve u novcu	33%

ali cena industrijskih proizvoda potrebnih za poljoprivredu 205,3%

Može se reći da bi seljak morao producirati 5½ više, ako bi hteo imati iste prihode i živeti kako je živeo godine 1912.

Ja sam o problemu cena već više puta govorio i ja ostajem kod svoga uverenja da treba da se pristupi reglementiranju cena, i ja vidim samo ovu mogućnost da bi jedan državni komesar cena uz sudelovanje i teoretičara praktičara pratio razne cene i pod rukovodstvom Vlade određivao cene proizvodima. Mi vidimo reglementiranje cena i u Nemačkoj osobito na osnovu zakona od 13 septembra 1933. Već Bruning je razvio ceo sistem reglementiranja cena. Posle je i Čehoslovačka radila ovo na osnovu svoga zakona o kartelima. Ja bih progovorio nekoliko reči o tome zakonu. Ovaj zakon nije u celini imao taj uspeh koji se očekivao. Borba protivu kartela u Čehoslovačkoj bila je užasno teška. Ja ne stojim na onome stanovištu da ne treba kartela i da ih treba poništiti; ne, karteli su potrebni u jednoj organizaciji celokupne privrede, ali treba da se energično suzbijaju zloupotrebe kartela, a ove zloupotrebe su ogromne. Čehoslovaci ne samo putem uvoznih carina nego i putem ovoga zakona o kartelima pristupili su jednoj politički cena.

U sredini našega javnoga privrednog života stoji naš poljoprivrednik i mislim da je bilo krivica da smo mi samo gledali u poljoprivredniku dužnika, da smo smatrali da je njegovo pitanje rešeno u tome momentu, kada smo doneli zakon o zaštiti seljaka. Ja mislim da glavna stvar nije pitanje dugova, nego je glavna stvar da se pristupi jednom konstruktivnom radu u svrhu da naš seljak postane zaista pravi savremeni poljoprivrednik i, što je još glavnije, da postane potrošač. Šta ima država i industrija od pauperiziranog

agrarnog proletarijata?

Gospodo, jedna narodna poslovice kaže: »Zlo ranje gotovo sudenje«.

Ja ne bacam kamen na današnju Vladu, ni na prijašnje, ali moram da kažem da je naša poljoprivredna politika ostala jedan bogalj, da imamo jednu poljoprivrednu zemlju bez organizovane poljoprivrede. I u tome leži jedna užasna i strašna tragika. Srpska poljoprivreda pre rata imala je pred sobom jedan izvestan ideal. Taj je ideal bio kult maloga posednika. Knez Miloš je imao pred očima agrarne i nacionalne ciljeve, kad je stvarao okućje i favorizirao maloga posednika. Ali on nije radio na tome da se stvori tip srednjega posednika, — ne velikoga posednika, spahije, nego srednjeg posednika. A ovaj mali srbijanski posednik bio je već 1912 godine u jednoj teškoj krizi: dve trećine, i to na osnovu ankete Glavnog saveza zemljoradničkih zadruga, dve trećine proučavanih gazdinstava nisu imali zemlje u toliko, koliko je potrebno najmanjoj porodici za život. Jedna polovina, i to godine 1912, kad se ušlo u rat, jedna polovina ovih gazdinstava nije imala ni toliko stoke, koliko je potrebno da se poore jedna njiva. Jedna trećina gazdinstava koje je proučavao glavni savez zemljoradničkih zadruga nije imala pluga. Ja neću ovo suviše da duljim da bi prikazao raspored zemlje, ali tvrdim da pre Balkanskih ratova 107.000 zemljoradnika u Srbiji nije imalo ni zemlje ni doma. Manje od 5 hektara zemlje imala je ogromna većina zemljoradnika, 167.000 posednika sa 1—2 hektara zemlje, a 109.000 imalo je zemlje do 5 hektara, t. j. 72% imalo je do 5 hektara zemlje. Srbija je bila »raj« maloga čoveka i na tome malom čoveku bio je ceo teret rata oko oslobođenja i ujedinjenja Jugoslavije.

Nisu bili bolji odnosi ni u Hrvatskoj i Sloveniji. I tamo je bio najveći broj poseda od 1—5 hektara. U Sloveniji pak broj poseda od 5 do 10 hektara bio je u jačoj meri zastupljen. Tendencija je u Sloveniji bila jača ka srednjem posedu. U Dravskoj banovini je u 30-tim godinama prošloga veka bila velika borba protiv liberalističkog shvatanja poseda zemlje. Ipak ova borba nije uspela i nije došlo do stvaranja homesteada do stvaranja baština koje bi se prenosile iz roda u rod.

Gospodo, Jugoslavija je izgrađena po svojoj poljoprivrednoj — socijalnoj jedinici. Naš najveći interes je da sačuvamo poljoprivrednu jedinicu koja je glavni stub naše države. Pauperizacija i proletarizacija su najvažnija pitanja. Ja mogu da kažem da ni u jednoj drugoj zemlji nije agrarni problem sudbonosniji nego kod nas. Ni u jednoj drugoj zemlji neće biti potrebno učiniti veće napore i pokazati veći smisao za organizaciju i napredak poljoprivrede nego kod nas. I ja sam, gospodo, bio vrlo radosno iznenađen kada je u Finansijskom odboru bilo govora o budžetu Ministarstva poljoprivrede, kada sam video da se javilo vrlo mnogo govornika. Ono Ministarstvo preko koga se pre tako lako išlo, izazvalo je najveći interes govornika u Finansijskom odboru.

Ja bih samo progovorio dve tri reči o našoj agrarnoj reformi. Naša agrarna reforma bila je radikalna u razbijanju velikih poseda, ali nije bila radikalna u konstruktivnosti u pogledu dodeljivanja zemlje. Dok je Čehoslovačka eksproprisala 2 miliona hektara, Rumunija 6, Grčka 1.300.000, Litvanija 3.007.000, mi smo eksproprisali samo 2 miliona hektara. Kod nas u Jugoslaviji agrarna reforma tako je sprovedena da je jugoslovenski seljak još uvek naitiocijniji mali posednik, upravo patuljasti maloposednik. Pominje se, ne

znam da li je tačno mišljenje, da je agrarna reforma kod nas zaključena. Ja kažem ovakav jedan problem ne može se zaključiti. Razdeljeno je samo 2 miliona hektara. Ako imamo pred očima ove velike probleme: problem kolonizacije, moramo priznati da smo mi tek na početku, a ne na kraju rešavanja naše agrarne reforme, kojoj posledica mora biti da svaki zemljoradnik ima toliko zemlje da može da živi, a ne samo da je obrađuje. Naše zadrugarstvo je silna poluga napretka naše poljoprivrede. U našem Ministarstvu imamo jedno odeljenje za zadrugarstvo i poljoprivrednu, agrarnu politiku. Ja mislim da je to sasvim krivo nego da treba da postoji jedno odeljenje samo za zadrugarstvo. Mi vidimo da u tome odeljenju za zadrugarstvo mnogo meseci nema šefa, nema načelnika. Ja mislim da je to velika pogreška.

U celoj Evropi radi se na tome da se sačuva zemlja seljaštvu, da mora ostati zemljoradnik povezan sa zemljom. I glavni smisao Zakona o zaštiti zemljoradnika je taj, da nismo hteli i nismo smeli dozvoliti da bi se prodavala seljačka dobra, seljačka gazdinstva. Ja bih rekao da postoji jedna opšta povezanost, opšta veza između autarkije, planske privrede i organizacije poljoprivrednika. Ne može biti planske privrede u pravom smislu reči bez autarkije, a ne može biti ni planske privrede kad imamo 10 miliona, pa i više, možda 12 miliona molekila, neorganizovanih molekila, naših zemljoradnika. Ja ne govorim ovde o nekakvoj političkoj organizaciji; ja govorim o apsolutnoj potrebi jedne staleške organizacije poljoprivrednika ove naše države. Da se to učini, potreban je silan polet svih društvenih energija. Ne može samo država to da učini nego treba pomoći društva, treba pomoći inteligencije. Ja bih, dao ovde nekakav okvir jedne agrarne politike. Mišljenja sam da je potrebno da se još neobrađena zemlja javnih korporacija podeli između onih koji uopšte nemaju zemlje ili je nemaju dovoljno. Statistika nam dokazuje da u Jugoslaviji ima danas jedan milion zemljoradnika potpuno bez zemlje, dakle ima jedan milion potpunog poljoprivrednog proletarijata. Nov jedan savremen duh treba da uđe u čitavu našu kolonizaciju.

Drugi jedan veliki problem je problem cena. Dok se taj problem ne reši, ja mislim mi ne možemo naći izlaza iz ovog teškog stanja.

Još jedno je pogrešno, a to je što u jednom delu naše države još vlada rimsko pravo nasleđa zemlje, a ne naše staro slovensko pravo u pogledu deobe poseda. Individualizam, liberalno shvatanje još uvek je prilično jako. Zemlja je imovina svoje vrste i jedan slovenački pisac Ignac Kač je rekao: Kruti su zakoni grude, ipak na nama je osnovana kolevka sreće čovečanstva. Treba u mesto rimskog prava poseda zemlje, uvesti novo jugoslovensko poljoprivredno seljačko pravo zemlje. Treba kodifikovati seljačko pravo. U Dravskoj banovini treba stvoriti seljačke domove, seljačku baštinu. Treba u ostaloj državi reformisati, modernizovati i pojugosloveniti srbijansko okućje. Zemljoradnik treba da bude doista gospodar na svojoj zemlji. Okućje to je prava zaštita zemljoradnika.

Ja mislim da će naša buduća agrarna politika imati u vidu stvaranje životnog minimuma zemljoradnika. Treba obezbediti izvesne minimalne životne uslove na selu. Zašto ne bi bilo moguće na zadržanoj osnovi pristupiti izradivanju onoga što je zemljoradniku potrebno, sprava, odelo, obuće i t. d. Ne može biti jednog privrednog plana bez reorganizacije statistike. Mi kao da se bojimo statističkih brojki. Pa brojke, one

ne grizu! A bez jedne tačne statistike nemoguća je u opšte planska privreda. Ako govorimo o planskoj privredi ja mogu da spomenem, da sam u »Jugoslovenskom Pokretu«, pisao već godine 1932 o jugoslovenskom privrednom planu:

Gospodo, u Finansijskom odboru čuo sam da je gotov poljoprivredni plan. Ja sam se informisao i čuo sam od jednog člana komisije za poljoprivredni plan, da je imala komisija samo dve sednice i da na sedni-sama nikako nije dovršen poljoprivredni plan, nego da se komisija obratila tek pojedinim banovinama, da bi banovine izradile poljoprivredni plan pojedinih banovina. Ja mislim da je posve krivo da se govori o poljoprivrednom planu, a ne o opštem privrednom planu. Jedan poljoprivredni plan bez jednog opšteg privrednog plana je nemoguć.

Ja mogu da kažem da ima u Jugoslaviji jedno poduzeće, državna svilara u Novom Sadu, svoj privredni plan, da je ta državna svilara komercijalizirana i sada vidimo ovo: Ova svilara je trebala 2 i po miliona dinara za investicije. Dobila je samo 200.000 dinara. Ona je tražila ovaj novac iz budžeta Ministarstva poljoprivrede. Dakle, na jednoj strani investicija od 2 i po miliona dinara nije odobrena, a na drugoj strani pitam ja koliko mi uvažamo svile i svilenih proizvoda? Za stotinu miliona dinara, i naš trgovinski bilans oštećen je samo u pogledu svilenih produkata za 100 miliona dinara. Nije dovoljno ako mi govorimo o komisiji za izradu privrednog plana. Ova komisija ne sme da bude jedno birokratsko telo. Stručnjaci iz svakidašnjeg života, predstavnici Senata i Skupštine treba da budu u komisiji za izradu privrednog plana. Ali nije dovoljno da mi stvorimo taj privredni plan. Treba i komisija za izvođenje privrednog plana, jedno centralno telo koje neće biti birokratizirano, koje će voditi nadzor nad izvođenjem privrednog plana.

U jednoj zemlji žali Bože još primitivnijoj, ja mislim da inteligencija treba da ima jednu veliku zadaću. Ja sam prvi put izabran za poslanika na osnovu jednog seljačkog programa u Ustavotvornu skupštinu i tada ušao sam u zemljoradnički klub. A šta smo tamo videli? Videli smo da po mišljenju toga kluba ona ne bi smela da uzme nikavog aktivnog učešća u političkom radu. To je gledište potpuno krivo i štetno. Danas, gospodo, ne može biti jednog poljoprivrednog plana i pokreta bez inteligencije. Nije tačno ono, što se govori protiv inteligencije i kaže za nju da su »pokvarena gospoda«. Ja bih tražio jedan front rada za podizanje sela. Naša poljoprivredna nastava nije na visini, jedna teškoća koja je nastala usled ovoga patuljastog poseda u Jugoslaviji to je i zbog toga što agronomi ne mogu da nadu zaposlenja na tim malim posedomima. Sada prelazim na drugo pitanje koje je u vezi sa ovim, a to su: javni radovi, isušivanje močvara i asanacija sela. Mi svi znamo kako je teško stanje danas na selu. Mi svi znamo kako mi stojimo u tom pogledu i poznato nam je da cela Dravska banovina ima za sanaciju sela svega 80.000 dinara predviđenih u budžetu. O oživljavanju naše privrede ja neću doći pred vas sa konkretnim predlozima, šta treba da se radi da se oživi privreda, samo mogu reći to, da je i u drugim zemljama bilo teških momenata kada su bili potrebni da se učne izvesni koraci. Dr. Alojz Rašin, prvi čehoslovački Ministar finansija bio je protiv inflacije, ali za zajam na imovinu. Ja se pitam nije li možda naše stanje tako teško danas da bi trebalo da apeliramo na one koji imaju imetka, te da se oživi privreda. Ja sam već u svome poslednjem govoru spo-

menio ove dve milijarde poreskih zaostataka. Smatrati je da ove dve milijarde nisu u punoj meri propale veresijā. Ne bi li se našao ipak način da se pristupi putem delomičnog mobilisanja ovih zaostataka javnim radovima velikoga stila, pošto se sa sto miliona dinara neće moći mnogo da uradi. I konačno ja bih spomenuo jedno sretstvo, koje je staro, a to su lutrijski zajmovi. I reakcionarna Austrija pre 150 godina pristupila je bila lutrijskim zajmovima, pa i Sovjetska Rusija stvorila je putem lutrijskih zajmova neku novu buržoaziju protiv svoje vlastite volje. Ja bih ipak kazao da bi trebalo proučavati mogućnost da se na unutrašnjoj pijaci dođe do novca i zajmova.

Potpredsednik dr. Kosta Popović: Gospodine poslaniče, vreme je već prošlo.

Dr. Bogumil Vošnjak (nastavlja): Baš sam sad došao do onoga što mi je najviše na srcu.

Potpredsednik dr. Kosta Popović: Možete to reći u specijalnoj debati. Sad ima još 85 govornika, i po § 42 Poslovnika nemate više prava da govorite.

Dr. Bogumil Vošnjak (nastavlja): Sa vašom dozvolom, gospodo narodni poslanici, (Uzvici: Dozvoljavamo.) ja bih kazao još nekoliko reči.

Ja sam predložio jedan zakonski predlog o stvaranju Jugoslovenske poljoprivredne komore, ili kako bih nazvao svedržavnog jugoslovenskog poljoprivrednog udruženja. Moj predlog potpisalo je oko osamdeset narodnih poslanika. Posledica je bila ta da je Ministarstvo poljoprivrede izradilo jedan nacrt za jednu Jugoslovensku poljoprivrednu komoru. Ja ću u specijalnoj debati opširno govoriti o mome projektu i držim da je to vrlo važno, pošto bez organizovane poljoprivrede ne možemo pristupiti ni jednoj velikoj reformi. Ako su se svi drugi privredni slojevi organizovali, kao naprimer trgovci, industrijalci i drugi, zašto onda i poljoprivrednici ne bi bili organizovani, kad njih ima najviše u zemlji. To hoću da predložim bez ikakve demagogije. U takvom Jugoslovenskom poljoprivrednom udruženju imali bi prvu reč oni koji imaju seljački dom, a ne proletarijat, ne oni bez zemlje, nego samo oni koji imaju seljački dom i oni imaju biti centar ove institucije.

Gospodo, ja bih imao još mnogo da kažem. Dovoljite mi samo jedan citat iz narodne pesme: »Sirotuje sirota devojka, Kada ruča, ona ne večera; Kad sastavi ručak i večeru, Onda joj je ruha nedostalo, Al' je ona ipak dobre sreće bila«. Gde je ova dobra sreća? U radu, u blagostanju, u organizaciji, a ne u uništavanju energija, ne u neiskorišćavanju energija i ne u nemaštini. Da li smo mi bogata zemlja? Nismo, sve dotle dok su naši mrtvi kapitali još pod zemljom.

Ja zaključujem. Glasau za ovaj budžet ne samo iz razloga državne konsolidacije — ja vidim da se naša država konsoliduje u smislu jugoslovenstva i jugoslovenske ideologije nego ću glasati i zato, što imam poverenje u Gospodina predsednika naše Jugoslovenske nacionalne stranke i u isto vreme Predsednika Kr. vlade. (Aplauz). Samo jedna velika svedržavna stranka može izvršiti velike reforme na polju naše agrarne politike. Samo jedan veliki organizam, a ne jedna mala stranka, to može da uradi. Ja ću glasati za ovaj budžet pošto verujem da će Vlada g. Nikole Uzunovića pristupiti budenju državnih i privrednih energija. Ja u to verujem i zato ću glasati za ovaj državni budžet. (Pljeskanje).

Potpredsednik dr. Kosta Popović: Reč ima narodni poslanik dr. Nikola Kešeljević.

Др. Никола Кешелевич: (Симо Марјанац: Са-

мо у границама!) Пре него што сам почео да говорим, и друг, симпатични мој прајатељ, Симо Марјанац, каже: само у границама! Ја не могу да се кренем по држави а да ми полицијски комесар по зборовима и конференцијама не каже: „само у границама!“ И видим да сам доживео и кад сам се попео на говорничку трибину Народне скупштине да ми то мој друг каже, али ја ти то, Симо, не узимам за зло, а оно друго је систем ваше Владе и странке. Ја бих баш хтео да пољемисhem и што пре да одговорим свима. Ја бих хтео да партију и политику не прописује срски начелник, него да воде политику они, који су одговорни, и који природно морају да воде политику. (Михаило Јевтић: Па тако и јесте!) Јесте, г. Кајле. Ти као стари политичар то добро знаш!

Ја видим да се јутрос са више страна много трошило тамјана пред Министарским клупама. Он је скуп, немојте цабе да га трошите. Господо, ово је буџетска дискусија и дебата а нашем трећем буџету са истим причама, како је то тачно, лепо, сређене цифре и податци и тај буџет код нас фиксиран према свима правилима, које су написане, али само на папиру. Изгледа да је наш буџет идеал од буџета, и ми имамо тврду наду и уверење да ће тај буџет бити успешно завршен. Искуство од прошле године, када се по истом образцу радило са врло малим изменама било је све то лепо и писмено написано, било је исто тако написано да ће бити десет и по милијарди прихода. Ви сви знате, да се остварење буџета свело на просто књиговодство: добијем грош — потрошим грош, и на тај начин треба да се одржи буџетска равнотежа. Па и то није палило, него сте морали хитно, у очи самога буџета, да изгласате, и ако смо против тога гласали, и ако смо знали какве су реперкусије биле од тога, да се дефицит од 512 милиона покрије унапред. Господо, хвалило се овде још са једном цифром која за буџет и финансирање има огроман значај, да смо ми, о Господе Боже, помози, без 5 милиона пола милијарде имали позитивног трговинског биланса односно увоза и извоза. Значи да је наша земља прошле године зарадила 500 милиона динара. То је све тако лепо, и са ваше стране се о томе прича јасно и гласно као јерихонска труба, али се не прича о другој страни, за тих 500 милиона нашег извоза који смо зарадили у трговини и извезеној количини робе, да смо ту изгубили и да наша земља и привреда није стварно добила него изгубила, а тај плус коштао је много више него ланске године, јер смо, да би такав биланс добили, извезли несразмерно више него смо зарадили. И ако буџет тако буде даље изражаван у спољној трговини, ми у низу неколико година имамо да банкротирамо. Истина, ја признајем господину Министру финансија да је он то у Финансијском одбору и лојално признао: да такве жртве позитивног трговинског биланса не воде ка добру. Ја бих само хтео да се на то обрати пажња, јер, господо, 511 милијона нових намета на нашу привреду и овако зараћених 500 милијона на нашем трговинском билансу, значи да ми идемо све дубље у јаму, све ближе ка ономе, што се зове потпуно осиромашење и банкротство. Пет до шест оваких година, значи, коштало би сваке године даље и даље нове милијарде. Јер као што знате,

кад се тим путем пође, не може човек очекивати, да идућа година буде без дефицита, јер обично бива да кад се створе такве економско финансијске прилике, да се привредно стање обично погоршава а дефицит повећава. Овде се јутрос горило како се у свету код неких народа и држава, а нарочито се наводи Енглеска као пример, да је дошло до равнотеже буџета, па и до тога, да у енглеском буџету у овој години има неколико милијона фунти стерлинга плус.

Господо, каже се, како се осећа напредак у привредни. Господо, зар не видите, да све те статистике, да те конференције, да најбољи и најискренији напори свих стручњака и њихова претсказања, ама ни један једини пут до данас нису се остварила и потврдила. Што су више стручњаци претсказивали те ствари, што су више одређивали путеве, што су више хтели да се држе старог система у свима стварима, те су ствари, у пракси, ишле против тих њихових мишљења и изјава и ишле су оним законским путем, којим се иде као код нас, ако се буде штитио и даље само један сталеж, једна класа, а то је капиталистичка класа. Господо, ви знате да је у нашој земљи, — а ви сви то морате признати и нико од вас не може спорити — дошло до осиромашавања земљорадника, до таквог степена да он већ ове године готово целокупни порез, — а то вам је доказао јутрос овде члан ваше већине, — плаћа не из својих прихода, него плаћа од имања. Он је морао да плаћа држави порез од свога имања, да га смањује, да га продаје, да од њега убире и узима да би могао плаћати порез. Ви сте видели, да вам је један од чланова владине већине доказао цифрама, али није показао право стање, да је код земљорадника дошло до тога, да су цене земљорадничких производа пале до таквог степена и да и даље морају падати у нашој земљи, да земљорадник оно што продаје, продаје много јефтиније него икад, а оно што купује, купује много скупље него икад. И ако су цене ствари, које земљорадник купује, односно цене индустријских производа у целом свету пале, код нас су порасле. И земљорадник губи на ономе што продаје, на плоду његовог рада и његове њиве и привреде, он губи на ономе што купује, што му је неопходно потребно, да би се могао одржавати и водити свој домазлук. Узмите простији и груб пример. Ако узмете, да је нормализирана предратна цена за 100 кгр. жита од прилике, била 10—12 златних франака, а знате, каква је данашња цена, и кад узмете, с друге стране, да је земљорадник за 10 до 12 златних франака могао да купи, рецимо, 12 мотика, које му требају да копа, и то мотике прве врсте, колико данас може за 100 кгр. жита купити мотика, и какве мотике може купити? Он може купити само једну мотику, па и она не ваља. Значи у ономе што купује, губи 12 пута, а оно што продаје, не продаје ни за половину цене, која је пре рата постојала за његове продукте. То је та, господо, диспропријација, која нашу земљу доводи до осиромашења.

Овде се стално прича о томе, како је важно чувати нашу индустрију, и како је важно чувати наше новчане заводе и наше картеле. Господо, ја мислим да би овде могао сваки од вас да се не боји за то, већ би требао да подвуче, да би на

првом месту требало чувати ово, чега наша земља има преко 12,000.000, а то су земљорадници. Сви ти картели, сва та индустрија у нашој земљи и сви ти велики капитали по великим банкама, у већини, то се овде изјављује и са званичне стране и владини посланици то признају, у 80% до 90% нису наши и не само нису наши него ни пријатељски, него су непријатељски и као такви се и понашају у нашој земљи, па ипак тај капитал, та индустрија и картели у нашој земљи, не само што су заштићени нашим законима, које су искористили, и које су умели да наметну, него они су фаворизирани по тим законима, а и од вас из већине.

И видите, кад дођете да питате, да ли је неко од те господе, тих страних капиталиста који су ушли у нашу земљу и у њој нашли данас ваљда на свету најплодније поље за бербу, кад пробате да се то обузда, онај који то проба, лети напоље ако је чиновник и не може им учинити ништа, јер они преко корупције, преко својих утицаја и веза успевају да врше шта хоће и како хоће и да у нашој земљи зарађују не 10 и 15 него и 200%. Док сваки наш грађанин у исто време плаћа порезу на начин, како сви знате, да од тога цвилу у појединим срезovima, дотле они подносе билансе за које признају и званични претставници да им је јасно да су лажни. Али ја нисам видео да је ма ко од њих био кажњен за то, ма и за један стоти део у сразмери са оним, колико је украо држави на порези. Бивају мизерне казне, господо, тима који краду нашу земљу, који плачкају наш народ и нашу државу, али су те казне тако смешне да сте прекјуче чули овде да је једно велико предузеће Министар социјалне политике за један озбиљан прекршај закона казнио са 500.— динара. Упропастио их! Јер, нема веће законске могућности. Можете мислити каква је била смејурија у предузећу, када су та господа чула какво нам је бедно законодавство. Место да буду кажњени правом мером, разуме се они с тиме терају шегу и пристали би да плаћају сваки дан по 500.— динара и они би чак потписали да ту казну стално плаћају само да их оставе на миру, да и даље овако зарађују.

Господо, ви причате да у нашој земљи почиње неко олакшање кризе. А када се крећете по земљи, у којој има 12 милиона зељорадника, онда ћете видети да то побољшање, сем ако није услио, нико није могао видети. Поред најбоље воље ја не видим да се стање побољшало код земљорадника, радника, занатлија и малих трговаца. Обратно видим, да се оно погоршава и не видим да има наде да ће се у скоро време побољшати. За оне који живе од наднице и ручнога рада и који су у тако безизлазном стању, ви за њих имате једини законски лек у томе да, када дођу у Београд да траже хлеба и зараде и да морају да спавају напољу и да се смрзавају, па када дозлогрде властима и кад их оне више не могу да гледају а ви нећете да им дате рада, онда их покупе као адраповце, оставе их да преноће једну ноћ у Управи града у Београду, а затим их протерају као опасне елементе. Људи који су пошпи од големе беде трбухом за крухом, купе се стотинама у току једне ноћи, поступа се с њима као да су учинили злочин, па се стражарно спроводе из Београда као

зликовци. Тако се ради и по другим местима. То је једино, што је осигурано за те раднике са ваше стране, који су од големе беде и глади пошпи по земљи да траже хлеба и зараде.

Знате и сами шта ти радници траже као за-раду. Какве су њихове наднице, нарочито оних неквалификованих надничара. Знате да је дошло дотле, да је један од наших колега утврдио да су из Посавине прелазили Босанци преко у Славонију да раде за 6 до 8 динара на дан и то цео дан од јутра до мрака, не осам сати него и по 16 сати, а зато не добивају ни хране него раде о свом круху. Раде чак и за 5—6 и 8.— динара и од тога има још и да се храни, уштеди и пошаље својој породици. Питам ја вас, је ли овде до данас ма једним прстом мрднуто у овоме погледу, а то је питање у најакутнијој форми у нашој држави, је ли ништа учињено да се тим људима помогне. Не, ништа није учињено и ни један не може од вас да се похвали, да је ма шта у том правцу било урађено, сем ако није састављена нека комисија која је примала дневнице.

Господо, ви знате да поред таквога стања наших земљорадника и наших радника, ви сте најновијим пореским, како да их назовем, одлукама или решењима или законима, које сте недавно одобрили и благословили и за које нам декламујете, али нисте се пред народом оправдали за тако страховит терет на народ. Ви декламујете како је то од ваше стране била велика грађанска кураж и велика жртва коју сте поднели и подносите за спас ове земље и народа! Врло лепо говорите, и ја вас упозоравам на изјаву коју сте учинили, коју је учинио ваш шеф и Претседник владе, када је рекао у Скупштини да од тога протеста у народу неће бити ништа, а сутрадан целокупна београдска чаршија сем три човека об-сванула је затворена у знак протеста противу тих намета. Је ли тако икада рађено, да ли је икада наш народ протествовао у тако оштрој форми, да му није била стварна мука и невоља?! Јер наш народ трпи све што може и докле може да се подноси у интересу државе, али када дође преко мере, онда мора да протествује и на овакав начин. И када је тако стање ствари онда, господо, не треба да се тиме хвалите, него да ћутите, а не да га још изазивате. Јер том најновијом пореском реформом уништен је у нашој земљи и трећи сталек који је од најважнијих чиниоца у свакој држави, а сада ћете сигурно тврдити да је јако расположен према вама, и листом се уписује у вашу Југословенску националну странку!

Господо, још и не би било тако страшно и тако голема невоља, када не би било једнога зла, које се може сравнити само са страшним епидемијама, које су некада пустошиле земљу и у средњем веку или са нечувеном наплатом пореза у Турској под Абдул Хамидом или у старој римској империји у време њенога расула. Каже се да се код нас по вашем систему наплате порезе, та наплата сјајно остварује у погледу прикупљања. Ви сте читали данас у новинама, како се износи да је један срез са 100% исплатно своју порезу. Да, има пуно таквих срезова, али сте ви на терену могли видети, како се народ мучи при тој наплати, да је то стање просто неподношљиво и један ми је од ваших људи говорио: ја јесам

члан Владине већине, али овако се више не може, јер овога чуда и ових покора никада није било. Ви се хвалите како сте успешно у прошлој години извршили наплату порезе, али је у питању, како је та пореза наплаћена, колико је то коштало народну привреду и ја сам уверен и смем да тврдим, да су сами ти егzekутивни трошкови око наплате износили на стотине милиона динара. (Један глас: Је ли платио Никшић?). Јесте, господине, Црна Гора и Никшић спадају међу прве платише порезе и раније, па и данас у овој држави, стоје међу првима у погледу тога плаћања, јер тамо постоји свест у народу, да је дужан да плати порезу, па макар од уста одвајао. И када ме већ прекидате упадицама, ја сам вам благодаран на томе и хоћу да се користим овим примером и да вам кажем: у Црној Гори порески обвезници никада нису ни писмено ни усмено били позвани да плаћају порез. У јесен видите, како народ иде са свих брда у варош, назива један другом добро јутро и каже: ето носим дацију да платим, а да га нико није позивао. Такво је стање настављено и после Уједињења и народ је плаћао уредно тако, да ће ми и Господин Министар потврдити, да је свакако за 1931 годину целокупан сељачки порез у Црној Гори исплаћен и да нема дуга. И када се зна да су ти порески обвезници тако свесни, онда су и пореске власти дужне да о томе воде рачуна.

Кад су они од којих то зависи знали, каква висока свест постоји у томе крају, онда нису смели ни једног јединог егzekутора упутити у тај крај. То је оно што сам хтео да кажем користећи се овом упадицом. Кад ви знате да је народ спреман, да народ жели да порезу плаћа, онда се не шаљу егzekутори него се стара да се искористе сви добри начини и добра сретства. Међутим, код нас у Црној Гори, као и у другим крајевима земље, малтретирају се људи тако, како и Турска није купила арач.

Господо, ти егzekутори у целој земљи су често били упућивани од стране партијских експонената, да врше наплату нарочито од оних, који нису хтели да пристану да се упишу у јединоспасавајућу државну Ј.Р.С.Д. партију. (Приговори са деснице — чује се: То није истина!). Јесте, ја ћу то и доказати, имам пуну торбу доказа. Та су господа егzekутори, сутрадан, кад би ми дошли и држали зборове, отишли свима онима који су дошли на збор и вршили им попис, малтретирали их, позивали су их срески начелници на саслушања, држали по апсу и наплаћивали порезу на бруталан начин. А они други ваши Ј.Р.С.Д. смејали су им се и казали им: „Идите да вам помогну бомбаши“ (Чује се са деснице: где?) свуда редом. (Милорад Марковић приговара). Бар ти седи с миром.

Господо, ти егzekутивни трошкови нису пали с неба, него их је народ платио из свога џепа. А онда мито, колико је на њега издато? Несрећник, кад не може да плати, он мора да да мито егzekутору, и тога мита је плаћено више него егzekутивних трошкова. А главна штета није од егzekуције и од подмићивања, него од тога што кад се врши егzekуција, пореским обвезницима, они морају да продају своја имања, жито, стоку испод цене коштања, и зато приликом егзе-

куције та њихова имовина оде у пола цене а и јефтиније, и отуда трпи највећу штету од егzekуције. Може се слободно рећи ако је наплаћена милијарда динара путем егzekуције, онда је друга милијарда изгубљена тим продајама у бесцење. (Милорад Марковић: Где нађе милијарду динара?). Слушај добро ако имаш уши, рекао сам ако је наплаћено. Поред свега тога док нисте видели куд сте загазили, док вас није ухватило мало страха (Протести на десници — граја) шта причате, има вас десетине које чувају агенти и жандарми, које плаћа народ. (Милорад Марковић: А тебе?) И мене чувају само из других побуда, мене не чувају него прате да би спречили да народ не долази код мене, а тебе и твоје другове чувају од народног гнева.

Господо, буџет је прилика у свима земљама па и у нашој да се може говорити о општој државној политици. Том приликом се користе увек сви они, који су свесни своје дужности као народни посланици и парламентарци и обично том приликом се подвргава критици целокупан рад Народног претставништва и владе, износећи све оно што је по мишљењу свакога појединца добро или рђаво. Код нас се то врши у овој затвореној кући и утолико, у колико ови горе на галерији нешто запамте и то причају народу. Међутим зна се, да у целој свету критика буџетске дискусије постоји зато, да би народ био обавештен свестрано и са стране владе и са стране опозиције о свима стварима, које се тичу баш тога рада, а народ има на то права. Господо, код нас, нажалост, од тога нема ништа, јер то остаје у четири зида, и онај који би покушао да изнесе одавде чак стенографске белешке, који би покушао да изнесе одавде интерпелацију, или неки говор, иде право у бајбок, ако то не благослови цензура и државно тужиоштво. Господо, ми смо доживели у нашој земљи да су чак цензурисани говори и изјаве и активних министара. По мишљењу цензуре тај активни министар се истрчао и она му је пребрисала оно што је говорио, то је у једним новинама било штампано, новине су одмах покупљене, па је та изјава скресана и после добила сасвим други значај. Господо, ја сматрам да је то питање јавности и штампе у нашој земљи једно од капиталних питања, јер је то један од првих услова да се код нас понова појави и стече тврди темељ правде и одговорности политичких људи, јавних радника и свих лица која се баве државним и народним пословима. Све док у нашој земљи штампа буде овако зауздана као што је данас, мора да падне на улогу обичне пачавре без своје воље и жеље, која сме да пише само оно, што јој се нареди. Може да пише само химне Владиној страци. Има код нас много листова, који добијају велике паре од вас, па им и те паре не помажу, јер ви знате да „Време“ које се издржава на државним јаслама и да би се спасло свога великога дефицита од 15 милиона, продаје сада државној штампарии своје машине по скупе паре. (Један глас: А шта ви радите?). Чак и вама и Влади да нађете нешто тако слично за нас; ми имамо 32 хиљаде динара дуга за наш лист „Борбу“, зато што смо сиротиња. Ви немате ни једнога листа који о вама пише добро, а да се не плаћа, ви то добро

знате и још имате смелости да говорите о штампи и новинама. (Душан Живојиновић: Камо доказа?). Зар није плаћено ваше „Време“ и загребаčke „Новости“? То зна сваки, само вама треба доказивати, па чак имате и новина које су, то ми знамо, добиле од привредних предузећа по 800 хиљада динара, да покрену ваше партијске листове Југословенске националне странке које би вас хвалиле. То мора да плати једна фабрика шећера, а та фабрика шећера није то платила за лепе очи редактора него да то скупом наплати од овога народа и од ове државе. А да је то тако, господо, да не бих причао на парче, ја ћу вам показати документе.

Господо, ако новине почну да пишу нешто што се по вашој наредби не допада цензури или државном тужноцу; ако напишу и најневинију ствар, на пример ако напишу нешто о нашој Југословенској народној странци, њима се то не допушта. Забрањује се да личности ма шта смеју пренети из нашег листа „Борбе“. Чик да нам нађете ма и један број некога листа у земљи да је пренео нешто из наше „Борбе“. То, господо, значи да је од стране Владе и од стране власти забрањено да они ма шта могу из нашег листа прештампати. Ја то, господо, не говорим напамет, него су нам то казали редактори више листова. Ви, господо, сами знате и видите то, а чик хајде ма који из владине већине да изнесе ма што о »пацовској« афери у Београдској општини и да напише чланак о томе, па ће видети да ли ће то бити пуштено на јавност. Господо, видели сте да у извештајима листова нема ни једне речи о томе, јер цензура забрањује да се те ствари штампају. То је противно државним интересима каже она, „и не сме да се то пише“. А какви су интереси државни ангажовани ту, кад је дата свечана изјава министрова да ће наредити ислеђење најбољим путем и чим се оно заврши да ће кривци бити дати под суд. Па питам вас, господо, ко је отишао под истрагу и под суд? Нико. Ако би неко покушао о овоме и да пише, цензура би то одмах избрисала. Мени је бар то увек брисала и о томе могу да вам пружим и доказе.

Ево, да вам ради илустрације прочитам неколико пасуса због којих је решењем државног тужноштва у Нишу забрањено у »Нишком новом листу« ових неколико пасуса, донети са збора Југословенске народне странке. Ти пасуси гласе: »Својом мушком речју, млади и одважни политичари, продрмали су заплашену политичку свест присутног народа, пробудивши у њему живу наду и веру, да још није све пропало, да се још много што шта даде поправити и довести у ред. И ту истину смо чули од њих јасно и она је морала забринути свако патриотско срце.

Та излагања народ је напросто гутао у напрегнутој пажњи, осетивши истину при томе и тешку стварност, која је тако дуго и вешто прикривена и коју му до данас нико није смео онако отворено рећи.

Ми не смемо — рекоше ови млади борци на крају — дирати у Краља, Државу и народно јединство, а све друго смемо и морамо критиковати и осудити, кад не ваља. Немоћни смо у Народној скупштини и не можемо се у њој борити противу оних, који су криви за ово стање, у коме је народна воља скучена, где је на сваком кораку политичка

свест и слобода тешко притиснута; — али се зато можемо и хоћемо противу њих борити ван Скупштине у — народу«. Кад кажете да желите доказе, ево вам један случај. Господо, кад ви имате овакав Закон о штампи, кад имате § 110 који сте ланске године онако лако благословили, а по коме чиновник може да одлети из службе по шефу министровом за 24 сата и без икаквог објашњења, онда можете да замислите, каква се корупција развила у јавној администрацији и у јавном раду. И, господо, кад не би било ништа друго у нашој земљи него само ове две ствари, ми би морали да се бунимо. Не треба ту, господо, ништа понављати, него треба знати ово: у свакој земљи где постоји права и здрава штампа било је само напретка и било је више морала, те су људи који се баве јавним радом, увек пазили шта ће да ураде.

Господо, ако пређемо на даље одредбе и даљни рад који ви водите и руководите, ви са вашом Владом, онда ћемо видети и то, како ви утврђујете своју политичку позицију. Један од првих темеља оваквог политичког рада су општине и општински избори. Ви сте се хвалили, а ја мислим да ниједан човек који би мућнуо главом, не би се тиме хвалио, као што сте се ви хвалили резултатом општинских избора. Ја бих хтео и желео да видим човека, који ће вам веровати да неко игде на свету може добити 99% на изборима. Ви сте прво казали да сте добили 92%, па онда 93%, па сте се поправили на 96 и на крају сте поћели на 99 и по. А то вам иде овако, господо: код вас је унапред спремљено све то статистички колико која општина мора имати гласова и ко мора бити изабран. И народ је морао давати очајнички отпор, па често пута и силом и често пута и бајонетом су људи гоњени. (Чује се: Није то баш тако). И ви сте се, господо, хвалили таквим резултатима општинских избора. Ја бар, може бити да имам други начин мишљења, ја то не бих ником саопштио, сакривао би то у 9 јама, да сам толико добио, да сам добио тих 99%, што значи само то, да ничега другог до полицијских наређења и решења није било. Никакав други доказ није могао бити, а сем тога је, господо, познато да су ти извештаји фалсификовани као и многе друге ствари. (Жагор и протести код већине). Ја сам навео пример овде приликом расправе о корупцији, како сте вршили изборе у Банатском Брестовцу, где сам навео имена и решење Среског суда па и Управног суда, а сад ћу вам навести један други пример из Баната, из кога ћете видети очито да нико не може да се кандидује сем случаја ако то препоручи и жели посланик у договору са среским начелником. Па шта ће вам бољи пример него онај када нам је овде г. Никола Никић сам изјавио, да се за неколико општина, где је био само по један његов кандидат без противкандидата и где је за тога кандидата гласало на једном месту 50 а на другом месту 60, појавио званичан извештај, да је на једном месту гласало 900 а на другом месту 600. Е па шта ћете више, господо. Па упитајте даље и поразговарајте се са људима који су у вези и додиру са људима у земљи и иностранству, па ћете видети каквог су они мишљења о тим вашим званичним извештајима. Господо, није само да су судови код тих решења општинских избора тако радили, него је и Управни суд та решења доносио исто тако не на основу закона, него како је морао; ја ћу вам о томе изнети

један докуменат, а ви и сами знате да Управни судови код нас у земљи по разним банским управама доносе разна решења. Такав је случај био поводом хапшења и интернирања од стране банске управе у Љубљни др. Огризека, бившег народног посланика, врло виђеног човека и сарадника др. Корощца.

Управни суд доноси једно решење по коме каже, да Банска управа није поступила по закону и да би према томе требало да г. др. Огризек буде ослобођен. Он је међутим кажњен полицијски са 20 дана као неки адраповац, а одатле је интерниран у Босну, у Коњиц, а сад се налази у Кисељаку код Сарајева. (Један глас: На фином месту у бањи!). Али о своме цепу и о својој кожи. Господо, тај је човек тамо годину дана, а онај суд, који је казао да је Банска управа неправилно радила, — одмах је послато решење Државном савету и тај Државни савет, који обично доста дуго спава, од једанпут се пробудио, он није чекао ни 15 дана, које мора по закону да чека да би одговорила друга страна, него је то решило већ петог или шестог дана, и решио је тако, да је поништио решење Управног суда, — а Управни суд, када је дошло решење Државног савета, већ је био у пензији. Зашто, господо?! Зато што се по своме налазу и савести тако изјаснио.

Да ли је то, господо, самосталност судска? Може ли народ да иде пред суд, па да се нада у њега, када у овако једној крупној ствари, тако крупном питању, ви и ова Влада не женирате се да потерате цео суд да се на овако брз и експресан начин поступа?! Како ли ће ово утицати на сиротињу, како ли ће она, још поред оваквих судских такса да иде у суд и да од тога суда тражи правду?!

Господо, мени је један странац, један Енглез, казао нешто о суду, а код Енглеза суд је суд. То је установа код Енглеза пред којом сваки на свету скида капу. Нема вишег достојанства у Енглеској него бити судија. И, господо, мени је један Енглез казао: Господине, ваша је срећа, — у данашњем моменту посматран, — састав вашег суда, који је личан, да немате сталност судску, јер када би овакви судови постали стални, ви бисте изгубили темеље морала у народу и права у народу од сада за 30 година. (Жагор и протести код већине).

Потпретседник др. Коста Поповић: Господине посланиче, уздржите се од цитирања. Немојте вређати суд.

Др. Никола Кешељевић (наставља): Зар су Енглези . . . (Жагор. — Један глас у центру: Зашто тражите судску сталност?). Тражимо судску сталност јер без тога нема правде. Јесте, ја вам износим мишљење једног културног човека. (Жагор у центру.). Немојте, господо адвокати, ја видим да ви протестујете, немојте да прећем да говорим поново о ономе о чему сам већ говорио, адвокатима. Јер, видите, како је код нас јуриспруденција ниско пала. Немојте ми упадати у реч, јер о томе се већ говорило, а тиме ћете ме натерати да вам кажем још и много горе ствари.

Господо, ви знате да свуда у администрацији, па и код нас, требало би да је чиновник прави господин, требало би да буде стварно господин, онај који је свестан своје дужности, који за њу има спрему, да ту дужност врши у корист народа и свесно и поштено и да народу, у колико је исписменији и сиромашнији излази у сусрет што више. Го-

сподо, кажите ви мени, да ли је то код нас тако и да ли наше чиновништва поступа тако према народу у једном великом броју? Господо, ви знате да сиромаш и мали човек данас нема смелости да иде код чиновника, а сами сте износили примере, а читате исто тако у новинама свакодневно како наше чиновништво све више посрће у вршењу својих функција, како морално све више пада, почео је чак један велики проценат да се бави проневерима, свакодневно је све већи и већи број оваквих преступа, то је просто постала једна епидемија, тако да нема ни једнога дана да у новинама не читате да се извршила тамо нека проневера.

И кд још уз то знате, да у овом нашем буџету има једна страшна ствар, да пензије и државна администрација коштају 6 милијарди динара а цела наша привреда 4 и по милијарде динара — ми смо пољопривредна земља, — онда можете мислити како ћемо ми лепо просперирати кад је оваква релација између администрације и привреде. Треба узети честито и исправно чиновништво. Ту треба добро pazити шта се ради, чиновници треба да буду награђени још боље, јер је и сам господин Министар признао, да ово чиновништво данас добија један минимум и да се више одузимати и на ниже ниво не може, — то сваки објективан човек мора признати, — али има други начин, а то је да се изврши редукција и да не буде више тако да неваљало чиновништво узимате ако само припада вашој партији, него их треба бацити напоље. Недајте такви-ма пензије, него их баците у бајбокану и онда ће чиновништво бити онакво како је потребно и држави и народу, оно ће се предати раду, јер ће видети своју безбедност догод буде радило исправно и поштено, видеће да их нико неће дирати. Али ви, господо, нећете то да радите и разумљиво је да су расходи све већи и већи и да су дошли до 7 милијарди и да је свако данас, ја мислим свестан, да наша земља, привреда и финансије то не могу даље подносити. Овде нам је навео професор г. Ђирић како стоји привреда код земљорадника, а ви сами видите какве су прилике код других и ако нећете да скидате од те беде која износи 4 и по милијарде, онда нема одакле да се скида него са буџета администрације. Ви сте видели како се у Финансијском одбору трчала не касачка трка него каријер најбољих пунокрвних грла. Шта је тамо избрисано? Ништа. Преко целог буџета отпевано је једно велико амин и ништа више. Ви се сећате, господо, како је било у почетку, кад се је претресало о 511 милиона нових пореза, како је овде једног дана било изгласано са 16 против 12 гласова, да се одбија један од параграфа који су тамо били. Па шта је било? Новине које су то донеле конфисковане су, а оне које су хтеле да донесу забрањене су, па је настало поновно гласање и после некакавог благослова који сте ви из већине добили, ви сте покорно савили главе и изгласали. (Један глас: Постигнут је споразум!). Какав споразум, зар на рачун оних који ће да плате. Ако је споразум, зашто није до њега дошло првог дана? Значи добили сте компензацију да на то пристанете (*Душан Живојиновић:* То су измишљања!).

Господо, ми смо овде доста дуго говорили о афери по аграру у Сарајеву, да се не враћам на то, ми смо доста о томе расправљали, али ви сте једногласно изгласали да се ово остави и друге афере не дирају, сачувај Боже дирати у то, јер ко зна шта

би могло да буде. Могли сте одобрити резолуцију да се по тој крупној афери мало завири и да се одреди један анкетни одбор у Скупштини. Па, госпо-до, зашто сте се бојали? Ви сте тако огромна већина какву ни један Парламенат нема, па и у том одбору била би ваша већина. Зашто нисте на то пристали? То су крупне ствари, али треба знати да бисмо ми неколико великих лупежа треснули по глави како треба, онда би се они мањи мишеви скрили у рупе и ради примера требали сте да пристањете да пет шест лопука пошаљемо на робију. Ви бисте видели како би то све било врло брзо и врло лако.

Господо, да вам кажем како то иде у томе аргументу. Ви сте га донели, постоји Закон о заштити земљорадника, а ево судског решења како се земљорадницима продаје земља. Ово су оригинална докумената. То је по вашем Закону, јер кад сам говорио о томе и казао да један од адвоката у северној Бачкој решава те ствари како хоће, ви сте тражили документа и ово је о томе докуменат, како се земљораднику продаје земља по његовом захтеву. Ви сами видите да су ово званична документа, и ако се по Закону о заштити земљорадника земља не може продати. Ево дражбе, ево пресуде, ево плејнидбеног записника, да му се земља продаје. До дан данас нису наши судови успели да имају заједничко мишљење по тој ствари и где ви имате утицајне људе тамо се земља продаје, а где немате тамо се не продаје. (Показује извесна документа).

Ево другог документа и по њему сам навео цифре и да вам кажем како се поступа по закону. Овде се каже да је вођена истрага и наводи се да је тај адвокат био старалац једне масе и да је као старалац масе у току 1927. године учинио 188 путовања, а у другој години 126 путовања. Он је подносио лажне потврде, јер је у договору са својим шофером подносио те лажне потврде, да је у 1927. години имао 188 путовања, а у другој 126. И ако се обично за тај пут узима по 100 динара, он је наплаћивао 300 до 400 динара и онда се каже да је Лудајић Милош, као старалац масе на дражбине кретнина убрзао 1,972.000 динара а није поднео доказе о пласману новца и он је био принуђен да врати 870 хиљада динара, а остало још није вратио и није пружио доказе. Он је тужен суду и суд то задржава јер је то велика патарица Ј. Р. С. Д.

Потпретседник др. Коста Поповић: Господине Кешељевићу, нема никакве везе Ваш говор са буџетом. Ви нападате решења суда, а против решења суда има правног лека, а овде се не може да контролише да ли је тачно то што наводите или није.

Др. Никола Кешељевић (наставља): Има везе, господине потпретседниче, ја сам народни посланик и имам право да контролишем, а ако ви тако мислите, онда задржите то за себе.

Овде је говорило 125 посланика и поднели су интерпелацију о злоупотребама у шумама у Босни и сви ти људи толико трпе и чекају. Појавиле су се компаније које купују шуме по Црној Гори по 2 динара кубни метар. Можете мислити како се то продаје кад они успевају по те паре да купују кубни метар шуме. Кад ви знате, да је о тим шумама писано у јавности, да је то изазвало одговор г. Министра шума, да он није ништа могао томе, а код нас у Црној Гори једино што је остало да људи живе, то су те шуме. Држава није ни прстом мрду-

нула да те шуме, које су племенска својина и које могу спасти те покрајине и читаве крајеве наше државе, није држава ни прстом мрдула да се те шуме заштите, да се оне голети пошуме, и да буду извор прихода за целокупно то становништво. Него, кад се обратило за помоћ, кад су пробали да нешто ураде са тим шумама, онда су наилазили на препреке баш код оних, који су требали да им укажу помоћ. Недавно је пала пресуда о једној страниј фирми о експлоатацији једне шуме која је продана у моме родном крају и дата на експлоатацију једном страном друштву. Та фирма је довела неког стручњака, јер за ту страну фирму није било стручњака међу нашим људима. Тај стручњак био је поткупљен, јер је проценио толику и толику вредност за ту шуму и племе је добило и аванс. Та страна фирма имала је по томе закљученом уговору да подигне тај и тај пут, да ради тако и тако, и да запосли наше раднике. Та фирма дала је као што рекох милион и по динара предујма, али кад су видели, да им се посао не рентира, онда су поднели тужбу суду, и суд је, и ако је већ фирма ликвидирала и отишла, донео одлуку, да мора племе да плати и врати натраг милион и по динара датог му предујма. Ту, господо, мора човеку павет да стане. Тој страниј фирми и ако је није нико нате-рао да оде и плати онолики предујам, и која није испунила уговор... (др. Вјекослав Милетић: То није истина! Ви у целом свом говору нападате судије као да нема поштеност судије у нашој земљи.) То су факта, која изволите контролисати, те према томе то није клевета кад ја износим пред вас оригинална документа и пресуде.

Господо, када је већ реч о тим предузећима па била она наша домаћа или страна, ако су само крупна и капиталистичка, па виде да им се ништа не може, они онда стално налазе пута и начина да избегавају своје обавезе, и да наносе штету нама домаћима. Они мимо тога што не би смели, да се картелишу, јер је картелисање забрањено, ипак се картелишу и постоје картели код свију тих предузећа, који упропашћују наш народ. Овде је пре неког времена донесен један закон, да се на рачун произвођача цемента наплаћује хиљаду и по динара по вагону, и нико није био против тога јер су сви сматрали, да су они довољно заштићени, да зарађују добре паре и да раде без конкуренције. Али, госпо-до, док тај закон још није био ни промулгован, они су подigli цене за хиљаду и по динара, и кад је неко отишао и хтео да купи цемент у Беочину, он није био у стању да га тамо купи, јер је био скуп, а кад је отишао у Далмацију и тамо га није могао да купи по тој цени, јер су се они одмах картелисали, па су чак поделили и територију и рекли ономе: идите тамо и тамо па купите цемент. Наредује се привредницима пошто морају да купују. А шта се предузело да се тим пљачкашима стане на пут. Ми смо о томе говорили неколико пута и о томе се једино мора говорити.

Ви знате како је зло учинила код нас фирма »Бата«. Ви сте сами читали у новинама да је та фирма »Бата« овде у Београду, само у једној јединој филијали, у оној код Лондона, па зарула за један дан 875.000 динара. И та фирма има своје мање филијале по целој земљи, готово у сваком већем месту, вароши или селу и због тога видите на другој страни да десетине хиљада наших занат-

лија обућара остаје без зараде, без посла, без коре хлеба и видите да су стотине хиљада њихових жена и деце остали без хлеба све у славу г. Бате. И тај г. Бата учинио је сада једну нову ствар. Он сада има концесију за фабрику кожа. Та фирма купује код нас коже, управо дере нашу кожу и шаље је у иностранство, а нама зато доноси гуму. Уместо да та фирма ту кожу, коју у нашој земљи добија и узима, прерађује овде код нас, та фирма ту кожу извози и довози нам гуму коју фирма наплаћује колико хоће.

Потпретседник др. Коста Поповић: Господине посланике, ваше је време протекло, говорили сте тачно један сат. Изволите завршити свој говор, иначе ћу бити принуђен да вам одузмем реч.

Др. Никола Кешељевић (наставља): Господо, као што видите, ја овде говорим један сат и хоће да ми се одузме реч. Кад узмете, господо, и погледате ситуацију у земљи са севера на југ и прочитајте колико је банака до сада пало под стечај, кад узмете опијумску феру у Скопљу, кад слушате свакога дана да је пала час ова час она банка, а с друге стране кад видите да се све даље оснивају нове филијале фирме Бата, онда долазимо до уверења да је ситуација тешка и да изгледа као да су добре само оне банке које све више упропашћују народ. И никога зато није ни глава заболела. А шта раде наше банке? Ево једна ствар која је јако пала у очи. Ви сте читали ту скоро да је цео управни одбор Народне банке поднео оставку. Читали сте и један комунике у коме се каже да је тај управни одбор оставку поднео из разлога што се је желело да акционари изаберу бољи управни одбор, који би боље вршио банчине послове него досадашњи. И кад то упоредите са саопштењима банчинога биланса, у коме као да је све у реду и као да све цвета, онда тек видите да ни тамо није све у реду. Народна банка издаје један такав комунике, а међутим у интересу је нашега новца и нашег кредита да таква једна ствар не изађе у комуникеу. Међутим, комунике је оштампан скоро у свима новинама. Да не говорим даље, на пример о Аграрној банци, шта примају њихови шефови и директори и њихови чиновници, како они деле тантијеме и т. д. Да не говорим о Поштанској штедоници која држи обвезнице ратне штете све до 1 јануара само да би биланс изгледао бољи па се тек онда те обвезнице издају. Затим кад узмете и државно добро »Беле« и то да је директор »Беле« смењен — само не видим да је тамо извршено потребно ислеђење, јер не верујем да је директор тек онако смењен, него постоји оптужница и постоје написи које цензура није забранила — кад узмете у обзир и то да је тај директор поред свега тога инак седео годину и по дана као управник »Беле« и да га још ни глава није заболела, онда ја не знам шта бих имао на све то да вам кажем. Зашто ви те ствари не претресате?! Зашто та господа нису са оне стране катанца, као и многа њихова браћа који пљачкају и чине зла. Зар на крају не би било боље да се то добро »Беле« насели са онима, који су без земље, а у нашој земљи има таквих много, па да се створи тврђава од националних елемената; људи који ће на том »Белеу« живети и државу бранити, место да та господа пљачкају »Беле« и државна добра.

Потпретседник др. Коста Поповић: Господине Кешељевићу, понављам, протекло је ваше време и молим вас завршите ваш говор, иначе ћу бити прину-

ђен да вам одузмем реч.

Др. Никола Кешељевић (наставља): Сада ћу да завршим. Кад ви узмете да је говорено овде о јавним радовима и да је бивши претседник владе г. др. Милан Српкић после сарајевског збора изјавио да је влада осигурала и има милијарду и шест стотина милиона динара за јавне радове, и кад сте ви клицали: »Осана, осана!« — Др. Милан Српкић изјавио је да ће то све дати на јавне радове да се привреда подигне, — шта је било са тих милијарду и шест стотина милиона динара? Нашта је то утрошено?

Потпретседник др. Коста Поповић: Господине Кешељевићу, последњи пут вас опомињем да завршите свој говор јер ћу вам иначе одузети реч.

Др. Никола Кешељевић (наставља): Ја ћу да завршим кад сам принуђен, а имао сам још много да кажем, али ћу се користити код појединих буџета да кажем и оно што нисам могао сада. Али, господо, кад се ти јавни радови у Црној Гори и у тим крајевима врше од такса које се узимају од бензина да се тамо побољша саобраћај, па када се мисли да се у Приморској бановини узимају таксе на вино, па да се одатле створе фондови за јавне радове не знам како то да назовем, то није фантазија, то је или једна немогућа ствар или намерно упропашћивање тих крајева и спречавање свега онога што би тамо оживело привреду. Господо, не ради се ни о чему другом, него о томе, да сте ви сви заједно из већине неизлечиви, јер то је ваш систем, од којег се ви нећете одрећи, јер друкчије не можете и када би хтели не умете јер вам до тога није стало. Све дотле док не буде смена генерација и не дођу на ваше место нови људи нашој земљи нема спаса.

Потпретседник др. Коста Поповић: Господине Кешељевићу, одузимавам вам реч, ваше је време протекло.

Има реч г. др. Милосав Стојадиновић:

Др. Милослав Стојадиновић: Господо народни посланици, ја сам, искрено говорећи, са ретком пажњом слушао предговорника г. др. Николу Кешељевића, и моје интересовање то смем с правом рећи, није било мање него што је и ваше. Ми смо такође с правом очекивали да чујемо начелно и систематско излагање оних који нам стално чине приговоре као реакционарима, као људима који не умеју државом да управљају, на послетку као људима који не умеју да среде привредне, социјалне и културне односе него се задовољавају простим задржавањем политичке владавине овог облика. Ми смо очекивали да ћемо, после овако крупних замерки, које ја у име свију нас убацујем истом отвореношћу и без страха, као и после читавог низа приговора да ће се са те стране на супрот свега онога што карактерише овај режим, јавности сервирати један други систем, у чија би премислухства веровала не само та господа која траже лаке политичке ефекте него да ће успети, да и цео наш народ увере у преимућства свога система за који се они тако ватрено залажу па у томе смислу ових дана објавили су и свој програм.

Господо, кад се дижу овако тешке оптужбе од стране опозиције, онда ми с правом тражимо, а с нама и целокупна јавност, да се једном на супрот онемо што не ваља, истакне један други и бољи ред ствари који би био и довољно основан и у складу са животним интересима наше земље.

На жалост од тога се бежи, јер би начелно расматрање политичких активности садашњице са читавим низом позитивних мера које им следе, одвело и нехотично признању наших вредности. И поред непристрасне оценое свега онога, што је г. др. Кешелевић рекао као идеолошки претставник своје групе и први секретар странке, и поред наше до максимума напрегнуте добре воље и пажње, ја, право да вам кажем, осим онога филмског приказивања читавог низа свакојакних догађаја, који иначе у сваком великом организму могу да се дешавају, а који скоро не значе ништа тамо где се бије битка за остварење великих, конструктивних програма, нисам нашао ничега, што би смишљено, програмски, на супрот режиму, који се критикује могло да истакне као нов систем друштвеног поретка. Искрено говорећи ја то жалим, јер бих волео битку на овом терену где се одигравају одређени системи рада и стремљења, желео бих пољемнику са противником, који улаже и много идејности и начелности, јер би само из пољемике те врсте могла да се чине здрава упоређења супротних система и стања, а поред тога такви разговори били би и далеко интересантнији. Зато сам се и јавио после предговорника и то не да једнострано пољемисем против њега колико да истакнем начелно погрешне правде група чија је критика лишена здраве основе: — Ако бих хтео да оповргнем појединца његова гледишта, онда бих морао, исто тако, филмски, да ређам све оне догађаје па и најбезначајније који се нижу у дуги ланац, готово филмског приказивања ствари, и тако бих, само критикујући њега, довео и себе у опасност, да се и сам не изгубим у ситним појединостима, које, рекао бих, никакве везе немају са стварном организацијом друштва и државе.

Господо народни посланици, ми преживљујемо време једне веома озбиљне привредне кризе, која је код нас резултат оних општих недаћа тесно везаних за судбину осталог света. Редуцирати кризу, као да је она продукт само наше неумешности, наше неспособности и тесноградности било би у најмању руку више, но погрешно. Ми знамо да се и други народи, мање више, налазе у истим или готово већим тешкоћама, и да су сви народи постали браћа у невољи, која данас није мимоишла ни најбогатије државе света. Редуцирати кризу на нешто специфично наше било би ружно и нетачно у исто време, из чега не сме следовати закључак о излишности борбе против кризе у пуном складу са нашим приликама и потребама.

У периоду економског просперитета, у периоду готово све до рата, кад су народи имали релативно доста хлеба и стабилнијих услова за живот и рад, демократија тога доба са политичким режимима који су били њоме условљени, могла је да се губи у једном, рекао бих, добрим делом лако вербализму, и да у читавом низу политичких активности лиши себе здраве економске и социјалне подлоге. Не велам да је политика била луксуз у то време, али је могла да дозволи себи спорт празног реторисања и да ипак не доведе у опасност поредак, чије држање тражи данас брзе и смишљене напоре, нарочито на економском пољу.

Господо, карактеристика овога периода после рата изражава се у једној несумњивој тежњи, не само код нас него и код свих народа света, да се престане са ранијом једностраном политичком

активношћу, а да се седиште парламентарне и политичке борбе пренесе на расправљање здравих економских, културних и социјалних проблема као главних у домену народног живота. Нова оријентација овога периода после рата исцрпљује се у тим стварним и стваралачким тежњама. Ако бисмо подвргли непристрасној анализи ту послератну политику свих народа ми бисмо видели да се она у својим главним линијама своди на задовољавање ових великих потреба, на остваривање великих привредних, социјалних и културних задатака. Народи после рата немају више ни времена, ни средстава ни расположења за ранијом штуром и празном политичком акцијом, а то је она која занемарује ове главне задатке народног живота. Господо, ми знамо из политичке историје да се такав начин вођења политичке борбе, апстрахујући оне које су имале за циљ јасне конструктивне циљеве, могао замислити само у ономе времену када су друштвене класе и групе могле себи да дозволе и један такав луксуз, али у данашњем немирном времену када је свет у жиљавом покрету рада и борбе нико нема могућности нити тежи да се одваја од оних основних социјалних и економских проблема, који су свакодневно на дневном реду и намећу се неодољивом нужношћу развитка. Слушајући господу предговорнике из опозиционих група у мени се и нехотично будио утисак да имамо посла са стварима и политичким вербализмом, који припадају далекој прошлости, али што не пасује за садашњост која тражи брзе и снажне реформе. То је, господо, политика упадљиве романтике политичке која се могла правдати 70-тих година прошлог столећа, али којој ни у ком случају данас нема места. Читав низ ситних прекора са истицањем разноврсних неправилности које се свагда везују за сваки режим и за сваки државни организам и без чега ни једна друштвена заједница не може да се замисли, ето на то се своди смисао политике наше опозиције. Ми, господо, не можемо и не смемо говорити о једномо режиму занемарујући све велике тековине његове и извлачећи из њега само оно што нам се у појединим детаљима чини да је рђаво, а што стварно није у природи, ни у систему, ни у тежњи тога режима, него се у облику негативних појава манифестује мимо његове воље. Ништа погрешније и штетније по народну целину није него кад једна странка целокупну своју делатност сведе само на безобзирно и стално истицање неких негативних изражаја режима, који иначе има сва пренумерисана. Правдати ситним па и измишљеним грешкама других рад и постојање своје сопствене странке а немати уз то никакве реалне и здраве подлоге рада, значи вршити један некористан посао. Ми знамо оно етичко правило, да у моралном погледу човек не добија ништа истицући недостатке других ако упоредо с тим и сам не тежи да себе морално препороди. Ми знамо да нико не увеличава своје благостање ако, иначе не привређујући сам ништа, говори против благостања других. Сопствене вредности личу из сопственог рада и преимућства било моралних, политичких, културних или других. Ни једна политичка странка не може у почетку своје формације да лиши себе своје здраве идеологије и да сву своју идејност и све јавне тежње заснује на погрешкама владајућих странака, које раде, стварају па самим тим могу и да погреше да

би се, свесне својих недостатака, боље снашле у новим оријентацијама. Од тога се не живи, од празне и непачелне критике. И, господо, у низу узрока који објашњавају ако хоћете једну странпутицу политичкога живота не само код нас, него и код осталих народа, ми откривамо ове у покушајима појединих странака које су се бориле и боре противу појединих влада и заснивају своје политичке концепције не на томе да истакну своје одређене погледе на здраву организацију народног живота, него на простом чепркању и указивању на погрешке владајућих странака. На такав начин може се постићи све друго само се не може доћи ни до каквих позитивних резултата. И група којој припада г. др. Кешељевић, кога сам иначе веома пажљиво слушао као и његове другове, читаву своју идеологију заснива само и искључиво на томе чепркању, на истраживању разних недаћа које су највећим делом у природи општих поремећаја изазваних кризом, као и на критици свега онога што данашњи режим још није стигао да оствари бавећи се још увек оним главним. Чак и ако је неко од државних функционера сео у аутомобил, или ако је неко од чиновника рђаво копирао акта, све се то искоришћава уз пуно игнорисање позитивне стране режима, да би се из тога извео закључак о тобожњем реакционарству и неспособности владајућег режима као и његова неспособност у вођењу јавних послова. А ја вам кажем, господо, да у данашње доба тешке економске и финансијске кризе, у добу великих недаћа које народ подноси и када се и влада и парламент боре да омогуће боље услове за живот народа, и, што је несумњиво, када на томе путу здравих националних потхвата бележе тако видне успехе, једна странка која има претензија на будућност не може и не сме да испољава такве циљеве и такве методе борбе. Моје није да опозицију учин како треба да ради — како буде радила тако ће и проћи — али ова и овако њена борба штуре критике, безидејна и лишена одређених система у основним привредним, социјалним и другим питањима не може да аспирира на вођство у народу.

Г. др. Кешељевић у одсуство савремених програма одређује једну нову функцију жандармима наше земље, који су како он вели, зато ту да спречавају масе народа које врве њему и његовој странци. (Смех). Ја нисам знао да жандарми ту функцију врше. Можда је ствар измишљена да би се посредно нагласио велики прилив масе. Па кад се то хоће онда бих и сам, из оправданих разлога, пустио жандарме да делају и на тој страни баш у интересу масе народа. Финансијски ефекат био би по све сношљив јер мислим да не би много требало жандарма да спрече масе које иду за г. Кешељевићем! Када је већ г. предговорник допустио себи мало шале као да жандарми спречавају ступање народних маса у његову странку и као да та равнодушност народа не резултира из факта недовољне начелности саме борбе коју води његова странка, онда сам и сам у праву да на ту шалу реагирам шалом, и ако ми до ње није стало у моменту када су на дневном реду овако озбиљна питања, као што је буџет. Ја верујем, да ће наш народ увек ићи за онима који пружају најјаче залоге за чување државе и јединства, који му гарантују једну здраву привредну, социјалну и опште конструктивну политику од које ће он, народ,

имати стварне користи, спокојство и благостање. Не живи се г. др. Метикошу од измишљених грешака оних који управљају, него од сопствене иницијативе и преимућства здравих система који се у ту сопствену иницијативу уноси, г. др. Кешељевић нам је онако филмски говорио о многим стварима, па је убацио и неспретну мисао, да ће за неколико година наша држава банкротирати. Господо, ако тако говори један истакнути члан и главни секретар своје странке, и тврди смело да ће за неколико година држава банкротирати, на послетку ако за такву страховиту чињеницу, коју истиче, непадовезује ништа друго па чак ни своје сопствено жаљење, онда је то једна појава која запрепашћује. Ја мислим и верујем да ћемо све учинити да наша држава не западне у банкротство, коме се предговорник, изгледа, не би противио ако би на томе могао заснивати успех своје странке. Ето видите какве све настрањене идеје рађа мржња против свога противника. Наша решеност да истрајемо у овом националном послу, наша воља и одређеност наше политике, наша љубав за општу ствар народа и смишљени методи рада и борбе гаранција су да нећемо банкротирати, него ћемо истрајати на томе путу и одвести народ тамо где он треба да оде, а то је у царство благостања, среће и слободе народа. (Бурно одобравање). Ја бих молио г. предговорника да и у своме сопственом интересу као и у интересу целине недостатак своје политичке идеологије не попуњава фразама о предстојећем нашем банкротству које се ничим не може правдати. И ако у другом табору он мора знати, да се ми у тим основним питањима опстанка државе и народа не можемо разликовати, а да та разлика може доћи само у гледању на ствари и мера за привредну, економску и социјалну санацију наше земље, што је уосталом допуштено и што и даје смисао постојању разних политичких група. Тврдње ове врсте, г. колега, не могу да се истичу, бар не лакоћом којом се одликује ваш говор данас. Ја бих после свега тога господо могао да зажалим ако наша штампа, коју г. Кешељевић изједначаје са пачарвом, неби могла у целости да објави његов говор ради популарисања идеја странке, коју репрезентује, уз то бих се лично постарао и умолио г. Претседника Краљевске владе да осујети жандарме у тобожњим покушајима спречавања народа који у масама иде г. Кешељевићу (Чује се: То је цинизам!)

Господо ја пристајем и волим да по ту цену будем и циник. У конструктивном смислу речи, цинизам није на одмет ако служи доброј ствари. Ја сам се оградио, јер сам последњи који волим да идем у област заједања и пецања. Ја нисам крив што господа из опозиције не успевају да повуку начелну разлику између нас и њих, него своју борбу заснивају на питањима више личног карактера. Проучавајући многе системе и политичке и социјалне колико је моја памет успела да их савлада, ја нисам нашао толико неначелности и безидејности у борби која нам се хоће на силу да наметне, као неки виши и савременији облик борбе од стране опозиције. Ја сам се надао, као и сви ви, да ће нас опозиција уверити у један бољи систем владавине, у једну бољу политику, али смо, на жалост, у тим надама остали разочарани. Мени је, да то поновим, јако жао што апсолутно ништа нисам могао наћи што би личило

на програмско излагање и што би давало гаранције за стварање бољег стања. (Др. Метикош: Разјасните оних 260.000 динара које сте примили за колонизацију једнога села). Господо, ми знамо из историје политичких покрета и великих друштвених покрета, (Милован Лазаревић: Спасавао је народ и читава села да не пропадну од поплаве) из историје хришћанства и историје света, да су сви велики покрети почињали са малим групама и да су те мале групе увек успеваале ако су им идеје биле здраве. Ја се питам, ако бисмо почели да из ближе загледамо и разчлањујемо битне елементе групе којој припада г. Кешељевић, шта би уопште од њих остало ако бисмо елиминисали сву неначелност и површност борбе. Ја не знам како би народне масе могле да се загреју за тај покрет који је политички сав у негацији свега, док идејно води порекло од нашег покрета, који је и пони као из нашег покрета и био тесно везан за њега, и који у своме програмском делу црпи снагу из њега. На супрот нашем покрету он не истиче ништа друго самостално. (Чује се: где ти је савест кад тако говориш?). Моја је савест у истицању читавог низа непобитних чињеница, да је овај ваш покрет поникао из нашег покрета и да насупрот идејама које смо ми дали, он ништа друго није успео да истакне. (Чује се: То је твоје убеђење). Тај и такав покрет, господо, не може никако аспирирати на вођство у народу, отуда и неће бити потребе да жандарми одструњују народ од тога покрета као што слободно сумњичи Владу г. Кешељевић. Успех тога покрета била би негација свих социолошких и политичких закона, који уопште важе. Ја сам, господо, рекао да тако ствари стоји ако се оне идеолошки посматрају. Ако тај покрет живи од истицања личних момената и тобожњих недостатака оних који управљају земљом, он се уз то допуњује још и вештим искоришћавањем читавог низа других спретно нађених момената, да би се и на тај начин популарисао повлачећи чудну, специфично њихову разлику између нас и њих тамо. Сви ми знамо да је иницијатива против ове велике и познате аграрне афере потекла од самог Претседника Владе г. Николе Узуновића, који је дао изјаву категоричку да ће корупција бити сузбијена на свима линијама, па и ова у колико се тиче аграра у Босни. Ви сте сви сведоци тога. Нема ниједнога међу нама који није осудио корупцију ове врсте, па и сваку другу корупцију која би се испојила у сличном правцу. Али, господо, они хоће да нас надвичу, као да је борба против корупције специјално њихова одлика, као да је то систем и преимућство само њиховог покрета, и да су они једини ти, а не и ми који противу корупције устајемо. Ја препоручујем у пријатељској форми г. Кешељевићу и чиним апел на њега и његове другове, да на овај овако неспретан начин не конструише разлику између нас и опозиције, најмање пак да покушавају заснивање свога политичког система и популарности на томе безумљу.

Јер, господо, треба да буде неко у истини избезумљен па да, и поред свих категоричких изјава наших против корупције, и поред свих не сумњивих тежњи које су у природи сваке странке која аспирира на вођство у народу и која треба и мора да гони коруптивне елементе, да се, и поред свега тога, чине покушаји да се дискредитује Југословенска национална странка као бра-

нилац корупције, докле би само опозиција могла да припише себи заслугу борбе за њено истребљење. Опозиција, ето, и ту открива своју негативну страну, своје слабости и недостатке. Господо, то је трећи моменат који сам сматрао за потребно да нагласим, а то исто важи и за читав низ приговора који нам се са ове стране упућују. Господо, ја сам сматрао за дужност да у почетку свога говора учиним ову напомену, реагирајући непосредно на излагање г. предговорника и поново жалећи дубоко што нисам могао да откријем ону идејност политичке активности, која би у најмању руку трбала да одликује младе покрете, који теже за вођством у народу и који се усуђују да један народни режим који има своју идеологију и своје одређене националне циљеве, који уз то бележе и своје тако видне успехе, подвргне оваквој једној празној критици. Кад се то чини са безобзирношћу која резултира из безидејности ствари, онда ми допустите да кажем, да је тај покрет већ у своме почетку осуђен на слабост и неуспехе — без обзира на све претње које долазе са његове стране. Тиме би се поставило уједино и питање: зашто се тај покрет уопште формирао, чему служи и какви су његови даљи циљеви? За моменат он се идеолошки исцрпљује у борби против корупције — као да су сви други покрети штетни и корумптивни — и у томе је тренутни смисао његових тежња, док његове трајне тежње одају бесмислицу неначелности.

Ја знам једнога политичкога првака, чије сам говоре пратио пажљиво раније у Парламенту, а чији се смисао излагања углавном сводно на то: зашто се један полицијски писар премешта из Крагујевца у Ваљево или обратно. Готово главни део његових говора и борбе био је посвећен овим ситним и сличним питањима. И ово што сада ради опозиција личи ми на непродуктивне говоре неких бивших политичара, који никако не стигоше да исто интересовање поклоне привредним питањима.

И док се ми свим силама трудимо да корупцију искоренимо као једно зло, као и да у те сврхе прибегнемо и даљим законским мерама, дотле се, ето, опозиција на силу хоће да наметне као једини носилац те борбе и чини неспретне покушаје стварања разлике политичких група на томе питању. (Др. Метикош упада). Ја сам, господине докторе, замерио једноме колеги који је имао обичај да, одговарајући народним посланицима, додацује: Ви ту ствар не разумете. Ја сам, господо, од оних људи који свачије мишљење поштује и цени. Али има једна ствар овде која ме и нехотично гони да и сам сличан прекор путем опозиције. Ви не можете на силу да конструишете ни поменућу разлику ни одговорност нас већине тамо где најсавесније вршимо своју дужност и где смо ми ти који се свим силама залажемо за један бољи и здравији поредак. Ми имамо над вама идејну надмоћност у целокупном бићу нашег јавног деловања, у стваралачком раду и стварној измени стања на боље. Отуда ми пред вама нећемо и не можемо бити у дефанзиви него смо увек у офанзиви. Ми не остајемо иза догађаја него смо увек испред догађаја. Ми се боримо и успевамо, да велике стваралачке иницијативе остану у нашим рукама, а радоваћемо се ако их и сами будете имали, не заборављајући

никада да би вас такав позитиван рад и нехотично опет вратио у наше редове. Ви сте убацили и један нов захтев на који желим да реагирам, а наиме понављате: дајте нам закон против корупције. Господо, ја и то питање убацујем истом отвореношћу и са истицањем главних узрока зла, које у мањој или већој мери чини бригу свих других народа. Јер, поремећене прилике после рата изазивају поремећаје и на овој страни. Само се зло не лечи једино параграфима, ма колико ови иначе били нужни, него општим побољшањем прилика, а пре свега здравим привредним односима. Ми знамо да се н. пр. проституција као еминентно социјална појава везана у главном за беду и кризу привредну, не може да реши и сузбије путем стварања што већег броја законских регула, ма колико ове иначе биле потребне да би се држава у даном моменту и њима могла да послужу. То је ван сваке сумње тачно. Али једно остаје такође као тачно, г. др. Метикошу: Треба мењати природу друштвених односа, треба побољшати привредне и социјалне прилике до степена њихове јаче спољивости, треба осујетити стања у којима су друштвени односи поремећени, где се јавља проституција у већем обиму, затим криминалитет, па тако исто и корупција људи слабих и подложних утицају новца. То су све важни моменти који објашњавају, да се манифестују сличне нежељене појаве не само под нас него и код других народа, на свима странама света, и да се те појаве тако испољене, социјалне и опште, не лече само са неколико параграфа који би ушли у закон против сузбијања корупције него систематском поправком средине и човека. Наша странка, која иначе придаје сву важност законима ове врсте, иде у своме смишљеном стремљењу далеко даље од вас, јер доприноси општем сређивању прилика у земљи, довођењем реда и дисциплине, оно самим тим ради и на отклањању свих тих и других зала. Ако уопште има утакмице и на тој страни, ја сам први који би био за корениту измену свих односа из чијих поремећаја ничу услови за ма коју било нежељену појаву. Ви који сте вођи новог покрета, ви морате знати да се само са неколико параграфа не може лечити једна болесна појава, чији су узроци много дубљи. Отуда бисмо желели вашу ширу сарадњу с нама, а не сталне нападе, на послу опште консолидације прилика, чија су побољшања иначе видна у последње време. Господо, ако не селдујете нашем позиву, поред тога што се грешите о своју дужност и излажете опасности да и ту будете недоследни. (Алојзиј Павлич добацује). Господо, да се не би рђаво разумели, ја вам, ето, упућујем и тај апел. Видите, господине докторе Метикошу, и тај Ваш захтев, на коме би требала да базира идеологија нашег покрета, показује се као пристрасан и недовољно документован. Ви сте у неколико махова, са нарочитим патосом и прецењивањем своје идеологије истицали потребу доношења закона противу корупције, губећи из вида да ту нема ничега специфично нашег. Ови наши озбиљни напори, да се дође не само до буџетске равнотеже него у вези с тим и другим мерама и до социјалне, већа је гаранција, да се уклоне битни узроци, из којих ниче корупција, него сви приговори г. др. Метикоша и магловито наглашавање дужности и зада-

така којима недостаје здрава подлога. Решење економских, културних и социјалних проблема, опште подизање нашег народа, све то има посредно више да допринесе да се корупција сузбије, него што би се учинило, ако би се остало само код једностраног параграфског регламентисања живота. Ми оној основној тежњи за доношење закона против корупције додајемо и ове друге, главне, али, на жалост, опозицији недостаје смисао здраве сарадње са нама у томе правцу.

Не можете ви, господо, једном овако великом покрету, као што је наш југословенско национални, који за собом има огромну већину народа и у коме су груписани људи из свих ранијих партија, заслужни брци, носиоци националне идеологије, претставници појединих културних и других група, не можете ви о томе покрету тако великог обима и значаја да наметнете корупцију и намере које скрнавље наше светиње.

Господо, оптужбе те врсте са готово сатанским конструисањем разлике политичких група, где би једна тобож била за корупцију а друга против, не одају ни мало озбиљности нити су препорука за политички покрет који, тек што је стао на здраве ноге, себе самог осуђује на пропаст.

Ја вам кажем: на томе и на таквом раду битку нећете добити и нећете на томе ништа засновати. (Алојзије Павлич: Ми поштујемо министре, а фрамасони нека иду напоље!).

Потпретседник др. Коста Поповић: Господо, опомињем вас на ред.

Др. Милослав Стојадиновић (наставља): Господо, сад смо дошли до онога што је главно. Ако бисте ви, драги господине Алојз, на супрот нашим основним тежњама, политичким и националним, нашој вери у будућност Југословена и решености да се за њу залажемо, које су тежње јасне као Бог и одређене као закони у природи истакли друге основне и боље линије националног опредељивања, ми бисмо са пуно непристрасности признали и сва предимства нашег покрета. Али ми морамо да устанемо против нашег гледишта и нашег гледања на живот нације и друштва све донде док се губите у вербализму, у политичкој романтици, и док ваша критика нема пред собом друге више циљеве, јасне и државотворне у позитивном смислу речи. (Алојз Павлич добацује). Из добацавања г. Алојза Павлича ја чујем да је и он на нашој главној линији. Мени је мило ако је он изазван од мене и мојих примедба дао израза мишљењу које га приближује нама. Као искрен и поштен јаван радник, мислим, да није ни могао поступити друкчије. У вези тога ја бих му добадио питање: зашто онда није са нама? Ми смо били заједно и треба да будемо заједно (Алојз Павлич добацује).

Потпретседник др. Коста Поповић: Господо, немојте упадати у реч.

Др. Милослав Стојадиновић (наставља): Господо, и ово је било потребно. Ова констатација је веома симпатична и веома корисна. Мени је мило да сам и то питање убадио, и да сам изазвао г. Павлича у овоме одговору, који је, без сумње, наговештај наше нове и ближе сарадње.

Др. Метикош рекао је у својој опширној речи још неке програмске ствари које заслужују да буду такође предмет пажње. Ја ћу покушати да, идући по њиховим неповезаним мислима, конструисам једну целину старајући се и ту да не напустим

оквир објективности. Г. др. Метикош вели дословно: дајући Влади овлашћење ви показујете да вам је мало стало до поштовања права законодавног тела. Видите, господо, ја бих молио да се нарочито уочи ово из програматског говора г. др. Метикоша. Ја сам нарочито подвукао ову фразу, да ми, дајући Влади овлашћења, показујемо да нам је врло мало стало до поштовања права законодавног тела. Господо, шта значи ово тврђење г. др. Метикоша којим он претендује на нарочиту стручност и начелност? Ради бољег илустровања прилика ја ћу навести случај једне од политички најслободнијих земаља као што је Америка. Господо, ми видимо у Америци, земљи најстарије демократије, земљи која је дала значајну политичку револуцију и слободу пре Француске, која је дала напредне самоуправне системе, и читав низ најнапреднијих политичких установа, да та Америка која грчевито чува своје политичке слободе, где би иначе најмањи поремећај на тој страни изазвао државни поремећај и сукобе великих размера, где се још од Вашингтона води строго рачуна не о томе да егzekтивна власт не напустила оквир сужених права на штету парламента, да је од пре кратког времена амерички конгрес дао готово неограничену власт претседнику г. Рузвелту да изврши привредно-финансијску санацију земље, коју је такође захватила криза. (Др. Метикош: Али тај је конгрес бирао народ!). Ја примам радо ту упадицу. Ето, господо, ми бисмо се споразумели веома лако ако бисте ви били доследни томе што говорите. Приговор, да је народ бирао конгрес, иде баш у прилог тези коју ми заступамо, јер народ је бирао конгрес слободно, тај народ који иначе живи у релативно бољим околностима, који је богат и прикупио је највећи део злата света (Др. Кешелевић: Какво злато! Тамо има 13 милиона незапослених!). Тај конгрес кога је амерички народ тако слободно бирао дао је толика права претседнику г. Рузвелту! Шта значи ово? То значи, господо, да су у друштвеним односима новијег периода друштвеног развића наступили тако велики поремећаји, да су та овлашћења била диктована стварном потребом, како би се што пре дошло до привредне и финансијске санације. (Др. Метикош нешто приговара). Господо, молим вас, кад је слободно бирани Парламент амерички дао овако широка овлашћења Рузвелту да изведе ове мере, да примени овај тако значајан експеримент за који су се везивале и наде али изражавала и страховања, онда је то најбољи знак да су ово изузетна овлашћења стварна, животна потреба народа. Ми још не знамо тачно последице тога експеримента, али он остаје значајан и буди велико интересовање, поред резерве нарочито тамо где се тежи да у потпуно другим приликама спроведу исте реформе и ако је њихово остварење, бар у овом обиму, везано само за Америку те и носи типично америчанско обележје. Господо, ово што је учињено у Америци, заиста је нешто специфично америчко. Америка се уз то грчевито држи злата и златних резерви, и баш ових дана предузете су мере којима се америчка држава јавља као сопственик свега злата са малим изузетком Федералне резервне банке. Држава узима све злато у своје руке са искључењем промета ранијих размера и облика. И не само то, она прибегава куповини злата на страни и спроводи даље реформе на овој страни. Отуда, услед те особености америч-

ког случаја и потреба резерве кад је реч о интегралној примени тога експеримента на живот других народа.

Ја нећу да улазим ближе у анализу тога експеримента, да се не би удаљио од главног предмета, а то је овлашћење које се даје Влади са приговорима који се код нас чине у томе правцу од стране г. др. Метикоша. Господо, цео амерички народ, после овлашћења које је добио г. Рузвелт и после читавог низа мера које је он донео, поздравио је свој Парламенат, који је Рузвелту дао та овлашћења. Господо, то чини, ето један слободан и велики народ Америка! А када ми дајемо слична овлашћења, онда се каже да се ми одричемо наших најсветијих права, и да срозавамо законодавно тело на најнижи степен! Ја се питам, господо, да ли је то одсуство познавања прилика или зла воља, јер је неразумљиво да се у два истоветна случаја примењују два разна критеријума, за оцену једне исте ствари, за оцену парламента тамо и овде, и док се тамо дају сва преимућства Парламенту који пружа овлашћења влади, у нашем истоветном случају то треба да значи деградацију на најнижи степен. Тешко је полемисати кад се тако јасне контрадикције и заблуде не могу да увиде. (Др. Метикош: Не можете сравњивати Србију са Енглеском нити Југославију са Америком). Ја сам се, видите старао да извучем бар нешто програмског из читавог низа дугих излагања др. Метикоша, шефа нове странке. Ако у томе нисам успео и ако се и на овом примеру показује празнина његових идеја, кривица је до њега самог.

Остаје још један типичан пример за који г. др. Метикош везује све своје наде у правцу финансијског оздрављења земље. Тако он тражи да се сав новац повуче из оптицаја ради штемптирања, и да се тако повучен једним добрим делом употреби за извођење јавних радова. Господо, било је таквих предлога и на другим странама, али мислим да г. Метикош не би требао да свој политичко-финансијски систем заснива на истицају једног оваквог захтева, најмање да инсистира на њему. У колико се тиче средства за јавне радове, ми ћемо их наћи на нормалнији начин, а један од тих је и сама Уредба о јавним радовима. Допуном те Уредбе, на коју је и Министарски савет већ пристао, употпуниће се њене одредбе, нарочито оне о стварању фондова који би се омогућили и за добијање већих зајмова на бази сигурних анuitета тих фондова из сталних прихода.

Кад се говори о буџету у начелној дискусији, онда је дозвољена и полемика, ово у толико пре јер има за циљ да политичке ствари, важне за остварење буџета, постави на њихово право место. Буџетска политика је таквог карактера да увек остаје тесно везана за ону општу политичку активност. Господо, ви ћете ми допустити да се у другом делу свога говора осврнем на сам буџет и неке моменте који би боље расветлили слику наших потхвата у правцу привредно-финансијског оздрављења.

Господо, неколико речи дакле о самом буџету као таквом. Буџет наше земље за предстојећу буџетску годину, т. ј. од 1 априла, показује знатно смањење у односу на максимални буџет, који је био 1930/31 године, па ако хоћете и на буџете ранијих година. Ми смо видели да са 10 милијарди 171 милиона динара не можемо задовољити све на-

ше велике потребе тако да можемо да сматрамо тај буџет као релативно мали. Г. Министар финансија дотакао се неколико интересантних примера, упоређујући наш буџет са буџетима других земаља, а ја бих га у томе допунио, у колико располажем истим цифрама. Господо, буџети појединих земаља износе у округлим цифрама и то: Француске 162½ милијарди, Италије 112 милијарди, Пољске 28 милијарде, Чехословачке 37, Аустрије 23 милијарде, Бугарске 4 милијарде, Југославије нешто преко 10, Румуније 15½ милијарде, Турске 7½ и Мађарске 13½ милијарде.

Господо, буџет је цифарски изражај потреба које се манифестују у организацији државе на једној страни и у многоструком апарату њеном чије се потребе морају да подмире. Министар финансија добио је, као и увек, готов организам, тако да је разумљива његова тежња, да по сваку цену избегне насразмеру у којој стоје приходи према расходима, као што је разумљива и борба његова да безусловно очува буџетску равнотежу. Приходи које ми добијемо заслужују нарочиту пажњу. То је капитал за себе, врло интересантан и по начину како се приходи добијају, као и по самом интересу које сви показујемо с обзиром на међусобно њихово упоређење. Код нас непосредни порези у односу према посредним порезима стоје у једној сразмери која истина не отступа много, и која је повољнија од појединих других европских земаља, али која није задовољавајућа. Отуда се и финансијска, односно пореска политика наше земље има да креће све више и више у правцу померања снага, у корист добијања што више прихода из групе непосредних пореза. Наш велики финансијер пок. др. Лаза Пачу, коме ми имамо да захвалимо не само за санацију наших финансија у своје време него и зато што смо добили и могућност наоружања Србије па самим тим и могућност успешног ратовања, каже да се и вредност политичких активности једног народа и његових институција цени према односу у коме стоје посредни порези према непосредним порезима, И као што је у то време умни др. Лаза Пачу истакао значај реформе у томе правцу тако и ми данас подвлачимо значај реформе и задовољавамо се наглашеним стојањем Владе да постепено и оствари. Ово је пре свега у интересу широких слојева народа. Та брига г. Министра финансија која се испољава и у тежњи ка јачој хармонији између посредних и непосредних пореза, и наша је брига. Из статистике упоређења види се да ипак не стојимо горе од неких других народа а нарочито не од наших суседа. Дозволите ми да вам у те сврхе изложим табелу са ближим подацима о томе.

	непоср. порези %	посредни %	остали приходи %
Француска	35,41	44,23	20,36
Италија	16,89	50,39	32,72
Пољска	19,04	55,—	25,96
Чехословачка	12,65	42,51	44,84
Аустрија	11,51	45,88	42,61
Бугарска	5,51	39,22	55,27
Југославија	17,32	47,09	35,59
Румунија	35,06	44,20	20,70
Турска	27,09	49,73	23,18
Мађарска	22,53	40,42	37,05

Као што видите и други народи па и напреднији од нас, показују сличне односе. Јача измена тога стања отежана је данас с обзиром на кризу, али она се ипак изводи у границама могућности. Ми верујемо, да ће финансијска политика ићи и у будуће у томе правцу, и да ће се тиме све више задовољавати интереси слабих слојева. Ово у толико пре, јер и ново законодавство наше земље већ показује изразиту тенденцију помагања слабих друштвених слојева. Ново пореско законодавство коме се чине толики приговори са читавим низом других закона и уредаба циља на то, да гони пореске дефрандате, да исправи очигледне неправде и да да могућност поступног растерећења пореског, које ће се моћи да постигне у толико лакше кад буџет буде уравнотежен и прилике се побољшају. Тада ће се и та реформа моћи спровести у јачој мери.

Господо, ми морамо да жалимо што је буџет наше земље овако мали. Неколико цифарских података о томе.

Год. 1927/8	11.474.570.000.—
Год. 1928/9	11.580.119.082.—
Год. 1929/30	12.464.474.912.—
Год. 1930/31	13.348.013.160.—
Год. 1931/32	12.485.438.367.—
Год. 1932/33	10.392.777.994.—
Год. 1933/34	10.438.326.579.—
Год. 1934/35	10.171.000.000.—

Стално смањивање буџета који је данас умањен у овом износу преставља не напредак, не прогрес државе, него идење у назад. Привредне прилике наше земље, нажалост, не подносе већи буџет, докле се потребе нашег народа оцртавају у правцу основане тежње, да буџет наш буде већи како би се у већем обиму могле да задовоље све потребе. Ми би смо желели већи буџет али само по цену и под условима да то повећање резултира из знатно побољшаних социјалних и привредних прилика наше земље. Ми се боримо да створимо могућност, те да у напредној привредној Југославији можемо лати јачи буџет, који ће задовољити широке потребе свега нашег народа. Тако би отпао и онај парадокс по коме је буџет мале Аустрије далеко већи од нашег и износи 23 милијарде динара, док буџет Краљевине Југославије износи једва 10 милијарде.

Госполо, Аустрија има већи буџет због тога што има напреднију привреду, савошеније друштвене односе и већи промет привредних и културних добара, тако да бисмо ми учинили услугу и себи и народу, ако бисмо у моментима када се стално говори да је буџет мали, истакли и ову жељу да буџет буде већи, али да се тај већи буџет заснива само и једино на напредној привреди наше земље, који ми сви тежимо да остваримо, на напретку и полету свих снага наших.

Господо, у коме правцу и како ћемо доћи до побољшања привредних прилика у нашој земљи? То је, господо, централно питање које се овде поставља. Ми смо сматрали да се политика наше државе већ креће у добром правцу који је инакврсан стварањем новог стања из кога постепено и смишљено ницу услови за далеко бољи живот. То што ми радимо консолидира потпуно са великим интересима наше нације и државе. Господо, експери-

менат који ми чинimo, није специфично наш експеримент, ти су експерименти у природи друштвених односа, у страховитим невољама које се појављују и у тежњи свих народа света да путем брзих и смишљених рефорама дођу до привредног и социјалног оздрављења. И, господо, велике демократије које су биле све до рата у великом полету рада и борбе, које су поникле из оних великих тековина револуција нарочито из велике Француске револуције, демократија енглеска, америчка и француска, да не говоримо о другим државама, дошле су у кризу зато што су политичке институције, па и сам парламентаризам старог облика, били недовољни да одговоре великим задатцима и потребама које су искреле у потпуном поремећеним односима света после рата. Демократија је добила такмаца у покретима који се, ето, у многим државама напредне цивилизације боре успешно о превласт. Ти нови покрети преносе тежиште своје борбе на социјално и економско подизање народних слојева уз специфичне методе који у најмању руку заслужују нашу пуну пажњу.

Мусолини, који је отац фашизма — заслужује нашу нарочиту пажњу с обзиром на све оне позитивне успехе које је дао Италији. Погрешно је фашизам посматрати само са једног страног политичког гледишта а не улазити у цео сплет свих оних крупних социјалних и економских питања којима је фашизам успео да да потпуно нову форму. Он је дакле тежиште борбе и старања пренео на економско подизање Италије, пошто је успео да јој обезбеди потребну социјалну равнотежу. Ја сам о томе већ говорио, па бих и овог пута подвукао потребу да будним оком пратимо све појаве, које се одигравају код појединих народа у којима постоје нове реформе социјалног живота, нарочито пак тамо где се из тих промена стварају и нови услови да ти народи са појачаном снагом иступе у односу на нас и да манифестује јачу снагу и активност. Тиме се и ми стављамо у положај не да слепо преслађујемо оно што је специфично њихово, него да на супрот тих система, и снага које из њих ничу истичемо своје сопствене системе и снагу, за које ми верујемо да једино одговарају животним потребама и да су у складу са интересима и тежњама нашег народа. Фашизам је, у читавом низу мера које су крунисане успехом, учинио и то да је г. Мусолини добио битку за жито, осигуравајући Италији да буде у све мањој зависности од нас других земаља. Фашизам је омогућио и несумњиви препород италијанске младежи у правцу једне регенерације италијанског народа која је изгледа општа. Он је дао Италији нову снагу, нов импулс и учинио да се на супрот старој, унутрашњим борбама разришеној Италији истакне нова снажна и моћна Италија са којом ми желимо да одожавамо најбоље односе у интересу, правилно схваћеном, оба народа. Али није само фашизам експеримент који заслужује сваку пажњу, него поред њега појављује се још и хитлеризам, један снажан и историски значајан покрет немачког народа. То су народни покрети који нису наметнути одозго, него који су се развијали спонтано из широких народних слојева, доле као реакција на револуционарне покрете. Немачка је путем народног плебисцита довела Хитлера на власт. Ако апстрахујемо ону политичку — међународну страну питања, онај затегнути однос у коме

Хитлер још увек стоји према Француској као и поједине друге моменте који су још увек нејани, Хитлеров покрет у својим битним привредно-социјалним, моралним и националним тежњама показује већ на ово кратко време несумњиво позитивне успехе. Хитлер је лично и као човек и као идеолог једна велика вредност, којој једино захваљује да је могао постати вођа свога народа. Немачка је била у невероватном политичком превирању, у једној страшној социјалној борби и раздробљености да су и судари били неизбежни. Хитлер је успео да на супрот политике појединих групација, насупрот програма 24 странака, насупрот ситних борби које су онемогућавале да нације добију снаге и полета, — створи један јединствен национални фронт и да своју странку потпуно идентификује са немачком државом и немачким народом. (Др. Кешељевић: Да нећете ви ову вашу?)

Господо, ми, анализирајући непристрасно, покрет Хитлеров као такав, морамо да признамо да је тај покрет одвео пуној социјалној и економској санацији немачког народа, и да се немачки народ вођен данас једном вером и у служби једне идеје јавља са појачаном снагом не само унутра, у својим сопственим стремљењима него и у односу према својим суседима, у односу на све народе па, следствено и према нама. У питању је, господо, једна појава која заслужује пуну пажњу, где народ од 70 милијона, као што су Немци, народ радљив, народ свестан својих права и дужности, народ способан за полет индустрије, за економски и културни развизитак, кад такав немачки народ приступа једнодушно једној таквој, потпуно новој организацији на свима пољима рада и живота. Наша је дужност, да, не залажући се за хитлеризам, не устајући ни за ни против њега, али у најмању руку да будним оком пратимо све оно што се у Немачкој одиграва, и да се и њиховим искуствима користимо у колико су подударна са приликама и потребама нашег народа. (Др. Никола Кешељевић: Ја бих хтео да о томе и влада да изјаве, да видимо је ли то тако?). Господо, — овај овакав покрет, где читав народ у Немачкој учествује, овај покрет моћног хитлеризма, који је на путу да га одведе до таквога изражаја снаге унутра и споља, да народ у тој држави ауторитета где је одан једној вољи и идеологији, тај народ, за разлику од народа пре него што је Хитлер узео власт, појављује се и у међународној политици као сасвим нов фактор, нарочито нов на пољу социјалном, економском и политичком. И наш је интерес да будним оком пратимо и све оно што се тамо ради да проучавамо све оно, што је тамо добро и рђаво, и да би тако пратећи те велике покрете оспособљавали себе саме за примену оних експерименталних социјалних и економских политике, које ми будемо налазили према нашим приликама да су добри и корисни. То је нужно да се вреди, господо, и са разлога јер хитлеризам даје нове методе у погледу организације рада, који је иначе предмет старања свих влада. Хитлер сузбијајући комунизам и социјализам уопште онемогућио је и појаву странка као таквих. Самим тим што су партије отстрањене, онемогућен је парламентарни живот у Немачкој досадашњег облика. Парламентаризам претпоставља партије, разноликост борбе и не-сметано испољавање ових, док је Хитлер кроз свој покрет онемогућио партије а тако исто оне-

могућно и задржавање парламента, тако да народ у Централној Европи, народ од 70 милиона не зна више за парламентарну форму и тиме се придружује Италијанима, Русима а, по свој прилици ускоро и Аустријанцима.

Аустрија се, значи у погледу организација свих политичких институција, постепено приближује Немачкој, чиме се, изгледа ми, посредно стварају и већи услови за даље остварење идеје познате под именом аншлуса. У Аустрији су ишчезле силе које су носиле идеју демократије, ишчезла је и социјална демократија са организацијама радништва које је, нисумњиво, са гледишта међународне политике, било носилац пацифистичке политике. Ми знамо да њиховим прегнућима и њиховом пацифизму захваљујемо за откривање познате афере о шверцовању оружја које је било уперено првенствено против наше државе.

Господо, Мусолини је приступио корпоративном систему, где су све бранже појединих економских грана груписане у т. зв. конфедерације, све су бранже за себе, а радници тих истих бранжи чине своју конфедерацију рада, и све те конфедерације удружене су у један корпоративни систем фашистичке Мусолинијеве државе. Мусолини се бори да на супрот парламентарној демократији пружи, један потпуно нов систем и једну обновљену чврсту организацију привреде, верујући да је то једини и најбољи пут којим и остале државе морају ићи, т. ј. пут приступања корпоративном систему.

Господо, пред нама су се, пре неки дан одиграли веома крупни догађаји. Ми видимо да је Аустрија, која је носилац слободе и парламентарног режима, у крвавој борби угушила раднички покрет, и да је имала на стотине убијених и на хиљаде рањених. Једном крвавом борбом угушен је у Аустрији раднички покрет. Немачка не бележи ништа слично јер долазак Хитлера на власт, није био праћен жртвама, као што је то случај са победом Канцелара Долфуса, у борби против социјалне демократије. Господо, то је једна појава која нас интересује не само са економског и социјалног гледишта, него и са гледишта међународне политике, јер несумњиво је да, изједначајући институције, са онима у режимима фашистичког типа уводећи корпоративни систем, и стварајући фашистички поредак, г. Долфус, ствара и промене у међусобним односима народа, па самим тим и у односу на нашу земљу.

И већ су резултати тих промена на помолу. Рушењем социјалне демократије као и демократије у опште у Аустрији ово се јавља са појачаном активношћу у Дунавском басену, а разговори о ширем споразуму Аустрије и Мађарске добијају већ пуну актуелност. То нас гони да будним оком пратимо све те појаве, јер нове оријентације по којима се Аустрија почиње приближивати фашизму наговештавају за моменат поремећаје можда већих размера него што се у овим тренутцима наслућује.

Господо, остаје нам и пример болшевизма који такође заслужује пуну нашу пажњу. Ми знамо да народ од 120 милиона, на супрот систему капиталистичком, истиче систем колхоза, систем планске привреде на бази колективне сопствености. Ми видимо да је тај систем колхоза са планском привредом специфично руском, увео и систем пјатилетке који је, по оцени свих народа света, дао

успешне резултате. Отуда сви народи прате са намањом пажњом и експерименте болшевика, тако да је и наша дужност да то исто чинимо.

Господо, планска привреда Совјетске Русије бележи несумњиве успехе, па се то предвиђа и за нову већ постављену пјатилетку Русије. Тиме, господо, додирејемо посредно питање планске привреде, које је убачено у току ове дискусије. Систем планске привреде Совјета има своје особите карактеристике у односу на систем планске привреде земаља које чувају систем приватне својине. Али, господо, лакше је извођење планске привреде у Русији, где се са већом лакоћом и по делу лишава потребе сваког појединца, убирају средства за пјатилетку која на другој страни изазива беду широких слојева народа. Пјатилетка руског типа којој је прибегао Стаљин, не може се извести у осталом свету. Европа може да има планске привреде и то у ограниченом обиму, нарочито пак где су у питању државна предузећа и јавни радови и поједине важне гране привреде где се утврђује немогућност успешног рада, пометња и хаос. И та планска привреда мора бити предмет наше пажње и проучавања. Господо, ми смо видели све те експерименте који су употребљени у Русији затим у фашистичкој Италији, Немачкој а последњих дана у Аустрији као и осталим државама. То све показује да је Европа на прагу великих реформи које наговештавају нову политику света и нову његову организацију на економском и социјалном пољу. Пред том неодољивом стихијом нових струја природно је да ни ми не можемо остати равнодушни, и да у најмању руку морамо подврћи студији и анализи све те нове покрете. У томе и јесте смисао ових мојих излагања.

Шта значе даље ти поремећаји? Значе, да политика народа мора да се саобрази потребама широких маса народа. Није случајно ако је г. Макдоналд, вођа јаке радничке партије која је била и на власти, ушао у један конзервативни кабинет, да сарађује заједно са г. Балдвином, на истом послу обнове Енглеске. То су велике промене, које терају свет да изменом и својих политичких метода избегне веће социјалне потресе, а то се да постићи преношењем политичких активности на првенствено решавање економских проблема. Пред нама се одигравају интересантне појаве и у самој Француској, нашој верној савезници, где се образује — нећу рећи једна ванпарламентарна влада, — али скоро ванпартијска, у коју наши велики пријатељи Ерио и Тардје улазе као министри без портфела, дакле без непосредног утицаја на ток послова појединих ресора, где улазе и два генерала, где се г. Ерио у интересу мира земље и њеног социјалног мира одриче да као шеф највеће странке буде и шеф владе. Шта то значи? Ви видите да све ове појаве дају повода наивном посматрачу да нове политичке правце анатемисе као да конзерватизам и реакционарство, и ако се у ствари ради на задовољавању једне опште потребе у интересу државе и најширих слојева народа. Такво реакционарство пребацује се и нама, али ми те замерке примамо јер смо свесни да радимо крупан посао у интересу народа и његовог даљег напретка.

Господо, случајно ми је дошла до руку пре неколико дана дата изјава министра Ајкса у Ва-

шингтону. Он је за Рузвелта рекао да је својим реформама извршио једну револуцију без крвопролића, узевши власт у своје руке на основу датих му овлашћења, за решавање крупних економских и финансијских проблема. То не говори нико други него сам Министар Сједињених држава, који вели да је прошло време за *laissez faire* и индивидуализам чији је бранилац био Хувер заштитник привилегије богатих. Затим додаје да ће у новом периоду који се ствара људи средњег staleжа имати могућности да воде бољи и срећнији живот. Сва неправда, социјална и друга, мора ишчезнути а беспосленим радницима и сиромашном свету мора се дати осећај боље сигурности. Ми морамо да разумемо овакав говор и речи овога министра који је искрен сарадник свога шефа! Хитлер је уништио екстремизам тиме што се послужио добрим делом борбеношћу и фразеологијом оних против којих се борио. Ја тврдим да је Рузвелт велики револуционар у позитивном смислу речи, који је успео да стане испред масе и да канонише њено незадовољство у интересу државе и нације. А те масе биле су великом покрету, опседале чак и конгрес у Вашингтону са готовошћу даље борбе која — ко зна куда би одвела Америку да није ступио на сцену Г. Рузвелт, давши целокупном друштвеном животу нове правце и видике. Г. Рузвелт је чак и говорио језиком те незадовољне масе да би јој се приближио и са њеном сарадњом извео упадљиву стабилизацију друштвеног поретка. Али он је по речима министра Ајнеса морао то да учини не презајући да буде анатемисан као револуционар само да би се обезбедио мир земље и нације.

Господо, није ли са ово неколико примера пружено довољно доказа да сви народи света, стављајући се у службу одређених економских и социјалних задатака, искоришћују политичку активност у те сврхе мењајући и саме парламентарне и политичке методе које су, све до јуче, биле неприкосновене догме? Данас народи одустају од тих догми саображавајући их новим потребама света. И овај наш режим, коме смо сви ми пришли са љутим већином народа показује сличне тенденције, специфично наше, које иду за савршеним потребама државе и народа. И када ми то чинимо као добре патриоте и добро схваћеном интересу народне целине, са тежњом, јасном и одређеном, да земљи дамо нове снаге и полета и да бисмо кроз тај полет извели нашу нацију на прави пут среће и напретка, нама се додаје да смо реакционари, докле се на страни славе људи и прегнућа сличне врсте. Ја изјављујем свечано са овога места да се ми не стидимо свога рада нити презамо од ма каквих жртава пред великим националним народима чије је остварење у нашем програму. Ми верујемо да смо нашли прави пут, и да је сав овај наш рад тек почетак оне наше велике активности који ће народ одвести срећи и благостању. Ми смо на путу пуног националног препорођаја у најпозитивнијем смислу речи и ми ћемо остварити своје циљеве. (Одобравање). За ово кратко време од две године рада у законодавном телу дали смо ми бележимо завидне успехе, а то је случај и на другим странама. Законодавно тело дало је окб 98 позитивних закона, којим се регулишу друштвени односи наше земље, и који значе несумњиво побољшање друштвених односа у правцу изједначања и консолидације.

Ја нећу да говорим и о свима оним законима који су раније донешени, после 6 јануара, када је на овоме пољу сарађивао и Законодавни савет, — тако је његово дело Закон о радњама, грађански закон и многи други, важни и потребни — већ вам указујем само на законе које је овај Парламент донео показујући тиме и своју радљивост и надахнутост у односу на парламенте и парламентарну праксу до 6 јануара. И поред тога што је и раније било одличних парламентарца и добре воље, али је природа саме ствари, природа односа под којима се радило искључавала могућност плоднијих иницијатива. Тек се не може рећи, да и тада није постојала потреба за озбиљнијим конструктивним радом. Требала је да наступи она промена да бисмо дошли до закона тако потребних за живот и рад нашег народа. Непродуктивност политичког рада припада, дакле, прошлости а не овом периоду. Наши су напори плодни и правилно оцењени од народа, јер су ради њега и његових интереса и донети. Тако велики број закона није мала ствар нити се сме потцењивати. (Чује се: А међу њима и славни изборни закон). Велики покрет стварања и изграђивања тражи да се, поред осталих, и тај закон донесе.

Потпретседник др. Кошта Поповић: Молим Вас, господине посланике изволите завршити.

Др. Милослав Стојадиновић (наставља): Није гоподо, само реч о буџетској равнотежи, о којој се обично говори у буџетској дебати. Не мање је важна ствар и политичке равнотеже, коју смо ми, ван сваке сумње, омогућили стварајући једну велику странку, у коју су се слиле остале странке и групе, задахнуте једном истом идејом, једним циљем и једном тежњом, да народ изведемо на пут среће и напретка, а то је нарочито важно у овом немирном периоду кроз који свет пролази. (Пљескање). Господо, ми смо омогућили овом великом политичком формацијом политички мир и поредак, а оспособљавајући нашу земљу за политичку равнотежу, створили смо и више способности за нове иницијативе, створили смо нове изворе снаге и стваралаштво, напослетку дали и могућности за политички ренесанс, који мора нићи из целог овог система економског, културног, привредног и националног стабилноста, из наших стварних прегнућа и свих преокрета у схватањима нових политичких дужности. Ми улазимо у једну нову еру, у којој неће бити места за неред и празне разговоре. Господо, у којој ће се вредности појединача и група ценити по стварном продуктивном раду. Култ рада и радна човека на помолу је, а у томе и лежи смисао нашег условања. Ми немамо оне масе беспосличара и гладних које муче и себе и владе напредних земаља запада и Америке, немамо оне милионе којима располаже Макдоналд, нити знамо за бригу Хитлерову и Мусолинијеву у правцу упослења беспосличара тако великог броја. Хитлер чини покушаје да фабричног пролетера трансформира у малог сопственика, поседника земље, да радник, пролетер, докле, постане мали сопственик и да у место рада у фабрици туца груду земље враћајући га на произвор сељачке снаге. Све су то интересантни примери, господо, и вредни проучавања, али ја верујем да ће наша земља, која још није дала своју последњу реч и која још није пустила пун излив своје снаге и моћи, којима она иначе располаже при оваквој привредној и со-

цијално структури, али вођена једном чврстом вољом, једном одређеном политичком тежњом, и решеношћу за живот, испливати из ове кризе, и да ће све те невоље много лакше и брже пребродити него многи други народи. А да бисмо дошли до тога циља немојте пропагирати међусобну борбу, и мржњу, о којој говорите г. Кешељевићу Ви и ваши, избегавајте провокације те врсте, већ нам помогните да у овим стремљењима и потхватима наша држава успе да дође до остварење својих тако великих националних циљева. Не заборавите да је залага за остварење свега тога наш правилан рад и наше политичко опредељивање које је у народу већ ухватило дубоког корена.

Ми, за разлику од других народа, да то опет поновим, где су велике социјалне разлике и тежи поремећаји, ми, господо посланици, захваљујући повољној структури социјалној и привредној наше земље, имамо много више услова да дођемо до велике привредне и опште друштвене санације, и ми ћемо до тога доћи ношени једном чврстом вољом, одређеним програмима, национално - политичким оптимизмом и нашом чврстом вером у боље дане. Ми нисмо реакционари него носници једне идеологије, позитивног рада и препорода која има и сва своја друга преимућства. Наш крајњи циљ је снажна држава и напредан народ. На послетку ми верујемо да ће нас сређивање прилика на политичком и привредном пољу одвести стању општег напретка и на културном пољу, па самим тим дати нашој недељивој нацији нове изворе, снаге и полета. (Пљескање и одобравање).

Потпредседник Др. Коста Поповић: Има реч др. Живан Лукић.

Др. Живан Лукић: Господо народни посланици и пре рата било је у нашој земљи, а и после рата особито, да је један мали број људи био нарочито привилегисан, а то су били банкарни и њихове банке. Наша привреда је била пуштена њима на милост и немилост. Наши политичари нису се постарали да донесу закон о максимирању каматне стопе, да уреде питање кредитирања народа, него се пустили да банке наплаћују интерес како су хтеле. Такозване најсолидније банке у Београду наплаћивале су 24%, а банке у унутрашњости наплаћивале су 28, 30, 40 и више, једном речи колико су хтеле. То је, господо, довело дотле да је наша привреда исцрпена, да не кажем уништена, али толико исцрпена да наши привредници, земљорадници, трговци и занатлије данас изгледају као неко незаробљено робље. Па и саме банке у једној овако незаситој жељи, да се брзо обогате, дотерале су до краја, јер место да су биле практичне, па да за 30 година експлоатацију привредника са малом каматном стопом и да се полако обогате, оне су хтеле да се обогате за 3 до 4 године и онда су их исцрпиле, тако да немају више поверења у њих и због неповерења им не дају кредите. Шта вреди овако исцрпеноме и дати кредит кад он не може да плати ни интерес ни главницу. И шта бива даље? Банке су научиле да живе од интереса и банкарни су сад у великој муци. Они, који су научили да живе од интереса, они који су живели од туђега зноја, сада једу главницу, једу сами себи, своју утробу јер и виде да је главница свакога дана мања. Шта је наш задатак овде? Прво да почнемо са најмногбројнијим

грађанима, да донесемо закон о заштити земљорадника. Али, господо, има једна ствар ту, кад се говори о томе закону, а то је ова: Да треба друкчије гледати на то питање а не онако чисто параграфски. Каже се, задужио се земљорадник толико и толико и то има да врати. Кад се говори о питању раздужења земљорадника много се даје вредност новцу, као да је новац све, као да земљиште, зграде, стока, аграрни производи не вреде ништа, као да само новац вреди. Каже се: он се задужио 10.000 динара и он има толико да плати без обзира на то да ли су се цене земаљских производа од тада измениле. Узмимо господо, једнога човека који је имао 40.000 динара готовог новца кад је вагон пшенице био 40.000 динара. Његова је економска снага била један вагон пшенице. Данас пак кад је пшеница оволико пала, његових 40.000 динара вреде пет вагона пшенице. И ми можемо да се питамо, шта се тај и како се тај Богу препоручио да његових 40.000 динара данас вреде пет вагона пшенице, а чиме се земљорадник огрешио према Богу, да његов вагон пшенице место 40.000 вреди данас само 8.000. Ми тако морамо ово питање да поставимо. Не можемо ми рећи, хоћемо да раздужимо сељака за 10, 12 или 15 година, него морамо при томе да узмемо за мерило оно стање у коме су били дужник и поверилац кад су закључили уговор о зајму. Јер, поремећај није толики да су цене пале на пр. за 10—15%, па да се преко тога пређе, него је пшеница пала од 400 на 80 динара. И сад ако хоћемо да будемо правични ми морамо да спасемо наше земљораднике који су, дошли у ово стање зато, што нису били заштићени од зеленаша и што је пала цена њихових производа. Ми не смемо допустити да они остану вечити дужници тих људи, који су се сада на једанпут неправедно обогатили. Сељаци су без своје кривице осиромашили, а зеленаши незаслужено обогатили. Ето тако, господо, гледамо ми на закон о заштити земљорадника, на закон о раздужењу сељака. Тако по нашем мишљењу треба да се отпочне. Кад су пали земљораднички производи, треба да се у тој сразмери смање и њихови дугови. Не може новац да се сматра као једино богатство. Ако немамо земљорадничких производа, новац нам неће вредети ништа. Ми смо то идући кроз Албанију најбоље видели. И кад смо имали пара у џепу, нисмо имали где да купимо хлеба и брашна, те нам паре нису ништа вределе. А данас је, међутим, новац свемоћан.

У вези са питањем о раздужењу земљорадника јесте и питање о раздужењу наших трговаца и занатлија. Ми смо, господо, у овој кући требали да будемо правични према њима. Ми смо донели закон о раздужењу сељака, управо донели смо неколико параграфа, и тај је закон ступио на снагу. Али, ми нисмо заштитили трговце и занатлије, који живе од земљорадника. Ми смо њих оставили и даље да извршују своје обавезе и сво докле су дотерали. Уз то, господо, ви из већине сте пре неки дан изгласали и нове дажбине. И шта смо дочекали од тога? Сутрадан је београдска чаршија у знак протеста била затворена. Али, господо, ово није био само један знак протеста него и један знак очајања. Ми знамо Београђани још од пре рата а и за време рата. Знамо како су

се они држали кад је држава била у опасности. Они су се увек показивали као патриоте. И ово што су сада урадили, то није био неки политички договор, јер ту има и људи који припадају и вашој странци. То је било очајање, а ми не смемо те људе да терамо у смрт. Ту треба, слично оном принципу који смо предлагали горе, код закона о раздужењу сељака, да и те људе спасавамо од беде. Ми, господо, не треба од њих да стварамо бескућнике, јер шта ће овој земљи бескућници? Ако их има мало, 5, 6 до 10% још и можемо да их издржимо, али ако се умноже онда је страшно.

Кад су земљорадници, занатлије и трговци овако пали, сасвим је природна ствар била, да наши радници дођу доведе, то јест да немају хлеба и посла. Немојмо, господо, да се варамо. У нашој земљи има беспослице. Ми обично кажемо, да је велика беспослица у страним државама. Али и код нас није ништа боље. Ви знате да ми имамо пуно сиромашних земљорадника, који имају куће и мало земље, али им то није довољно него они долазе у варош и траже рад. А ми имамо и квалификованих радника без посла. А шта ми радимо? Ми преко штампе фаворизирамо рађања. Каже се, држави треба што више деце. И шта? Народ се рађа, али го и бос умире од туберкулозе, а ми то гледамо. Ја мислим да морамо бити објективни, па да признамо да и код нас има беспослених радника и да треба нешто учинити и поправити такво стање.

Ја мислим да се мора поћи овим путем, да једанпут ликвидирамо питање дугова и презадужености привредника и одмах створимо нове кредите. Кредити су потребни привреди. Ви гласате само за неке нове дажбине, али не дајете кредите. Питам се ја, која установа даје кредите земљораднику, која трговцу. Не даје ни једна. Каже се: криза поверења. И сад нека се траје докле се трајати може, а када се не може, нека се умре. Господо, ја тражим да се озбиљно забавимо тим питањем, да створимо народу нове кредите, а ја сматрам да ћемо нове кредите створити на овај начин. Прво да извршимо жигосање новца, да видимо код кога су паре, јер колико смо видели, новца нема у промету.

Затим долази и питање нашег динара. Јутрос је наш друг г. Ђирић то питање дотакао. Он га је само мало дотакао, он је само мало отшкринуо завесу, дао једну сугестију г. Министру финансија, али као члан већине он није могао даље говорити. Али ја идем и даље. Наш динар је стабилизационим законом о стабилизацији новца. Али ми знамо шта закон може да уради. Ако се динар не може да држи другим сретствима не помаже му закон о стабилизацији. Динар је пао у иностранству. Динар има једну вредност у земљи, а другу у иностранству. Наши су признали тај пад самим тим, што се плаћа прим код Народне банке 28 и по од сто, — признали су да је динар пао у иностранству. Он је шта више пао од прилике за 40%. Ја сматрам да не би погрешили, ако бисмо признали то стање.

Када је ступио на снагу Закон о стабилизацији новца динар је вредео око 9:13 шв. сантима, а данас вреди око 7. Ми имамо покриће у 35% код Народне банке, а наш динар вреди 26 и по милиграма злата. Ако би пустили да вреди у земљи колико вреди и у иностранству, он би спао

на 16—18 милиграма злата. То би омогућило Народној банци, да пусти у промет новчанице још за 1 и по милијарду динара и стави толико кредита Народној привреди на расположење. Жигосањем новца би се добило то, да би се један велики број мртвог новца који је до сада тезауриран вратио у привреду а емитовањем нових новчаница повећао би се за милијарду и по новчанични оптицај и све би то, путем нових кредита, дали привреди.

Господо, зашто не доносите ви који сте већина, закон о градским општинама. Докле ће градске општине, у које и Београд спада, да имају комесаре? Сеоске општине имају биране управе, а ми, Београђани, београдски гласачи, имамо комесаре. Даље, донесите закон о банској самоуправи. Ви знате да бански већници не уживају онај углед у народу какав би уживали да су прошли кроз изборе. Промените закон о изборима народних посланика, јер овакав какав је, не ваља. Уведите тајно гласање.

Господо, вратите политичке слободе, јер су оне поред економске независности и економског благостања најбитније (Д. Живојиновић: Грдите нас и ружите сваког дана, па зар то није слобода!).

Потпретседник Др. Коста Поповић: Молим вас да не упадате у реч говорнику.

Др. Живан Лукић (наставља): Господо, кад су доношени фискални закони пре неколико дана, ја сам држао говор и као и увек старао сам се да будем објективан, јер знам да ми нећемо вас да победимо у народу ако вас будемо грдили, него ако будемо боље радили од вас. Ја сам у Народној скупштини говорио прошлог пута о тим законима и казао сам поред осталог, да кад се препоручује штедња, а имамо хомогену владу из једне странке, ја тражим да се укину министри без портфеља да се смање порезе, да се промени систем прикупљања пореза, да се укину егзекутори, егзекутивни трошкови итд. Тај мој говор који је изашао у стенографским белешкама, ја сам дао, а то су радили и неки моји другови, да се оштампа у нашем листу »Борби«, али државни тужилац није допустио да се штампа. Ево, г. Претседник владе, Узуновић, који је 30 година народни посланик и који је као млад посланик припадао једној странци којој сам и ја имао част да припадам, која се поносила својим политичким слободама и широкогрудошћу, нека каже, да ли је то лепо, да народни посланик не може да објави свој говор који се налази у стенографским белешкама. Господо, ако сам ја у Народној скупштини говорио нешто што се коси са данашњим законима, зна се поступак по коме ће те ви да ме оптужите. Ви сте већина издајте ме суду, изведите ме на суд и судите, али немојте да говорите, које смо изговорили, не можемо објавити. Дневни листови кад говоре посланици из већине доносе њихове говоре опширно, јер то хоће цензура, док се наши говори скраћују, управо касапе да не можемо да их познамо. Ја питам да ли је ово слобода штампе и да ли је ово парламентаризам што ми данас имамо?

Господо, ви сте видели кад је чаршија била затворена, наш лист »Политика«, који је од увек уживао глас објективног листа, донео је неколико речи и каже: Јуче је било затворено неколико

радњи у чаршији. Међутим, као што знате, није било затворено само неколико радњи, него цела чаршија. Кад наша штампа не сме да региструје догађаје онако како су се десили него мора да фалсификује на очиглед нас 250.000 становника у Београду, онда, то више није штампа.

Овакав начин поступања учинио је, да наша штампа и листови наши пишу само о љубавним сензацијама, а то је због тога, што се штампи не допушта ништа да говори о социјалним, економским и политичким приликама. Ја због тога господо, нисам задовољан слободама које имамо, и зато тражим економско побољшање, економску независност, економско благостање, политичке слободе и потпун, прави, парламентаризам, па ка-

ко ова влада није изнела пред нас такве законе, који би нам то дали, ја ћу гласати противу овога буџета (Одобравање на левици).

Потпретседник Др. Коста Поповић: Са вашом дозволом ја ћу ову седницу закључити, а другу заказати за сутра са овим дневним редом: Продужење претреса Финансијског одбора о предлогу буџета државних расхода и прихода са предлогом финансијског закона за буџетску 1934/35 годину.

Прима ли Скупштина предложени дневни ред (Прима). Данашњу седницу закључујем а другу заказујем за сутра, тачно у 8 часова пре подне.

Седница је завршена у 20.30 часова.

П Р И Л О З И

ИНТЕРПЕЛАЦИЈА

Др. Милана Метикоша, народног посланика, на званичној дужности Симовића Миладина, чина Министра саобраћаја о раду и злоупотребама у вика Дирекције државних железница у Осијеку.

Господине Министре,

Дирекција државних железница у Загребу провела је у години 1930 истрагу против железничког чиновника Симовића Миладина у Осијеку.

На основу те истраге и у истрази утврђених чињеница, као и на основу признања самог Симовића, оптужила је Дирекција Симовића ради тога, што је на неповластан начин опљачкао разне странке за износ од 28.000 динара дисциплинском суду.

Тај поступак код дисциплинског суда ометен је поступком и радом г. Живана Станковића, начелника и каснијег помоћника Генералног директора, тако да је он тај поступак обуставио и наредио Дирекцији у Загребу, да се Симовић пусти испод суђења.

У овом случају је дакле не само дозвољено пљачкање држављана по једном државном органу, него тај орган није нити на одговорност позван, а то све зато, што је помагао код ислеђења противу његовог шефа Новаковића, дакле што је помагао да један други пљачкаш остане некажњен, а то је све могао урадити само зато, што је био сигуран, да ће га Живан Станковић заштитити.

Тај Живан Станковић је био сила и како је потпуно познато у Београду, није се жацао чак нити Вас увлачити у своје махинације.

На основу свега тога молим Вас, Господине Министре, да ми изволите усмено у Народној скупштини одговорити:

1 — Је ли Вам познато, да је по Дирекцији државних железница у Загребу ради проневере туђег новца стављен под дисциплинско суђење Симовић Миладин, чиновник Државних железница у Осијеку?

2 — Је ли Вам познато, да је Ваш сарадник Живан Станковић, противно закону, обуставио дисциплинско суђење противу Симовића?

3 — Што каните одредити, да се тај кривац приведе заслуженој казни?

4 — Што каните одредити, да оштећени држављани добију натраг свој новац за који су оштећени?

5 — Што каните одредити, да сви они који су тај протузаконски рад извели, буду позвани, по закону на одговорност?

Изволите, Господине Министре, примити уверење о мом поштовању.

10 фебруара 1934 год.

Београд.

Др. Милан Метикош, с. р.
народни посланик

ИНТЕРПЕЛАЦИЈА

Др. Милана Метикоша, народног посланика, на Министра саобраћаја о раду корумпираних чиновника Игње Новаковића и Андрије Чаплара.

Господине Министре,

Неки наши законски прописи, а напосе Чиновнички закон, траже и налажу строге поступке противу корупције и коруптивних службеника. Па и крај тих строгих забрана ипак цвате дело корупције зато, што они чиновници, који служе корупцији, бивају заштићавани.

Да је томе доиста тако, ето Вам примера из Вашег ресурса:

Године 1930 водила је Дирекција државних железница у Загребу истрагу о неисправном и по интересе државних железница штетном раду тадањег шефа станице Игње Новаковића у Осијеку и шефа магацина Андрије Чаплара.

У тој недовршеној истрази недвоумно је утврђено, да су та двојица чиновника оштетили државу за око 300.000 динара. По наређењу г. Живана Станковића, начелника Генералне дирекције, вођена је односно настављена истрага и то тако; да су сведоци саслушавани под притиском и у присутности оптуженог Новаковића и Чаплара, и тако се на њих дејствовало, да су под притиском исказивали онако како су оптужени тражили.

И уместо да ти и такви чиновници буду по закону кажњени, они су чак и унапређени, и то Новаковић је постављен за шефа службе, а Чаплар за шефа станице у Осијеку, а истрага против њих је обустављена. Све је под Вашом управом извео г.

Живан Станковић, тадашњи начелник Адм.-правног одељења Ген. дирекције.

Ради свега овога молим Вас, Господине Министре, да ми изволите усмено у Народној скупштини одговорити:

1 — Је ли Вам познато, да су Игњо Новаковић и Андрија Чаплар својим противзаконитим радом оштетили државне железнице за суму од око 300.000 динара?

2 — Је ли Вам познато, да је Дирекција држ. железница у Загребу по томе предмету против истих водила истрагу и горње недвоумно утврдила?

3 — Је ли Вам познато да је Генерална дирекција односно г. Живан Станковић, Ваш бивши начелник, противно закону, обуставио даљње вођење истраге и сваког поступка, па тиме дозволио односно сам удесио, да кривци остану некажњени, а штета ненадокнађена?

4 — Што каните одредити, да се та штета од напоменуте тројице наплати и да се кривци на одговорност позову?

Изволите, Господине Министре, примити уверење о мом особитом поштовању.

Београд, 25 II 1934 г.

Др. Милан Метикош, с. р.
народни посланик.

ИНТЕРПЕЛАЦИЈА

Др. Милана Метикоша, народног посланика, на Министра финансија о отежању точења пића гостионичарима на црквеним славама.

Господине Министре,

Сви сталежи осећају последице кризе у борби за опстанак. Примамо жалбе из народа са свих страна по свим тешкоћама које народ данас тиште. Треба прописе у пракси примењивати обзирно да се тешко привредно стање узмогне преборити.

Ево један случај: Анте Бековац, пок. Луке, гостионичар из Локвичића — Криводол, Срез имотски, Приморска бановина, жали се да има непотребних потешкоћа од финансијске контроле и образлаже своју жалбу у име многобројних својих другова, који су на исти начин у тешким и очајним приликама. Он је гостионичар и као такав има право да точи пиће на црквеним славама. Тако је точио пиће на 27-XII-1933 год. у селу Грабовцу, Срез имотски, уз претходну дозволу среског начелства у Имотском од 15 XI 1933 г. Бр. 21894.. На прописано таксирану молбу добио је прописано решење. Међутим, на 27 децембра 1933 финансијска контрола из Загвозда оптужила га је два пута за исти дан, да точи без дозволе премда је показао уверење које је добио. На основу те пријаве он

је кажњен двојаком глобом по Пореској управи у Имотском, и то једном под бр. 607/34 рег. зак. и бр. 745/34 од 26-I-1934 на динара 616, јер да није платио таксу, а показао је прописно таксирано уверење, те другом пресудом за исти случај и исти датум исте Пореске управе под бр. 608/34 рег. зак. бр. 746/34 од 26-I-1934 иако је показао уверење прописно таксирано за тај дан ваљано. Исти Анте Бековац је отац и хранитељ деветоро деце, ослобођен од пореза и свих других приреза, а пореска власт то све од њега побире као и прије ослобођења од пореза, тако да исти од тога ослобођења пореза нема ништа друго него само писмено решење да је ослобођен од пореза и приреза.

Потребно је да се подручни органи пореске и финансијске администрације упуте на потребну сустретљивост код случајева који су обзира вредни и да се непотребним глобама не уништава и остатак привредне снаге појединих сталежа у земљи. Молим Вас да ми изволите у Народној скупштини усмено одговорити:

1 — Је ли Вам познато да финансијска контрола односно Пореска управа у Имотском разре-

зује и прописује глобе гостионичарима који имају право на точење пића на црквеним славама, дапаче и у случају када претходно исходе дозволу среског начелства. Конкретни случај Анте Бекавца, пок. Луке, из Локвичића, доказује да је са две пресуде кажњен за точење у један исти дан на једном месту?

2 — Шта каните учинити да се гостионичарима по конкретном питању а у тешким привредним

приликама олакша живот и упуте надлежни органи на обзирну примену постојећих прописа?

Изволите, Господине Министре, примити уверење о мом особитом поштовању.

Београд, 25-II-1934 год.

Др. Милан Метикош, с. р.
народни посланик.

ИНТЕРПЕЛАЦИЈА

Др. Милана Метикоша, народног посланика, на Министра финансија о регулисању пензија старо-пензионера.

Господине Министре,

Потпорно друштво војних пензионера и пензионерки у Загребу под бр. 8/II др. упутило је Министарству финансија молбу за регулисање пензије старо-пензионера, коју су образложили тешким приликама и биједним материјалним стањем старо-пензионера Краљевине Југославије. Позивајући се на међународне уговоре који су одредили: 1) да се сваком пензионеру исплаћује припадајућа пензија према међународним мировинским уговорима; 2) да се у случају где је мање исплаћено диференција надокнади; 3) да исти прописи важе за пензије удовица и сирочади као и за сиротињске доплатке.

У својој молби исти пензионери тврде, да су то питање у пуном опсегу решиле не само Аустрија, Италија и Мађарска, него и Пољска, Чехословачка и Румунија, једино да то није решила још наша држава. Па ради тога се ови пензионери жале, да су у очајним приликама јер немају чиме да плате ни стана ни одјеће а како ли живежне намирнице и остале потребе за живот.

Исти пензионери моле да буде и у пензијама спроведена равноправност. Жале се исти пензио-

нери да су оштећени материјално и Инвалидским законом од 6 јуна 1929 године, јер да им је од 1. X 1929 одузета инвалиднина. Пошто је ово питање више пута покретано, а било је и обећано праведно решење тога питања, то Вас молим, Господине Министре, да ми изволите у Народној скупштини усмено одговорити:

1 — Је ли Вам познато тешко и управо бедно стање старо-пензионера на подручју Савске бановине, који су поднели молбу Министарству финансија почетком овога месеца за решење на начелу равноправности?

2 — Има ли могућности да се праведно регулишу пензије старо-пензионера, ако не за све, оно бар за оне бедног и очајног материјалног стања, узевши у обзир старе пензионерце, односно малену децу?

Изволите, Господине Министре, примити уверење о мом особитом поштовању.

Београд, 24 II 1934 год.

Др. Милан Метикош, с. р.
народни посланик.

ИНТЕРПЕЛАЦИЈА

Др. Милана Метикоша, народног посланика, на Министра саобраћаја о раду чиновника и званичника Дирекције државних железница у Загребу.

Господине Министре,

Дирекција државних железница у Загребу ставила је у години 1930 под дисциплинско суђење Бertiћ Емила, званичника станице Осијек, а на основу ислеђења, зато што је неповласно присвајао себи разне од путника у вагонима и чекаоницама заборављене предмете и да је такве и те предмете дијелио са својим шефом Новаковићем, односећи исте у његов приватан стан.

Како је тај Бertiћ играо велику улогу у истраживању противу његовог шефа Новаковића, то је г. Живан Станковић, као протууслугу, обуставио дисциплинско суђење противу тога Бertiћа, као награду за његов противзаконски рад.

На основу свега тога молим Вас, Господине Министре, да ми изволите усмено у Народној скупштини одговорити:

1 — Је ли Вам познато, да је по Дирекцији

државних железница у Загребу ради разних пр-
лавштина и противзаконитог рада стављен под
дисциплинско суђење Бертин Емил, званичник ста-
нице у Осијеку?

2 — Је ли Вам познато, да је г. Живан Стан-
ковић, тадањи начелник у Генералној дирекцији,
дао обуставити ово дисциплинско суђење и тиме
дозволу да кривац остане некажњен?

3 — Што каните одредити да сви они, који су

овај противзаконски рад провађали, буду позвани
по закону на одговорност?

Изволите, Господине Министре, примити уве-
рење о мом поштовању.

10 фебруара 1934 год.

Београд.

Др. Милан Метикош, с. р.
народни посланик

ИНТЕРПЕЛАЦИЈА

Др. Милана Метикоша, народног посланика, на Министра трговине и индустрије о заштити ула-
гача код новчаних завода.

Господине Министре,

Код великих новчаних завода, који нису дава-
ли земљорадничке вересије ни кредите, опажа се
да су потпуно устегли исплате улагачима ма и нај-
мањих свота, потребних за свакодневни живот, те
за плаћање пореза и разних дажбина. Занатлије,
који су у време ранијих бољих година уштедили
неке мање своте или који су уштедили за мираз
своје женске деце, не могу данас да добију из нов-
чаних установа ни најнужније своте за потребни
свагдашњи живот, о томе се ређају тако много-
бројне жалбе и приговори, да о томе питању тре-
ба озбиљно да се мисли, јер је број улагача огро-
ман, а поготову оних са малим улозима.

Специјално у Београду жале се улагачи на
подружницу Прве хрватске штедионице, који про-
лазећи покрај палата тога завода у Кнез Михајло-
вој улици, виде, да директор тога завода ужива це-
лу страну једног спрата, дочим се у првом спрату
за дирекцију, за два чиновника који немају вели-
ког упослења, без користи налазе просторије, а
исти би могли сви да раде у приземљу, дочим би
се просторије на спрату могле добро да издају, а
од те кирије да се даје оним несретним улагачи-
ма који су сада без посла у највећој беди и очају.
Тешке прилике тих ситних улагача, који прете нај-

тежим мерама, јер су у очају и који желе, јер не-
мају с чим да стан плате, да се уселе у празне про-
сторије исте банке ма и на тавану или подруму,
јер их бацише из стана станодавци, — траже да се
ово питање решава на начелу социјалне правде.

Пошто су такве многобројне жалбе упућене
и нама народни мпосланицима, то Вас, Господине
Министре, молим да ми изволите одговорити:

1 — Је ли Вам познато тешко и бедно стање
улагача малих занатлија и радника код новчаних
установа које им не дају ни најнужније своте за
свакодневни живот, док за директора и чиновнике
диспонирају читаве спратове својих палата?

2 — Шта каните одредити да се предузму ме-
ре, да и директори из канцеларија завода новча-
них установа осете последице тешке привредне си-
туације, па да се сувишни делови канцеларије и
установа даду под кирију а од кирије да се враћају
улози најбеднијим улагачима?

Изволите, Господине Министре, примити уве-
рење о мом особитом поштовању.

Београд, 24 II 1934 год.

Др. Милан Метикош, с. р.
народни посланик

